

Religiøse velferdsprodusenter

*En kvalitativ studie av omsorgsarbeidere fra Kirkens Bymisjon og
Frelsesarmeen*

Stian Johansen

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2014

© Stian Johansen

År: 2014-06-12

Tittel: Religiøse velferdsprodusenter. En kvalitativ studie av rusomsorgsarbeid utført av Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen.

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Allkopi, Parkveien 60 0254 Oslo.

Sammendrag

Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen er begge religiøse organisasjoner med en lang historie i Norge. Kirkens Bymisjon ble opprettet i 1855, under navnet *Foreningen for indre Mission i Christiania*. Frelsesarmeen, som ble opprettet i England i 1865, kom til Norge i 1888. Felles for begge organisasjonene var at de startet som mer eller mindre rene forkynnerorganisasjoner, som tok sikte på å ta et oppgjør med det man anså for å være en ”åndelig nød”. Kort tid etter oppstart og etablering i Norge, startet imidlertid begge arbeid blant hovedstadens fattige, svake og syke. Det som i starten var en bigeskjeft, i stor grad utført av frivillige, ble etter hvert inkorporert i organisasjonenes faste virksomhet. Med tiden ble sosialarbeidet en integrert del av deres respektive profiler. Selv om begge startet arbeid med alkoholikere tidlig, var det Kirkens Bymisjon som innledet et tett samarbeid med Oslo kommune, da sistnevnte for alvor skulle bygge ut rusomsorgsarbeidet i byen på 1960- og 70-tallet. Frelsesarmeen stod i lengre tid litt på siden av et slikt samarbeid, uten at dette betød at de var mindre aktive på feltet.

I dag driver begge et omfattende rusomsorgsarbeid, ikke bare i Oslo. Studien er imidlertid avgrenset til hovedstaden. Kirkens Bymisjon er den organisasjonen som virker å være tettest vevet sammen med de offentlige hjelpesystemene, men også Frelsesarmeen arbeider nært med Oslo kommune. Dette har, sammen med organisasjonenes ønsker om å utbedre egne tilbud, ført til en økt profesjonalisering av driften på dette feltet. Men til tross for nære bånd til det offentlige, samt færre frivillige og økte antall profesjonelle i stabene, holder begge organisasjoner på sine religiøse profiler. Leser man de respektive verdidokumentene og vedtektene blir det klart at gudstro utgjør en viktig del av motivasjonen for arbeidet. Ikke bare virker det å være en ressurs for de ansatte, de som arbeider direkte med rusavhengige. Ordlyden gjør det også åpenbart at man ser frelse som en del av omsorgsarbeidet – best illustrert gjennom frelsesarmeens parole ”suppe, såpe, frelse”. Også hos Kirkens Bymisjon finner man imidlertid beskrivelser av hvordan det er Gud som ”reiser opp den nedbøyde”. Religion og gudstro virker med andre ord å være en integrert og aktiv del av rusomsorgsarbeidet som utføres av disse organisasjonene.

Hvordan henger så dette sammen med det omfattende samarbeidet med offentlige tjenester, og ikke minst det økte antallet profesjonelle? Gjennom seks semistrukturerte intervjuer med

representanter for hver organisasjon forsøkes det å tegne et bilde av dette spenningsforholdet. Funnene viser at det er lite eller ingenting som tyder på at organisasjonenes religiøse profiler er en del av arbeidernes hverdag. Religion virker for det aller meste å være en irrelevant del av arbeidet utvalget av informanter utfører. Et påfallende fellestrekk er at flertallet har mer eller mindre lik utdanningsbakgrunn og tidligere arbeidserfaringer; rusomsorgsjobbene later til å være et naturlig ledd i en lengre rekke omsorgsykker. At man jobber for en religiøs organisasjon virker i de fleste tilfellene ikke å være spesielt viktig. Motivasjonene handler mer om et ønske om å hjelpe de som trenger hjelp aller mest, og forsøke å utjevne rettferdighet. Ut fra Jon Elsters todeling av altruismebegrepet – handlinger og motivasjoner – kan man argumentere for at begge deler kan identifiseres i datamaterialet. Riktignok med forbehold om at genuint altruistiske motivasjoner kan være vanskelige å identifisere, ifølge Elster. Man finner også eksempler på at nettverk kan være en viktig rekrutteringskanal. Dette har tidligere vært påpekt når det gjelder deltakelse i religiøse organisasjoner på frivillig basis.

Sett under ett finner man en diskrepans mellom de religiøse profilene frontet av organisasjonene, og betydningen av religion for informantenes arbeid. Der organisasjonene jobber med, for og i Guds navn, arbeider informantene for de rusavhengige, tilsynelatende kun med ønske om å hjelpe. I enkelte tilfeller figurerer religion kun som en diffus del av bakgrunnen; fokuset ligger hele tiden på å hjelpe de som sliter, utelukkende fordi de trenger det, og fordi det er viktig å hjelpe.

Forord

Det siste året har vært intenst, og fullt av både opp- og nedturer. I perioder har jeg lurt på om det noen gang vil bli en oppgave av de utallige notatene, word-dokumentene og ideene som stadig dukket opp og antok nye former. Men mer enn noe har det vært et lærerikt år.

Den jeg først og fremst vil takke for sitt store bidrag gjennom hele prosessen er min veileder, Inger Furseth. Helt siden prosjektskissestadiet har hun vært tilgjengelig for samtaler og idéutvekslinger, med en inspirerende entusiasme for oppgaven. En entusiasme jeg tror til tider overgikk min egen, i perioder da jeg ikke klarte å finne flyten i skrivingen. Ettersom jeg ikke har hatt en biveileder er det hun som har bistått i alle deler av prosessen. Takk Inger.

Min kjæreste, Liv, kan jeg aldri får takket nok for å være en så flott og støttende person. Hennes beundringsverdige positive innstilling har vært av uvurderlig betydning gjennom hele prosessen. Hun har gjort de tunge periodene lettere, og de gode periodene kunne ikke blitt like gode uten henne. Hunden vår, Robin, fortjener en takk, eller muligens heller en unnskyldning, for å ha fått kuttet drastisk ned på antall dagsturer den siste tiden. Fra nå av blir det mer aktivitet, det lover jeg.

Jeg vil takke familie og venner som har støttet meg gjennom, ikke bare dette året, men alle foregående år på universitet. En gruppe flotte mennesker som har hatt forståelse for at jeg noen dager ikke har villet snakke om annet enn oppgaven, og andre dager har villet snakke om alt annet. Spesielt gjelder dette moren min og bestefaren min, som har vært tilgjengelige med hjelp og råd absolutt hele tiden. Tusen takk.

Oslo, 27.06.2014

Stian Johansen

Innhold

Sammendrag

Forord

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	s.1
1.1	Forskningsfelt	s.2
1.2	Problemstillinger	s.5
1.3	Oppgavens oppbygging	s.7
2	Organisasjonene	s.9
2.1	Kirkens Bymisjon	s.9
2.2	Frelsesarmeen	s.15
3	Teori	s.23
3.1	Handling og motivasjon	s.23
3.2	Profesjon	s.27
4	Materiale og metode	s.31
4.1	Valg av metode	s.31
4.2	Utvalg	s.33
4.3	Intervjuprosessen	s.34
4.4	Analyseprosessen	s.37
4.5	Etikk	s.38
5	Organisasjonenes religiøse profiler	s.40
5.1	Kirkens Bymisjon	s.40
5.2	Frelsesarmeen	s.43

5.3	Kontraster til sammenligning	s.45
6	Informantenes syn på seg selv og arbeidet blant rusavhengige	s.47
6.1	Veien til jobb	s.47
6.2	Hvilke tjenester yter de?	s.51
6.3	Motivasjon for arbeidet	s.56
7	Informantenes syn på brukerne	s.65
7.1	Hvilke definisjoner bruker de?	s.65
7.2	Hva vektlegger de om brukerne	s.69
7.3	Hva slags hjelp mener de brukerne trenger mest?	S.72
8	Konklusjon	s.79
	Litteratur	s.83
Vedlegg 1	Intervjuguide	s.89
Vedlegg 2	Informasjonsskriv til informantene	s.91

1 Innledning

Tema for denne oppgaven er religion og religiøse organisasjoner, velferdsarbeid og rusomsorg. Det er en studie av mennesker som driver rusomsorgsarbeid for henholdsvis Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen i Oslo. På denne måten kan det ses som en studie som tar for seg religion i et moderne samfunn. Botvars (2009: 21-25) diskusjon av ulike teorier om, og tilnærminger til sekulariseringsbegrepet, samt diskusjon av nyere og alternative religiøsitetsformer (Botvar 2009: 28-34), viser en stor bredde i mulighetene man står overfor dersom man ønsker å studere religion moderne samfunn.

Med så mange mulige innfallsvinkler og utgangspunkt, kan det være vanskelig å vite hvor man skal begynne, og hvordan man skal angripe temaet på en måte som også er sosiologisk interessant. Det gjelder å finne noe som pirrer nysgjerrigheten. Et startsted er velferdssektoren, hvor det allerede er gjort noe forskning på religiøse aktørers bidrag og rolle. Angell (2010) påpeker at av det totale institusjonsbaserte arbeidet i helse- og omsorgssektoren, står kirkebaserte tiltak bak omtrent 10% av det totale tilbudet. Deler vi derimot opp i undersektorer ser vi at innen rusomsorg, står kirkebaserte tjenester bak 50 prosent av den totale "in-patient capacity" (Angell 2010: 61). Dermed har vi funnet en arena der religiøse aktører spiller en fremtredende rolle.

Jeg er interessert i å se nærmere på rusomsorgsarbeidet som utføres av religiøse aktører. Jeg ønsker å se om, og i så fall hvordan, religion kommer til uttrykk i det menneskene som er involvert forteller om sitt eget arbeid. Som vi skal se i de neste delkapitlene springer denne nysgjerrigheten ut fra en kritisk lesning av en del av den foreliggende forskningslitteraturen på feltet. Jeg savnet et perspektiv som tok for seg de som arbeider "på gulvet", fremfor det øvre sjikt.

Først er det på sin plass å si noe om hvorfor jeg har valgt å se på nettopp Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen. Disse er blant de største religiøse organisasjonene i landet, hvilket gjorde at jeg gikk ut fra at de utgjør en betydelig del av statistikken som ble nevnt over. De har også begge blitt trukket frem for å ha godt omdømme (Angell 2010: 69). En annen, underordnet grunn til at jeg så dette som en fordel med tanke på å studere disse organisasjonene videre, var at det ville innebære et større gruppe potensielle informanter. Gitt de tidsbegrensingene jeg hadde for oppgaven, ville jeg minimere risikoen for at jeg ble stående uten informanter.

Mitt personlige inntrykk, uten å vite mye om deres virksomheter på feltet, var at de drev nokså likt: lavterskel tilbud til rusavhengige. Som religiøse organisasjoner så jeg de for meg som noe mer ulike. Dette gikk ut på en tenkt forskjell i grad av religiøsitet, noe jeg vil utdype noe senere. Dermed lå det også nysgjerrighet i å finne noe ulikt i det tilsynelatende like, og samtidig kanskje kunne se etter noe likt i det ulike.

Slik fikk jeg brukt min interesse for religion, og i samme vending min fascinasjon for kriminologi. Jeg skal videre gi et innblikk i den foreliggende forskningslitteraturen, før jeg går over til problemstillingene jeg har utarbeidet på bakgrunn av denne litteraturen. Deretter skal jeg gi en oversikt over hvordan resten av oppgaven er bygget opp.

1.1 Forskningsfelt

Her skal vi se på noe av det som er skrevet om forholdet mellom religion, eller religiøse organisasjoner, og velferdsarbeid. Noe tar for seg religiøse aktørers arbeid med rusomsorg spesifikt (Angell 2010; Rønning 2005; Aaslund 2008), mens andre ser bredere på velferdsarbeidet (Jawad 2012; Davis og Robinson 2012). Med dette kapittelet er hensikten å trekke frem enkelte momenter ved disse bidragene til forskningen på feltet, som har vært direkte påvirkende på min egen problemstilling. I tillegg kan flere av disse poengene hjelpe til å kaste lys over deler av analysen som vi kommer til senere. Jeg skal med andre ord ikke gi grundige referanser av alle studiene, men trekke frem poenger som har vært til hjelp i den tidlige fasen av skrivingen, og som jeg mener er relevant for senere analyse.

Med Drammen som utgangspunkt, og Kirkens Bymisjon som case, har Angell (2010) sett nærmere på hvordan en religiøs aktør på velferdsfeltet kan opptre som en "value guardian" – verdivokter (Angell 2010: 58). Fra Angell får vi satt arbeidet inn i konteksten av den skandinaviske velferdsmodellen, kjennetegnet ved blant annet en stor offentlig sektor. Fra dette leser vi at religiøse aktører på velferdsfeltet utgjør en liten del, kvantitativt sett, av det totale tilbudet. Likevel ser vi altså at når det gjelder rusomsorg, står kirkebaserte aktiviteter

bak hele 50 prosent av den totale ”in-patient capacity” (Angell 2010: 61). Det later med andre ord til at religiøse aktører har funnet en slags nisje. Empirien tar utgangspunkt i det som kanskje kan betegnes som et øvre sjikt på feltet – representatives of the local church (clergy at parish and deanery level, parish deacons, parish council leaders and leading administrative staff at the deanery level and representatives of other church-based welfare organizations)” – hvilket muligens er med på å forklare hvordan nettopp det religiøse ved organisasjonen og dens arbeid fremheves. Blant annet vektlegges betydningen av Bymisjonens leder når rollen som offentlig ”verdivokter” belyses (Angell 2007: 181, Angell 2010: 70, 73). Vi henter også noe litt mer konkret fra Angells studie. Det er skisseringen av to mulige roller for kirkebaserte aktører som utfører velferdsarbeid. Den ene er en praktisk rolle, som innebærer den praktiske utføringen av hjelp og tjenester. Den andre en ideologisk rolle, som betegner deltakelse i offentlig debatt om velferd. Det er spesielt gjennom sistnevnte rolle at Bymisjonen i Drammen lykkes i å være en ”verdivokter”, ifølge Angell (Angell 2010: 58, 73-74).

På bakgrunn av dette syntes jeg det ville vært interessant å få perspektivet til noen som arbeider lenger ned i organisasjonen. Hos Angell ser vi også at Frelsesarmeen ble trukket frem på grunn av sitt gode ryktet på rusomsorgsfeltet (Angell 2010: 67). Basert på Bymisjonens og Frelsesarmeens skriftlige publikasjoner, har det blitt påpekt at man kan finne en nyanseforskjell som kan antyde at man vil finne ulikheter i tilnærmingen hos de som arbeider der. Det har blitt foreslått at bruken av begrepet ”håp” er ulikt hos de to organisasjonene vi her ser på. Hos Frelsesarmeen er det angivelig noe som skal tilføres brukere, mens det hos Bymisjonen er en ressurs for arbeideren (Aaslund 2008: 13). I den sammenheng har man imidlertid gått videre med å se på opplevelsen brukerne av tiltakene har, ikke de ansatte ved dem. Man har også satt de to organisasjonene side om side, for i stedet å sette de opp mot de offentlige velferdstilbudene og –tjenestene. I den forbindelse blir det hevdet at Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen møter brukere med mer respekt enn den offentlige sosialtjenesten. Følgelig blir det foreslått at flere sosialarbeidere burde jobbe utenfor offentlig sektor for at arbeidet skal utføres på klientenes premisser (Rønning 2005: 111). Likevel nevnes verken Kirkens Bymisjon eller Frelsesarmeen utover dette, så det blir vanskelig å se akkurat hva det er Rønning vil vise til, og som skiller de fra de offentlige tjenestene, og gjør at de angivelig møter brukerne med større respekt.

Utenfor Norges grenser har Rana Jawad (2012) skrevet forholdsvis omfattende om religiøse organisasjoners rolle innen velferdsarbeid. Et sentralt poeng vi trekker ut fra Jawads studie er

basert i et kritisk blikk på hvordan offentlige, ikke-religiøse tilbud tilnærmer seg velferdsbegrepet. I korthet går dette ut på at det offentlige er for utilitaristisk i sin behandling av velferdsbegrepet, hvilket fører til et for stort fokus på lykke (Jawad 2010: 63). Religiøse aktører er, hevder Jawad, bedre egnet på grunn av deres moralske innstilling, ikke bare til velferdsarbeid, men til mennesket. Noe som springer ut et "religiøst perspektiv", som i sin tur gjør velferd til en "religiøs plikt" (Jawad 2012: 64). Løsningen blir å utvide velferdsbegrepet på en måte som nedvurderer betydningen av materielle forhold og verdier, og øker betydningen av "åndelige verdier". Nøkkelen ligger i en tilnærming som har et holistisk syn på mennesket, noe som understrekes med begrepet "social care" (Jawad 2012: 171). Igjen fremheves religiøse aktører som bedre egnet, på grunn av deres "religiøse identitet" (Jawad 2012: 231-232). Det empiriske arbeidet er omfattende, men likevel savnes "arbeidernes stemmer", som kan demonstrere denne religiøse identiteten i arbeidet, for å se hvordan organisasjonsideologier kommer til uttrykk der hjelpen faktisk finner sted.

Det er rimelig å si at jeg har savnet et perspektiv som stiller seg mer kritisk til religiøse organisasjoner som driver velferdsarbeid, for å balansere. Et slikt perspektiv finner vi hos David og Robinson (2012). Her ligger fokus på organisasjonenes "skjulte", eller politiske agendaer, og hvordan disse er knyttet til velferdsarbeidet. Et sentralt argument er at velferdsarbeidet er en form for religiøs ideologisk misjon. Argumentet er en utfordring av tankegangen om at slik misjon, i kjølvannet av terroraksjonen den 11. september 2001, som oftest skjer med voldelige midler. Hensikten med dette er angivelig å fjerne "modernitetens skille" mellom sfærer av livet hvor religion hører hjemme, og der det ikke hører hjemme (Davis og Robinson 2012: 1). Velferdsarbeidet blir således en slags "sjarmoffensiv", et misjonsprogram i det små, for å demonstrere at religion funker "på bakken" (Davis og Robinson 2012: 3). Denne kritiske tilnærmingen til tross, henter vi fra Davis og Robinson et poeng og en oppfordring. Poenget er hva de kaller de religiøse organisasjonenes "egalitære ansikt", som viser til deres medlidende atferd overfor de svake i samfunnet, som i sin tur fører med seg til dels omfattende institusjonsutbygging (Davis og Robinson 2012: 2). Selv om utgangspunktet er forholdsvis kritisk så oppfordres vi til å ta dette "egalitære ansiktet" på alvor, som et reelt ønske om å hjelpe, og de hevder dette har vært manglende i mye vitenskapelig behandling av religiøst ortodokse (Davis og Robinson 2012: 144). Fra denne studien kan vi således ta med oss både en påminner om en kritisk tilnærming, samtidig som vi tar med oss en oppfordring om ikke å se forbi ønskene om å hjelpe.

Det som altså har gjort denne litteraturen til en inspirasjon for problemstillingen vi snart skal se på, er altså at de først og fremst har samlet empiri fra andre steder enn de som jobber direkte med rusavhengige. Både Angell og Jawad virker å være forholdsvis positive til religiøse aktører på velferdsfeltet, noe som gjerne forklares med aktørenes religiøse karakter; at de opptrer som en ”truer church” (Angell 2010: 73), eller ved at deres moralske innstilling skiller seg fra andre, og da gjerne offentlige tilbud (Jawad 2012: 64). Fra Davis og Robinson får vi et kritisk aspekt. Aaslund sier noe om ulike tilnærminger fra organisasjonenes side, men fokuserer på *brukerne* av tiltakene, mens Rønning mener Bymisjonen og Frelsesarmeen møter brukere med mer respekt enn offentlige tjenester, uten å gå nærmere inn i de religiøse organisasjonene. Felles for disse er dermed noe jeg opplever som en manglende kopling mellom religion og det praktiske arbeidet. Derfor ønsker jeg å se på de som jobber ”på gulvet” i disse organisasjonene. Dette skal vi nå gå nærmere inn i.

1.2 Problemstillinger

Vi har nå kommet til problemstillingene som jeg altså har kommet frem til gjennom kritisk lesning av forskningslitteraturen beskrevet over. Som påpekt er startpunktet et savn av et perspektiv som snakker direkte med de som jobber ”hands on” med rusavhengige; de som jobber for religiøse organisasjoner som driver rusomsorgsarbeid, og som daglig møter de rusavhengige, det være seg på gata eller på rusomsorgsstasjoner og –sentre i Oslo. Dermed er det klart *hvor* jeg skal lete. Det blir deretter viktig å konkretisere hva det er jeg skal *lete etter*. I tråd med hva Vilhelm Aubert skriver om utgangspunktet for samfunnsforskning, mener jeg det er viktig ha et problem, ”en plagsom uvitenhet eller noe ”rart” som vekker nysgjerrigheten” (Aubert 1969: 194). Konkretiseringen og operasjonaliseringen av min nysgjerrighet har ført til en todeling av spørsmålsstillingen.

Hvem er det som jobber med rusavhengige for henholdsvis Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen, og hva oppgir de som motivasjon for å jobbe i rusomsorgen? Er det slik at de oppgir religiøse grunner, eller noe som kan sies å gå i retning av mer sekulære og praktiske

grunner? Som utgangspunkt og overordnet spørsmål, inviterer dette til en rekke tilknyttede utforskinger. Hvordan ser veien deres frem til disse rusomsorgsjobbene ut, med henblikk på utdanning og tidligere arbeidserfaring? Hva forteller de hvilke tjenester de kan yte? Vi husker begrep som religiøs identitet og religiøs plikt, som vil være interessante å ha i mente. Hvordan snakker informantene sammenlignet med organisasjonenes verdier og religiøse profiler? Hvilke likheter og forskjeller ser vi, både på tvers av, og innad i organisasjonene?

Hvilket syn uttrykker de at de har på de rusavhengige de jobber med? Hvilke definisjoner opererer de med, hva legger de vekt på når de blir bedt om å fortelle generelt om de rusavhengige, og hva slags hjelp mener man de trenger mest? På forhånd kan vi forestille oss et skille mellom det å se de umiddelbare behovene som enten materielle eller ”åndelige”. I hvilken grad kommer organisasjonenes verdier og religiøse profiler til uttrykk i synet på brukerne blant de som jobber for organisasjonene? I den forbindelse er frelse og omvendelse begrep som fremstår som relevante, og interessante å se etter.

Med dette som utgangspunkt skal vi altså se nærmere på intervjuene som er gjort med informanter fra de to organisasjonene. To religiøse aktører på det vi har sett at har blitt en slags nisje for religiøse organisasjoner som driver velferdsarbeid – rusomsorgsfeltet. Det jeg først og fremst er på jakt etter, er svar som viser til religion og religiøs tro. Det være seg grunner for hvorfor informantene selv har valgt den jobben de har, eller i synet på de rusavhengige de jobber med. Hensikten er altså å se om man finner igjen de religiøse elementene som vi har sett at har blitt trukket frem i andre studier, men på et mer overordnet organisasjonsnivå. Gjennomgående i hele analysen vil det være et poeng å se på likheter og forskjeller mellom de to organisasjonene, samt se på eventuelle likheter og forskjeller innad i de respektive organisasjonene.

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven videre er bygget opp på følgende vis. Før jeg går gjennom valg av metode, gir en beskrivelse av datamaterialet og forteller litt om hvordan denne prosessen foregikk, skal jeg presentere de to organisasjonene som skal studeres. Denne gjennomgangen tar for seg deres oppstart og utvikling. Ved å gi en oversikt over deres respektive historier, ønsker jeg å tegne et bilde av hva slags arbeid de har drevet med fra oppstarten og frem til i dag. I tillegg vil en slik fremstilling fortelle hva slags organisasjoner det er informantene jobber for, og plasserer følgelig deres virksomhet i en kontekst.

Etter denne fremstillingen skal jeg skissere teoretiske innfallsvinkler til handling og motivasjon. I denne delen skal vi se litt på det filosofiske bakteppet til teoretisk tenkning om handling og motivasjon. Dette kan være nyttig å ha i bakhodet som en mer generell tilnærming, fordi, som vi skal se, det kan være vanskelig å teste empirisk. Vi skal imidlertid se i korte trekk på en studie som tar for seg individuell deltakelse i frivillig religiøst arbeid, med henblikk på motivasjon. Deretter skal vi se nærmere på profesjon og profesjonsidentitet i moderne tid. Det vil fremkomme av presentasjonen av organisasjonene at det er relevant med et teoretisk perspektiv på profesjon. Ut fra dette finner vi momenter som er nyttige å ha i mente til senere analyse.

Introduksjonen til teoretiske perspektiver og rammeverk etterfølges av en gjennomgang av metode og datamateriale. Her vil jeg beskrive hvordan jeg kom frem til den metoden jeg har brukt, hvordan datainnsamlingen foregikk, samt hvordan jeg nærmet meg analyseprosessen. I denne delen vil jeg presentere tanker jeg hadde rundt intervjuguide, intervjuprosess og analyseprosess. Hensikten er å vise hvordan jeg har tenkt gjennom stegene på vei frem mot den ferdige oppgaven. Denne delen avsluttes med noen etiske betraktninger rundt metode og de valgene som ble gjort.

Etter gjennomgangen av metode kommer vi til analysekapitlene. Her vil svarene fra intervjuene presenteres og analyseres. Disse er det to av. De er ordnet etter temaer, som i sin tur er strukturert ut fra problemstillingene vi gikk gjennom over. Underkapitlene er organisert ut fra hvilke spørsmål informantene ble stilt. Sammenligninger mellom informanter og organisasjonene vil bli gjort fortløpende gjennom disse kapitlene. Jeg vil gjøre korte oppsummeringer etter hvert kapittel, for så å avslutte med et eget kapittel hvor jeg forsøker å trekke trådene fra hele oppgaven sammen. I dette avsluttende kapittelet vil jeg gjennomgående komme med kritiske bemerkninger til egen oppgave.

2 Organisasjonene

I dette kapittelet skal jeg gi en oversikt over de to organisasjonene som oppgaven tar utgangspunkt i. Jeg vil redegjøre for oppstarten av hver organisasjon, samt gå gjennom utviklingen frem til i dag i grove trekk. Hensikten med en slik fremstilling er å få en forståelse av hva slags arbeid de har drevet med fra oppstart og frem til i dag. Ved å presentere organisasjonenes historie på denne måten mener jeg man får en bedre oversikt over hva slags organisasjoner vi står overfor. I tillegg bidrar det til å sette informantenes arbeid for organisasjonene i en kontekst.

2.1 Kirkens Bymisjon

Kirkens Bymisjon er en norsk diakonal stiftelse. Den ble opprettet i 1855 av Gisle Johnson, lektor i teologi ved Universitetet, under navnet *Foreningen for indre Mission i Christiania*. Historisk sett faller den inn under den andre bølgen av kirkelige foreningsdannelser på 1800-tallet, som så gjennombruddet for indremisjonen og bondeforeningene (Oftestad 2005: 187). Gisle Johnsons motivasjon var å imøtegå det han anså å være en religiøs nød i samfunnet. Gjennom Dissenterloven av 1845 hadde man åpnet for frikirkelige samfunn, og gjorde med det fragmentering av (det religiøse) samfunnet enklere (Oftestad 2005: 192). Johnson var bekymret over manglende oppslutning rundt kirken i byen.

Foreningen for indre Mission i Christiania ble organisert som en, for ettertiden, tradisjonell medlemsforening. Den var bygget opp med et styre på 14 menn. Tre år etter stiftelsen ble dette utvidet til 21. Styret ble valgt av årsmøtet, og halvparten av styremedlemmene gikk ut hvert år. Årsmøtet var åpent for alle medlemmer, som i sin tur hvem som helst kunne bli, gitt at man betalte et bestemt bidrag årlig. Det var med andre ord åpent for både kvinner og menn helt siden oppstarten. I løpet av stiftelsesåret 1855 nådde foreningens medlemstall til 257 (Lundby 1980: 87). Foreningen for indre Mission i Christiania var fra starten av opptatt av den åndelige nødssituasjon innenfor kirken, snarere enn sosiale oppgaver. Arbeidet bestod hovedsakelig i utdeling av bibeldeler og traktater, brakt ut av kolporatører. Foreningen gikk også aktivt inn i menighetsutbygging, for å stille lokaler til rådighet der gudshus manglet (Lundby 1980: 31-33). I 1863 startet indremissionen i Christiania fattigpleie, med den hensikt å hjelpe nødlidende med å klare seg selv. Det begynte som en bigeskjeft, men ble utover

1880-tallet gjort til en del av indremisjonens virksomhet, under betegnelsen *Gjerningsmission* (Lundby 1980: 42).

Det sosiale arbeidet medførte etter hvert en institusjonsbygging fra indremisjonens side. De startet barnehjem, søndags- og yrkesskoler (Lundby 1980: 51-53), samt det som anses for å være begynnelsen på den moderne sykepleien i Norge: en diakonisseanstalt brukt til å utdanne kristne sykepleiere, opprettet i 1868. Diakonisseanstalten markerte også det første samarbeidet med kommunen, som stilte lokalene til disposisjon (Oftestad: 2005: 210; Lundby 1980: 49). Det er verdt å merke at foreningen ikke ga opp evangelisering til tross for et tiltakende sosialt arbeid. Den kristne tro var hele tiden en grunnmur i arbeidet. I 1887 forlenget sågar indremisjonen i Kristiania sine armer, med etableringen av tidsskriftet *Bymissionæren*. Foruten å fungere som et informasjonsskriv for medlemmene, var hensikten å nå lenger ned i folkedypet med det forkynnende arbeidet (Lundby 1980: 91).

I perioden 1877-1887 gikk man over fra skrivemåten "Christiania" til "Kristiania, men det er usikkert når i dette tidsrommet endringen fant sted. Av og til ble bestemt form brukt, men ble etter hvert fast form, og organisasjonen het fra om lag 1878 (ifølge Lundby 1980: 353) til 1892 Foreningen for den indre Mission i Kristiania. Med opprettelsen av Det norske lutherske Indremissionsselskab (ofte kalt Lutherstiftelsen) i 1891, forsvant den bestemte artikkelen permanent fra og med 1893 (Lundby 1980: 353).

Frem mot 1. verdenskrig hadde organisasjonen vokst seg forholdsvis stor. Like før 50-årsjubileet, i 1904, hadde foreningen vokst, fra 257 medlemmer i 1855, til 560 betalende medlemmer (Lundby 1980: 87). Administrasjonen hadde også vokst. Staben bestod på denne tiden av 80 lønnede medarbeidere. Tallene over ansatte varierer imidlertid fra år til år, og disse gikk ned i mellomkrigstiden (Kullerud 2005: 157). Organisasjonens vekst illustreres også ved å se på hva sosialarbeidet bestod av i denne perioden: barnehjem, Redningshjemmet Ebenezer (redningshjem for frigitte kvinnelige straffanger, overtatt av Kristiania Indremisjon i 1896), gatemisjon, to gamlehjem, tre arbeidsstuer for kvinner, fattigpleie, matutdeling, emigrantmisjon (for å føre norske emigranter i kontakt med kirken på den andre siden av atlanten) og Blå Kors (Kullerud 2005: 157; Lundby 1980: 77, 117). Det er på sin plass å bemerke at Blå Kors formelt sett var selvstendig fra Kristiania Indremisjon, men mottok viktig økonomisk støtte, i tillegg til at det satt flere Kristiania Indremisjon i sentrale stillinger (Lundby 1980: 153-154).

I perioden 1917-1924 het foreningen Kristiania Indremission. Foreningen skiftet i 1925 navn med byen, fra Kristiania til Oslo (Indremission), før skrivemåten ble endret til ”indremisjon” fra og med 1928 (Lundby 1980: 353). Forkynnelse og sosialarbeid gikk fremdeles hånd i hånd. Intensiteten i aktivitetene gikk imidlertid i bølger, med en markant nedgang og innsnevring av arbeidet i forbindelse med den økonomiske kriseperioden fra 1920-1935 (Lundby 1980: 167-171). Arbeidet fikk fortsette omtrent som før under okkupasjonstiden. En grunn til det antas å være at arbeidet ikke ble oppfattet av tyskerne som en direkte trussel. Det har også vært spekulert i om det kan ha vært takket være daværende sekretær Lars Frøylands beskyttende hånd. Frøyland hadde gitt uttrykk for fascist-sympatier (Lundby 1980: 195).

Fra og med midten av 1950-tallet ble grunnlaget for det omfattende samarbeidet med kommunen man kjenner i dag dannet. Oslo Indremisjon var en ideell samarbeidspartner for kommunen, på grunn av sin kompetanse. Organisasjonen knyttet tidlig kontakter i helse- og sosialsektoren. Deres strategi for å ta del i den kraftige veksten i denne delen av offentlig sektor, var å blankpusse begrepet diakoni. Et begrep som har blitt stående som symbol på en helhetlig tilnærming til forkynnelse og sosialarbeid (Lundby 1980: 209, 316). Mønsteret i samarbeidet var følgende: kommunen ga garanti for lån til reising av nye institusjoner, og dekket utgiftene til driften. Oslo Indremisjon skulle eie og drive disse institusjonene. Det evangeliske arbeidet dekket Oslo Indremisjon selv (Lundby 1980: 225).

For å kunne gjøre dette best mulig, var man nødt til å profesjonalisere mye av driften. Tett samarbeid med kommunen på områder som krevde fagfolk, medførte endringer for organisasjonen; fra nå av stod man ikke lenger helt fritt til å velge hvem som skulle være medarbeidere, ettersom den nye gruppen av profesjonelle må ansettes etter innstilling av helsedirektoratet. I tillegg innebar dette at organisasjonen nå også fikk medlemmer som ikke var kristne. (Lundby 1980: 211). Foruten profesjonalisering, ble også organisasjonens arbeid sektorisert i denne perioden: en alkoholistsektor, en barnehjemssektor, en sosialmedisinsk ungdomssektor, en forkynnersektor og en administrasjonssektor. Hensikten bak en slik oppdeling var å effektivisere arbeidet, samt å nyttiggjøre mer spesialisert kunnskap og teknologi (Lundby 1980: 289).

1971 markerte året da Oslo Indremisjon endret vedtektene, og gikk fra å være en forening til en selvstendig stiftelse, uten medlemmer og med representantskap som høyeste organ. Slik sa

Oslo Indremisjon seg formelt å være en del av kirkens organisasjon. Den skulle ”virkeliggjøre kirkens oppdrag”, og viste seg nå som en bevisst ”forlenget arm” for kirken; resultatet av en utvikling som hadde foregått helt fra starten (Lundby 1980: 324). Medlemmene i representantskapet oppnevnes av kirkelige organer: bispedømmerrådet i Oslo, domprosten, Diakonirådet og Kirkerådet. Enkelte medlemmer oppnevnes også av Oslo Indremisjon og representantskapet selv. Ansatte fikk også stemmerett i representantskapet (Lundby 1980: 229). På denne tiden drev Oslo Indremisjon til sammen 17 institusjoner med 710 plasser. Av disse var 8 helseinstitusjoner med dekning til driften fra folketrygden (Lundby 1980: 247). Institusjonsveksten har medført en tilsvarende vekst av ansatte. I begynnelsen av 1950-årene hadde Oslo Indremisjon omtrent 40 ansatte. I 1971 var tallet krøpet over 300, og i 1979 målte antall ansatte 441. Lønnsutgiftene til behandlingspersonale ble i sin helhet dekket av kommunen (Lundby 1980: 255, 331). Den foreløpig siste navneendringen skjedde i 1985, da foreningen endret navn til ”Stiftelsen Kirkens Bymisjon” (Bymisjon 2014).

Kirkens Bymisjon i dag

Ved siden av forkynnerarbeid, driver Kirkens Bymisjon i dag et utstrakt sosialt arbeid i Oslo. Dette arbeidet omfatter rusomsorg, eldreomsorg, barnevern, psykisk helsevern og arbeid blant prostituerte. I tillegg til dette har stiftelsen også verksteder for arbeidstrening og attføring, samt kontaktsenter for HIV-positive (Kilde, leksikon). Organisasjonen har sentre i 10 norske byer, omtrent 1850 fast ansatte medarbeidere i hel- og deltidsstillinger, samt anslagsvis 3000 frivillige medarbeidere på faste avtaler (Bymisjon 2014).

I studien *Frivillige organisasjoner i en ny tid – utfordringer og endringsprosesser*, ser Trygve Gulbrandsen og Guro Ødegård (2001) på endringer i landskapet innen frivillig sektor i Norge. Her omtales Kirkens Bymisjon som en av de tydeligste interessepolitiske organisasjonene i deres utvalg. De forteller hvordan organisasjoner som driver innen helse- og omsorgssektoren, deriblant Kirkens Bymisjon, har blitt nødt til å forholde seg mer og mer til anbudsarbeid. Ledelsen i organisasjonen oppgir at Loven om offentlige anskaffelser oppleves som et press mot å drive mer kommersiell virksomhet. Dette i motsetning til deres eget syn på viktigheten av frivillige organisasjoner; de ønsker samarbeid på langtidskontrakter fremfor å være en såkalt ”inn og ut”-bidragsyter (Gulbrandsen og Ødegård 2001: 50-51). De får anerkjennelse for jobben de gjør, men opplever samtidig at det offentlige gradvis overtar.

Arbeid innen helse- og omsorgssektoren byr på enkelte utfordringer for frivillige organisasjoner som Kirkens Bymisjon. Bymisjonen understreker at de mener behandling også burde føre pasientene i møte med andre enn kun profesjonelle. Men innen spesialisthelsetjenesten, der pasientene oppholder seg på spesialiserte helseinstitusjoner bemannet av fagfolk, er det ikke tillatelig å drive på rent frivillig basis (Gulbrandsen og Ødegård 2001: 73). Likevel kan man argumentere for at Bymisjonen – og Blå Kors – har forsøkt å utvikle en ny type frivillighet. Dette innebærer møter med pasienter som har vært gjennom behandling på institusjoner, etter behandlingen (Gulbrandsen og Ødegård 2001: 63).

Kirkens Bymisjons roller i det offentlige rom later også til å være potensielt konfliktfylt. På den ene siden ønsker de å være en tydelig samfunnsaktør, en deltaker i offentlig debatt og pådriver for nye tiltak – ”kirkens forlengede arm” som vi husker fra tidligere. På den andre siden skal de også være en samarbeidspartner med myndighetene. Et eksempel på hvordan disse to rollene kan komme i konflikt med hverandre, er et helsetilbud for papirløse flyktninger, iverksatt av Bymisjonen. Tilbudet var lite populært hos myndighetene, som oppfattet tiltaket som et politisk budskap (Gulbrandsen og Ødegård 2011: 61).

Osloavdelingen til Kirkens Bymisjon oppgir i sitt verdidokument at deres oppgave er å arbeide for, med og blant de svakest stilte i byen. Her inngår også forebyggende arbeid, som tar sikte på å verne mennesker fra nød, og endre dens årsaker. I tillegg til å vektlegge det konkrete arbeidet, skriver de også at arbeider for å fremme rettferdighet, gi mot til å leve og tro, samt å være en kirke i byen der ”annet menighetsliv ikke når fram” (Bymisjon 2014). Bymisjonen har altså beveget i stor grad bort fra å være den rene forkynnerorganisasjonen man så i oppstarten. Denne utviklingen startet altså tidlig. Forkynnerarbeid ble nedprioritert til fordel for å drive sosialt arbeid blant byens svake og syke. Slik har utviklingen fortsatt frem til i dag, hvor de har blitt en nær og viktig samarbeidspartner for det offentlige, på rusomsorgsfeltet.

Kirkens Bymisjon og rusomsorg

Bymisjonen startet forholdsvis tidlig med arbeid rettet mot folk som slet med rusproblemer, da i forbindelse med avholdssaken (Lundby 1980: 149). I den sammenheng ble en av foreningens avleggere stiftet – Blå Kors-foreningen – hvis oppgave var å ”søke drankere reddet” (Lundby 1980: 149, 151-154). Med inntoget av nyere og tyngre rusmidler, utvidet Oslo Indremisjon sitt virke innen rusomsorgen. I 1967 kom Ungdommens Sosialteam i gang. UST bestod av 60 frivillige og ikke-profesjonelle unge kristne. Grupper saumfarte byen for å kartlegge rusproblemet. Behovet for et samlingssted for narkomane ble rask oppfattet, og i 1968 ble den åpne klubben Club Contact opprettet; UST ble utvidet fra 60 til 80 frivillige, og man ansatte en psykolog som daglig leder. Prosjektet ble startet uten samarbeid med kommunen, noe som gjorde det vanskelig for Oslo Indremisjon å drive alene. Klubben ble i 1971 stengt for godt (Lundby 1980: 297-298). Det første behandlingshjemmet for rusmisbrukere, T5, kom i gang i 1972. Her ble narkomane tilbudt overnatting, under den forutsetning at de hadde ”konkrete planer for morgendagen” (Lundby 1980: 299).

Når det gjelder mer konkret og aktivt arbeid innen rusomsorg i dagens Norge, driver Kirkens Bymisjon fire forskjellige tiltak. *24SJU* er et prosjekt som tilbyr et døgnåpent velferdstilbud for de mest utsatte rusmiddelavhengige. Prosjektet ble opprettet i mars 2009, på oppdrag fra Helse- og Sosialdepartementet, og har lokaler i Tollbugata 3 (Bymisjon 2014). Gjennom *A-senteret* gir Kirkens Bymisjon tilbud om vurdering og behandling av personer med rusproblemer. A-senteret er en integrert del av det offentlige tilbudet innen spesialisthelsetjenesten, gjennom en driftsavtale med Helse Sør-Øst RHF. På denne måten kan Bymisjonen tilby poliklinisk behandling, i tillegg til en døgnavdeling med tilbud om innleggelse på opptil 3 måneder (Bymisjon 2014). *Origosenteret* er en behandlingsinstitusjon som ligger i Svinndal. Senteret tilbyr profesjonell og individuelt tilrettelagt behandling og rehabilitering av personer med rusproblemer. Fasilitetene inkluderer familieavdelinger for par som har barn boende med seg under oppholdet. Målgruppen deres er alle fra 18 år og oppover. I likhet med A-senteret har også Origosenteret avtale med Helse Sør-Øst, men kan også ta imot pasienter fra andre helseregioner (Bymisjon 2014). *Veslelien* er en behandlingsinstitusjon som holder til i Ringsaker. Her kan man tilby tverrfaglig spesialisert rusbehandling, med ”individ- og gruppebaserte tjenester innen miljøterapeutiske rammer” (Bymisjon 2014). Veslelien har 50 behandlingsplasser, hvorav 40 disponeres av Helse Sør-Øst. De resterende 10 plassene selges som gjesteplasser til andre helseforetak.

Vi ser altså en utvikling som har ført organisasjonen fra en mer eller mindre ren forkynnertilværelse, til å bli en integrert del av det offentlige velferdstilbudet. De opparbeidet seg tidlig, og over lang tid en kompetanse på feltet, hvilket gjorde organisasjonen til en egnet samarbeidspartner da de offentlige tilbudene skulle utbygges. Til tross for å være en del av dette tilbudet, ser vi at Bymisjonen også ønsker å være en selvstendig politisk røst i den offentlige debatten, en rolle som vi har sett kan gjøre at de tidvis kommer på kant med de myndighetene de samarbeider med. I dag driver organisasjonen en rekke tiltak. Dette omfatter alt fra lavterskel tilbud til mennesker som er bostedsløse, psykisk syke og som sliter med rusproblemer, til spesialiserte og profesjonaliserte rehabiliteringssentre, preget av høy faglig kompetanse.

2.2 Frelsesarmeen – England, oppstart

For å forstå Frelsesarmeen, må man forstå at for armeéns folk dreier det avgjørende seg om menneskets – og menneskehetens – frelse. Intet mindre.

- John Stanghelle i *Kommandør av Guds nåde*.

Frelsesarmeen ble grunnlagt av William og Catherine Booth i 1865. Den gang het organisasjonen Den kristne misjon i East-End ("The East London Christian Mission"). William og Catherine var begge opprinnelig metodister. William Booth ble imidlertid omvendt allerede i 15-årsalderen, etter mye kontakt med den wesleyanske kirke (Tandberg og Raubakken 1962: 1-3).

Etter at ideen til organisasjonen ble unnnfanget i 1865, tok det imidlertid nesten et år før en egen organisasjon ble stablet på bena. I første omgang ønsket man å henvende seg til allerede eksisterende kirkesamfunn. Dette skulle dog by på problemer. For det første var det liten villighet blant de nylig omvendte til å bli sendt rundt til andre kirkesamfunn. For det andre var

det liten villighet blant de eksisterende kirkesamfunnene til å ta imot grupper av Booth-parets følgere. William Booth så likefremt potensiale som lå i en ensrettet gruppe, forutsatt at de ble organisert på en skikkelig måte. Dermed ble neste skritt å stifte en egen organisasjon - The East London Christian Mission. Ett år etter dannelsen fikk de sitt eget hovedkvarter, The Eastern Star, og kun tre år etter dette, i 1869, ble organisasjonens første blad publisert – East London Evangelist, senere The Christian Mission Magazine (Tandberg og Raubakken 1962: 5-7).

Det var først og fremst åndelig nød som opptok ekteparet Booth den første tiden. Selv om målgruppen for de evangeliske møtene var de fattige og utstøtte, var drivkraften å hjelpe disse menneskene bort fra ondskap, og frelse dem fra fortapelse. Man opprettet riktignok suppekjøkken i forbindelse med møtene, men dette var ikke en integrert del av arbeidet (Skartveit 2011: 348). Fra og med 1878 antok organisasjonen en struktur inspirert av militære forbilder. Dette innebar streng disiplin, samt å gi medlemmene militære titler. I denne forbindelse fikk organisasjonen navnet ”Salvation Army” – Frelsesarmeen (Henriksen 1996: 521). Denne endringen var også det som gjorde at Armeen ble lagt merke til. På det teologiske planet var det lite nytt. Det var den aggressive fremgangsmåten, med uniformer, sang og musikk, personlige angrep i tidsskrifter og på møter, kombinert med innstendige oppfordringer til omvendelse som var oppsiktsvekkende (Tandberg og Raubakken 1962: 5-7). Til tross for en del skepsis til en slik fremgangsmåte, tok det ikke lang tid før organisasjonen vokste i størrelse, også utenfor Englands grenser. 1880 var året da Armeen begynte sin utbredelse til resten av verden. I første omgang til Amerika, men allerede i 1881 hadde organisasjonen funnet feste i Frankrike, Canada, Australia og New Zealand (Tandberg og Raubakken 1962: 7).

På samme tid var det i ferd å skje en endring i organisasjonens tilnærming til frelse. I årene 1884-85 engasjerte organisasjonen, især gjennom Catherine Booth, seg i menneskehandelen med unge jenter som foregikk i England og andre steder på kontinentet. Med Catherine Booth i spissen forsøkte man å påvirke politikere til å endre lovverket, for å beskytte jentene. I tillegg hadde man begynt å sette opp slumstasjoner, hvilket gjorde fattigdommen og elendigheten i byene desto mer synlig. Resultatet var at William Booth, i perioden 1888-89, innså behovet for en mer umiddelbar frelse, ikke kun for det hinsidige. Det skulle heretter forkynnes to evangelier: ett om frelse fra personlig synd, og ett om frelse fra sosiale onder

(Lydholm 2011: 349-350). Med det var begynnelsen på Frelsesarmeens sosialarbeid et faktum.

Etablering i Norge

Omtrent samtidig som William Booth opplevde en slags ”andre omvendelse”, begynte Armeen å finne fotfeste i Norge. 1879 var første gang Frelsesarmeen ble nevnt i et norsk blad. Det var gjennom en korrespondanse fra England, i ”Luthersk Ugeskrift”. Det skulle riktignok ta åtte år før Frelsesarmeen skulle ta sine første skritt mot etablering på norsk jord. I 1887 sendte en gruppe av friere kristne kretser, kalt Den kristne Allianse, en anmodning til Sverige om en norsk Frelsesarmeen-avdeling. Samme år kom William Booth til Kristiania, for å holde et møte i Det Norske Misjonsforbunds lokaler på Grønland. Dette skulle vise seg å være en slags opptakt til Frelsesarmeens etablering i Norge.

Armeen startet virksomhet i Norge 22. januar 1888. Hanna Ouchterlony, lederen for den fem år eldre svenske avdelingen, tok etterhvert ledelsen for Frelsesarmeen i Norge (Norum 1991: 31). Også i Norge ble Armeen møtt med skepsis på grunn av sin aggressive stil. Likevel vokste organisasjonen raskt. I april samme år stod det 1300 navn på nyfrelstrullen, korpset hadde 300 rekrutter, 150 hadde meldt seg til opptagelse, og det forestod innvielse av 150 nye soldater. Økningen førte til at hovedstadens andre korps ble startet. I løpet av det første året etablerte Frelsesarmeen seg, foruten hovedstaden, i Arendal, Kongsberg, Horten, Drøbak, Hønefoss, Drammen og Kongsvinger. Frem mot århundreskiftet fortsatte utviklingen å skyte fart, og det ble opprettet korps i en rekke andre byer, i tillegg til flere nye korps i hovedstaden (Tandberg og Raubakken 1962: 29, 37-47).

Frelsesarmeen og sosialt arbeid i Norge

Armeens historie i Norge handler i stor grad om opptrapping og utvikling av det sosiale engasjementet. Det tok ikke lang tid før Frelsesarmeen startet arbeid blant hovedstadens

fattige. Den første slumstasjonen kom i gang i 1891. Her samlet byens fattige seg til gudstjenester. Offiserer dro også på husbesøk, blant annet for å våke over syke (Skartveit 2011: 26-27). Frem mot århundreskiftet ble det opprettet flere slumstasjoner: Vaalerengen (1891), Rodeløkken (1896), Piperviken (1897) og Sagene (1900). Arbeidet i stasjonene ga innsikt i omfanget av den sosiale nøden i byen. På hver stasjon var 4-5 slumsøstre stasjonert. Tall fra Armeens egne ”ruller” viser at man i 1921 hjalp familier med mat 4018 ganger ved Kristianias slumstasjoner, og pleiet 5700 barn ved Vaalerengen slumstasjon alene (Skartveit 2011: 30, 32). I 1897 ble det sosiale arbeidet organisert i en egen avdeling, med en egen sosialsjefsstilling. Den første sosialsjefen het Lorenze Sommer, og hadde tidligere vært leder Hanna Ouchterlonys sekretær (Enstad 2013: 17).

I 1893 startet Frelsesarmeen arbeid blant barn. Det gjaldt både å rette arbeidet sitt mot barn, samt å organisere barn i Frelsesarmeens daglige virke. Hensikten var forholdsvis klar. Man hadde lært at de fleste vekkelse skjedd i alderen 12-20, og særlig i årene 15-18. Dermed så man barn og unge som en egnet målgruppe for organisasjonen (Tandberg og Raubakken 1962: 117-119). Barnepass var tidlig en del av Frelsesarmeens arbeid, blant annet gjennom de første slumstasjonene. Frelsesarmeens første barnekrybbe, en slags forløper til barnehager, ble opprettet i 1893 (Tandberg og Raubakken 1962: 74). Året etter, 1894, markerer starten på den omfattende herbergevirksomheten, da herberget i Urtegata ble åpnet (Skartveit 2011: 52). Kort tid etter ble nye herberger etablert, både i Urtegata og andre steder i byen. I jubileumsåret 1928 sov det så mange som 1000 menn hver eneste natt på herbergene. Denne modellen – herberger med sovesaler – har utgjort hovedmodellen i rusomsorgsarbeidet helt frem til 1980-årene (Skartveit 2011: 59, Skartveit 2013: 173).

Utviklingen fortsatte utover 1900-tallet, og organisasjonen fremholdt sin synlighet i bybildet. Frelsesarmeen er kjent for sine organiserte pengeinnsamlinger. De første julegrytene dukket opp i 1901, og innbrakte 2066 kroner (Tandberg og Raubakken 1962: 94). De har siden vært en årlig tradisjon. Veksten i organisasjonen muliggjorde underveis utvidelse av arbeidsfeltet, og samtidig en institusjonsutbygging. Det første gamlehjemmet ble etablert i 1909 (Tandberg og Raubakken 1962: 162). Frelsesarmeens vekst utover 1900-tallet illustreres godt ved å se på hvor omfattende arbeidet deres var ved utbruddet av 2. verdenskrig. Menns og kvinners sosialarbeid stod til sammen bak følgende: 26 slumstasjoner, 15 barneherberger, 8 barnekrybber, 9 gamlehjem, 8 herberger for menn, 6 kjøkkener. I tillegg hadde man om lag 30 andre institusjoner ”til beste for mødre, unge kvinner, barn, hjemløse og fanger” (Tandberg og

Raubakken 1962: 212). Frelsesarmeen var en tung aktør i arbeidet med alkoholikere. Oslo Indremisjon var riktignok blant de første, bortsett fra enkelte A-klinikker på 1950-tallet; men det var Frelsesarmeen og Blå Kors som var størst (Lundby 1980: 239).

I likhet med Bymisjonen startet også Frelsesarmeen som en ren forkynnerorganisasjon. Samtidig som den store omorganiseringen av arbeidet, fra ren forkynnelse til starte et omfattende velferdsarbeid, ble altså organisasjonen etablert i Norge. Dermed var det sosiale arbeidet en del av virksomheten i den norske avdelingen fra starten av. Svært rask vekst har preget organisasjonen fra oppstarten i Norge.

Frelsesarmeen i nyere tid

Suppe, såpe, frelse

-Frelsesarmeens parole i rusomsorgsarbeidet

Som nevnt begynte det først i 1980 å skje endringer i Frelsesarmeens rusomsorg. Herbergene i Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tønsberg ble enten revet eller omgjort til vernehjem. Rusomsorgsarbeidet ble på denne tiden utfordret av narkotikamisbruket som hadde blitt en del av samfunnsbildet. For å kunne imøtegå denne utfordringen var Frelsesarmeen nødt til å profesjonalisere arbeidet. I 1982 åpnet dagsenteret Fyrlyskorpset, et arbeid uavhengig av heldøgnsinstitusjonene (Skartveit 2013: 173).

I 2003 ble Frelsesarmeen bevilget penger av daværende helseminister Dagfinn Høybråten til å starte et helsetilbud for rusavhengige. Resultatet var Gatehospitalet i Borggata 2 i Oslo. Allerede i 2008 ble hospitalet utvidet, og man lagde en egen kvinneavdeling, etter anbefaling av Norsk institutt for by- og regionforskning (Myklebust 2013: 165-166). Frelsesarmeen drifter Gatehospitalet på tre grunnpilarer; et høyt faglig nivå, en uttalt og tydelig omsorgsprofil, og en klar kristen diakonal profil. Man vurderer i dag å utvide Gatehospitalet, ved å bygge en hospice-avdeling, for å kunne gi omsorg ved livets slutt (Myklebust 2013: 167). Gatehospitalet representerte en ny side ved Frelsesarmeens rusomsorgsarbeid:

tverrfaglig spesialistbehandling. I tillegg tilbyr man enklere tilbud som sunn mat, pleie og samtaler gjennom tiltakene Feltpleien og Bosatt (Skartveit 2013: 175-176).

Foruten medisinsk behandling og pleie av rusavhengige, står Frelsesarmeen i dag også bak tiltak for å aktivisere denne gruppen. Landslaget i gatefotball ble startet, og ledes i dag, av Rune Isengran, tidligere ansatt ved Fyrlyset i Urtegata. Selv om gatefotballen i seg selv ikke er et behandlingstilbud, er det et tiltak som gir folk en mulighet til å finne veien ut av egen rusituasjon. Med samme tanke om å gjøre den rusavhengige til noe annet enn nettopp en rusavhengig, ønsker man med tiltaket Jobben, å gjøre den rusavhengige til en arbeidstaker. Virksomheten så sin begynnelse i Oslo i 2005. Deltakere blir rekruttert på dagsbasis, og det er Oslo Kommune, samferdselsetaten, renovasjonsetaten og friluftsetaten som står bak de fleste oppdragene. Sjøppelrydding er et av hovedarbeidsområdene (Skartveit 2013: 173-175).

Med tiden har organisasjonen altså vokst betraktelig, og har gjort seg synlige på en rekke områder. De driver 105 korps (menigheter) 57 sosiale institusjoner, 6 divisjonshovedkontorer ("bispedømmer"), 2 frivillighetssentraler, 3 skoler, 4 heleide aksjeselskap (Fretext, Frelsesarmeens eiendommer, Frelsesarmeens offisersskole, Grimsrød Eiendom), 42 Fretextbutikker, samt 1400 innsamlingsbokser (Frelsesarmeen 2014).

Frelsesarmeen har, i brorparten av sin historie i Norge, hatt status som en kristen organisasjon. I nyere tid har organisasjonen imidlertid fått status som kirkesamfunn. Den 22. juni 2005 ble Frelsesarmeens trossamfunn registrert i henhold til "Lov om Truismssamfunn og ymist anna av 13. juni 1969". Dette innebærer at ansatte og andre tilhørige kan oppnå et kirkerettslig medlemskap. I tillegg gjorde det Frelsesarmeen i stand til å gjennomføre vielser med juridisk gyldighet. Ved inngangen til 2013 teller trossamfunnet Frelsesarmeen 885 medlemmer (Lydholm 2013: 199).

Vi ser altså at Frelsesarmeen gjorde seg store på velferdsarbeid rettet mot fattige, og rusomsorg rettet mot alkoholikere. Det tok imidlertid lang tid før de begynte rusomsorgsarbeid med tunge rusmisbrukere.

Frelsesarmeens militære struktur

Ettersom et fremtredende trekk ved Frelsesarmeen er deres militære organisering, er det verdt å si noen ord om den. Den øverste stillingen i organisasjonen innehar *generalen*, en stilling som har vært besatt av så vel kvinner som menn. Alle generaler blir valgt av et øverste råd, bestående av Armeens kommandører og alle teritorialledere som har hatt obersts rang i to år (Henriksen 1996: 521, Tandberg og Raubakken 1962: 48).

Offiserene blir gitt en egen utdannelse i Frelsesarmeen. De som innehar stilling som offiserer vier all sin tid til organisasjonen. De er soldater av yrke, og får sitt økonomiske underhold av Frelsesarmeen. Spesielt for offiserene er at de ikke kan inngå ekteskap uten tillatelse fra sine overordnede i organisasjonen (Henriksen 1996: 521). *Soldatene* arbeider på frivillig basis. Denne gruppen beholder sine sivile yrker, og er følgelig ikke ansatt av Frelsesarmeen. Felles for alle disse er at de er synlige i det offentlige gjennom sine karakteristiske uniformer. Selv frelssesoldatene, som ikke er formelt ansatte i Armeens rekker, bærer uniform når de driver arbeid for organisasjonen (Frelsesarmeen 2014)

Det finnes imidlertid en avdeling – ”de tilhørende” - som ikke bærer uniform. Dette er de som av en eller annen grunn ikke kan eller ønsker å gå inn i de forpliktelser som soldatskap innebærer, men som samtidig opplever Frelsesarmeen som sin "kirke", kan bli tilhøringsmedlem. Å være tilhøringsmedlem regnes som et fullverdig medlemskap, og medlemsfordeler på lik linje med andre. En tilhøringsmedlem kan imidlertid ikke inneha det som kalles underbefalsstillinger, hvilket innebærer de øverste lederoppgavene i en menighet, eller korps (Bymisjon 2014). Et ledende prinsipp er at hvert korps, hver divisjon, og enhver annen arbeidsgren skal sette inn alt på å klare sine egne utgifter (Tandberg og Raubakken 1962: 50).

Vi står i dette tilfellet overfor en organisasjon som også har en lang fartstid i Norge, selv om den ikke er like lang som Bymisjonens. Frelsesarmeen drev sosialt arbeid helt fra starten av i Norge, representert ved slumstasjonene i hovedstaden. Organisasjonen vokste for, og gjorde seg med tiden til en av de største aktørene innen behandling av alkoholisme. I nyere tid har de også tatt fatt på rusomsorg som har tunge rusmisbrukere som målgruppe, og har i den sammenheng inngått nære samarbeid med Oslo Kommune. Et særtrekk ved organisasjonen er dens militære struktur, og påfølgende rangordning med militære titler. De ikoniske uniformene synliggjør representantene i bybildet.

Fremstillingene av de to organisasjonene vi nå har sett på viser enkelte likheter så vel som forskjeller. Uten å dykke dypere i det teologiske innholdet, er begge kristne religiøse organisasjoner. De har begge eksistert lenge i Oslo og Norge. Selv om de har lang erfaring med rusomsorgsarbeid, har det tatt lenger tid før Frelsesarmeen begynte å arbeide med de som bruker tunge rusmidler. Bymisjonens ”forsprang” på dette feltet gjenspeiles også i det som gir inntrykk av å være et enda nærmere og tettere samarbeid med det offentlige, enn hva tilfelle er med Frelsesarmeen. Riktignok har også sistnevnte, med inntoget i den ”tunge rusomsorgen” også begynt samarbeid med offentlige instanser. Med tanke på senere intervjuanalyse kan man spørre seg om ikke Frelsesarmeens strenge strukturering, og tilsynelatende større fokus på hengivelse overfor organisasjonen, kan åpne for at man herfra vil finne svar som i større grad er preget av personlig religiøse oppfatninger. Dette som en motpart til Bymisjonen, som i lenger tid har mistet full kontroll over ansettelse i rusomsorgsarbeidet, grunnet profesjonaliseringen.

3 Teori

I dette kapittelet skal vi se på teoretiske perspektiver på sentrale temaer som skal studeres i oppgaven. Disse temaene er motivasjon, handling og profesjon. Religion er naturligvis også et sentralt tema, men fokuset i den sammenheng er å se *om* religionen kommer til uttrykk i det hele tatt. I stedet for å behandle teoretiske perspektiver på religion, vil jeg heller trekke inn temaet underveis, i en mer drøftende tone.

3.1 Motivasjon og handling

To sentrale stikkord for avhandlingen er motivasjon og handling. Dette bidrar til å legge visse føringer for de teoretiske tilnærmingene. All den tid jeg ønsker å studere hva sosiale aktører gjør i en gitt sammenheng, og kanskje spesielt når jeg velger å fokusere på deres egne fortellinger om *hvorfor* de handler som de gjør, er det naturlig å vende seg mot handlingsteori. I grove trekk kan man dele mellom forklaringer som tar utgangspunkt i strukturene rundt handlingssituasjoner, og forklaringer som tar utgangspunkt i aktørenes egne ønsker og oppfatninger. I førstnevnte tilfelle handler det om hvilke begrensinger for handlingsfrihet samfunnsstrukturene legger på aktørene. På den andre siden finnes det forklaringer som vektlegger aktørenes rasjonelle tilnærming til handling ut fra deres ønsker, oppfatninger og muligheter (Elster 2007: 166).

Denne oppgaven ligger tettere på den andre tilnærmingen, og fokuserer dermed først og fremst på aktørenes egne forklaringer av sine handlinger. Med andre ord hvorfor de handler som de gjør. På denne måten behandles deres ønsker og oppfatninger som meningsfulle for aktøren som handler (Boudon 2001: 126). Ifølge Jon Elster (2007) finnes det ulike aspekter ved motivasjoner for handling. På et grunnleggende nivå kan motivasjoner stamme fra enten interesse, fornuft eller følelser. Sett i sammenheng med religiøst velferdsarbeid, er det kanskje lettest å forestille seg at både følelser og fornuften, med fokus på offentlige goder fremfor egeninteresse, som er det mest gjeldende. Opprørthet over urettferdighet og et ønske om å bidra til å utjevne forskjeller er argumentene som er nærliggende å se for seg blir brukt.

Riktignok uten å utelukke at både subjektive, personlige interesser og motivasjoner også kan spille en rolle (Elster 2007: 78-79).

Motivasjoner kan også være konsekvensialistiske og ikke-konsekvensialistiske. Førstnevnte handler om en orientering mot utfallet av handlingen, mens sistnevnte innebærer en orientering mot handlingen i seg selv. Elster eksemplifiserer dette skille med å sammenligne de fleste økonomiske handlinger (konsekvensialistisk) med pasifisme (ikke-konsekvensialistisk). Et annet eksempel på konsekvensialistiske argumenter er tanken om "Finder's keepers", altså at personen som oppdager en ny verdifull ressurs tilskrives eiendomsretten til den, og på den måten vil flere verdifulle ressurser oppdages. Et annet eksempel på ikke-konsekvensialistisk tenkning er det Elster refererer til som hverdagskantianisme, det kategoriske imperativ: "gjør hva som ville vært best hvis alle gjorde det samme" (Elster 2007: 81-82). Når det gjelder religiøst velferdsarbeid er det ikke nødvendigvis så lett å plassere det i den ene kategorien fremfor den andre. Bistand til og behandling av rushavhengige på den ene siden være orientert mot resultatet av behandlingen – et rusfritt og "nytt" menneske. På den andre siden kan man se velferdsarbeidet som et mål i seg selv, og handlingen blir dermed et mål i seg selv.

Når man skal studere religiøst velferdsarbeid fremstår altruisme som et relevant begrep. I handlingsteori kan også dette begrepet deles opp i to komponenter: altruistisk motivasjon og altruistisk handling. Altruistisk motivasjon innebærer et ønske om å øke andres velferd, selv på bekostning av sin egen. En altruistisk handling er på sin side en handling som en altruistisk motivasjon er en god nok grunn for. Altså, dersom en altruistisk motivasjon er grunn nok for å handle, vil handlingen ses som altruistisk (Elster 2007: 91-92). Selv om dette kan virke noenlunde lettfattelig, byr imidlertid altruismebegrepet på enkelte vanskeligheter, især om man følger denne todelingen. Eksempelvis er en handling ikke altruistisk dersom den gjøres på grunn av egen glede over å gi. Andre motivasjoner kan "mime" altruisme. Interesser eller følelser kan skape en illusjon av altruisme, vel å merke uten at det er et bevisst forsøk på å bedra eller mislede andre. Derfor kan man med relativ letthet finne eksempler på altruistiske handlinger, mens det vil være vanskelig å identifisere reelle altruistiske motivasjoner. Det kan også være på sin plass å bemerke at mange kan være opptatt av å bli hyllet for mangel på egeninteresse (Elster 2007: 96-97). Som vi ser av dette overlates lite rom til "ren" altruisme hos Elster.

En handling kan være motivert av et ønske om at andre skal se en i et godt lys ("approbateness"), eller av et ønske om ikke å bli sett i et dårlig lys ("shamefulness"). Elster omtaler disse som "motivational coins" (Elster 2007: 98). Her skimter man en kopling til det som fremkommer av Davis og Robinsons (2012) studie av religiøse organisasjoner. Et av deres hovedpoeng er at organisasjonene er svært bevisste på å vise sine respektive religioner i et best mulig lys. Dette er altså *organisasjonenes* hensikt, og derfor ikke noe man umiddelbart kan anta at gjelder hver enkelt medlem som arbeider for organisasjonene. Når det gjelder motivasjoner som eksplisitt tar hensyn til andre, skiller Elster mellom tre typer. *Moralske normer* omfatter hverdagskantianismen som er nevnt; det innebærer å hjelpe andre i nød, og om lik fordeling av goder. *Sosiale normer* omfatter ting som etikette. *Kvasi-moralske normer* har å gjøre med betinget samarbeid, og resiprositet (A hjelper B bare hvis B har hjulpet A). Begge de to siste er betinget, ettersom de trigges av andre menneskers nærvær og oppførsel, mens moralske normer er ubetinget (Elster 2007: 104).

Denne gjennomgangen, av handling og motivasjon generelt og i grove trekk, avslører at motivasjoner for handling kan stamme fra en rekke ulike momenter, og kan være vanskelig å gripe. Mer presist kan det være vanskelig å virkelig teste eller finne i empiriske undersøkelser som denne oppgaven er. I stedet for å ha dette som eneste teoretiske perspektiv på motivasjon og handling, men heller ha det som et bakteppe, skal vi også se kort på en empirisk studie som ser på motivasjon og deltakelse i religiøst arbeid.

Anne Birgitta Yeungs (2004) studie av frivillig religiøst arbeid i Finland, ligger nok tettere på en strukturalistisk tilnærming, men også hun fokuserer på motivasjoner. Konteksten hun ser nærmere på dette i, er en tanke om det sen-moderne samfunnet, inspirert av Giddens. Hun ser på frivillig kirkebasert arbeid i spenningsfeltet mellom sen-moderne "independence" og "dependence". Det første viser til personlig fri vilje og ønsker, og det siste til en grunnleggende sosial avhengighet. Frivillig religiøst arbeid blir i denne konteksten sett som "tradisjonelt", slik at nysgjerrigheten bunner i å se hvorfor individer i et sen-moderne samfunn velger å ta del i slikt arbeid. (Yeung 2004: 18-25).

Det er verdt å merke at det ikke er religiøst velferdsarbeid slik vi skal se på senere. Yeung ser på frivillig deltakelse i religiøst arbeid i en bredere forstand enn rusomsorg. Det er også snakk om kirkelige, eller kirkebaserte aktiviteter. På bakgrunn av tidligere forskning trekker hun tre konklusjoner om motivasjonsaspektet: (1) Folk melder seg som frivillige av en rekke grunner,

både selv- og andreorienterte, og de ønsker å gjøre det så stimulerende og hyggelig som mulig; (2) frivillighetsverdenen er kompleks, hvor ulike oppgaver appellerer til ulike motivasjoner; (3) omtanke for andre – ikke nødvendigvis altruisme – er den sentrale motiverende faktoren (Yeung 2004: 41-43).

Hun ligger tett på et bourdieuansk perspektiv, og fokuserer på sosial kapital og sosiale bånd. I så måte finner hun at sosiale bånd og interaksjon er fremtredende. Hun observerer også at frivillighet er en måte å promotere sosial interaksjon på. Nærmere bestemt blir det et ”munnstykke” for ”values, altruism, faith and caring” (Yeung 2004: 119-120). Umiddelbart kan vi se en kopling til Jawads poeng om at velferdsarbeid som ”social care” er et uttrykk for et ”religiøst perspektiv”, eller ”religiøs identitet”. Yeung reiser spørsmålet om hvorfor noen velger å delta i frivillig arbeid i en kirkekontekst. Svarene hun finner er interessant i lys av nevnte kopling til Jawad. Av svarene hun får trekker jeg her frem de mest kontrasterende, og relevante. Hun finner i sitt materiale at for noen så blir frivillig deltakelse *som sådan* en måte å praktisere religion på. Som en motsats finner hun også at enkelte er med fullstendig uten å tenke over at det er noe kirkelig, eller religiøst, ved aktiviteten eller konteksten aktiviteten foregår i (Yeung 2004: 123). Det gjøres også et poeng av at frivillig deltakelse gjerne ”fremprovoserer” refleksjoner rundt personlig identitet. Det er aktiv, handlende deltakelse som tillegges denne effekten (Yeung 2004: 121).

Altruisme fremheves som en svært betydelig del av resultatene. På den ene siden tolkes dette av Yeung som et uttrykk for at hverdagslig ”grasrot-altruisme” ikke har forsvunnet, på den andre siden problematiserer hun selv dette i tråd med Elster. Vi vet ikke nok om hva motivasjonen ”ønske om å hjelpe” i frivillighet virkelig betyr (Yeung 2004: 127). Videre trekker hun frem tre momenter som kan bidra til å forklare. For det første en tendens til å ville hjelpe de nære sosiale sirklene, og da spesielt de som trenger det mest. For det andre som et ”holistisk livsveivalg”, hvor frivillighet utgjør en del av ens liv og identitet. For det tredje antydes en forklaring som sier at frivillighet også handler om å få noe tilbake (Yeung 2004: 129). Betydningen av sosiale bånd handler ikke bare om å rekruttere folk til frivillighet, men dannelsen og pleien av bånd er en motiverende faktor.

Fra Elster får vi altså overordnede tilnærminger til å analysere og tolke motivasjoner for handling. Vi ser, ifølge Elster, at å skulle studere motivasjoner empirisk kan være problematisk. Spesielt levner han lite rom for reelle altruistiske motiver. Gjennom Yeungs

studie, som i første omgang virker mindre kritisk til altruismebegrepet forbundet med motivasjoner, for vi antydte ulike perspektiver på koplingen mellom motivasjoner, religiøsitet og religiøst arbeid. Det er viktig å understreke at jeg i denne oppgaven ikke har som hensikt å avdekke altruistiske eller egoistiske motivasjoner. Det jeg leter etter er i hvilken grad religion og religiøs tro eksplisitt trekkes inn i informantenes selvfortalte grunner for å jobbe i rusomsorgen. I lys av dette mener jeg innsikten fra Elster er god å ha som et bakteppe for analyse av intervjuene. Samtidig har vi med Yeung en referanse til en empirisk studie som søker å si noe om hvorfor noen velger å delta i nettopp *religiøst* frivillig arbeid.

3.2 Profesjon

Gitt det som er skrevet om organisasjonene hittil, har vi kunnet se at profesjonelle har gjort sitt inntog i rusomsorgsarbeidet. Derfor skal vi i dette kapittelet se nærmere på noe av litteraturen om profesjoner. Hensikten er å fremheve trekk som er med på å definere profesjonelle som driver sosialt arbeid. Med andre ord er det snakk om en form for profesjonsidentitet. Ved å inkludere et profesjonsperspektiv mener analysen vil kunne få en ny dimensjon. Det gir et ytterligere moment å sammenligne det hittil ukjente religiøse aspektet med.

Begrepet profesjon kommer fra latin, og betyr ”yrke”. En profesjonell kan sies å være en yrkesutøver, eller profesjonsutøver, som gjennom sin utdanning har ”kunnskaper som gjør deg i stand til å ta på deg ansvar for arbeidsoppgaver i samfunnet som ikke kan overlates personer uten tilsvarende kompetanse” (Irgens 2007: 19).

Denne forståelse av profesjon virker å være forholdsvis tydelig. Man lærer noe gjennom utdanningen som gir en egen, spesielle kompetanse. Dette kan nok tenkes at er en nokså tidløs deskriptiv beskrivelse av hva en profesjon *er*. Når det gjelder profesjonsidentitet derimot, altså opplevelsen de profesjonelle har av sin jobb, og hvordan arbeidet faktisk arter seg, kan man hevde den er i endring (Eriksen og Jørgensen 2005: 9-12). Denne endringen settes gjerne i sammenheng det noen omtaler som en modernisering av offentlige velferdsinstitusjoner på 80- og 90-tallet. Dette bestod i at man endret fokus. Fra å hjelpe målgruppene hevdes det at man gikk over til å hjelpe produksjonsvirksomhetene (Mathiesen 2005: 58). Med

arbeidsformidling som eksempel, fortelles det at driften i økende grad har gått i retning av ”virksomhetsservice”. Stikkordet er markedsorientering. Institusjonene og de som jobber der påstås å vektlegge de arbeidsløses eget ansvar for arbeidsløsheten, i stadig større omfang. Dette er i sin tur angivelig resultatet av en ”teoretisk logikk” som ligger til grunn for forvaltnernes og evalueringseksperternes teoretiske forståelse av arbeidsløsheten. Gjennom denne endringen har således profesjonsutøverne i økende grad blitt disponert for distanserte forhold til målgruppene for arbeidet (Mathiesen 2005: 58, 68-71).

Vi tegner med det opp et slags ”før” og ”etter”-bilde, som viser ulike typer ”faglighet”. Sentrale begreper vi henter i den sammenhengen, er ”begrepslogisk” og ”praksislogisk” faglighet. Disse gir seg utslag i to forskjellige praksisformer, eller relasjonsformer mellom arbeider og bruker av velferdstiltaks. Den begrepslogiske fagligheten gir opphav til en teoretisk, formalisert og distansert relasjon (av Mathiesen også betegnet som ”kynisk”). Den praksislogiske fagligheten gir på sin side opphav til en engasjert, delaktig og problemorientert relasjon (Mathiesen 2005: 74-78). Med disse begrepene har vi ytterligere momenter og referanser til analysen.

Denne endringstanken finner man igjen andre steder, som beskriver sosialarbeidernes arbeidsdager som preget av byråkratiske, arbeidsdelte arbeidsprosesser, med fokus på generaliserte behov, ikke individuelle (Therkelsen 2005: 185). Empirien er i dette tilfellet hentet fra observasjon av sosialrådgivermøter. Heller enn å se den enkelte klientens behov, og å forsøke å finne den beste mulige løsningen for den personen arbeideren sitter i møte med, blir det altså hevdet at man ser etter mønstre, eller behov som flere har. På den måten leter man etter løsninger som kan passe flere, selv om det ikke passer noen svært godt. Et annet poeng i tilknytning til dette er at det blir avsatt lite tid til hver klient. Resultatet er at møtene med klientene blir ”ikke-møter” (Therkelsen 2005: 185).

Denne utviklingen vil noen hevde ikke er begrunnet i profesjonenes ”etikk og behov”, og at er løsrevet fra faglige miljøer (Madsen og Øster 2005: 208-209), men andre mener derimot at endringer i stor grad har skjedd etter ”krav og forslag” fra profesjonsgruppene selv, samt deres organisasjoner (Mathiesen 2005: 71-74). I førstnevnte tilfelle hevdes det at sosialarbeidere uttrykker en annen forståelse av hva som er god kvalitet i det sosiale arbeidet, enn det som kommer til uttrykk fra forvaltningen. Når det refereres til profesjonenes ”etikk og behov”, snakkes det altså om en forvaltningsfaglig versus en sosialfaglig forståelse av

kvalitet. Endringene som har skjedd for sosialarbeidernes innebærer altså at de har måttet innrette seg etter forvaltningsfaglige kvalitetsparametere (Madsen og Øster 2005: 212-215). I det andre tilfellet understrekes det imidlertid hvordan profesjonsutøvernes organisasjoner selv foreslår prioriteringer på eget arbeidsfelt. Det er verdt å bemerke at dette har skjedd i forbindelse med at de har fått insentiver til å, for eksempel, orientere seg etter synlige og målbare resultater (Mathiesen 2005: 73). Likevel står vi igjen med to ulike vinkler. Fra ett hold beskrives en situasjon der profesjonsutøverne har fått et sett kvalitetsvurderinger som skiller seg fra deres egne, ”tredd nedover hodet”. Med det resultat at avstanden til målgruppen for arbeidet deres blir større. Fra annet hold finner vi en beskrivelse der profesjonsutøverne på mange måter selv er med på å fremme den samme endringen, ved å på en mer ”aktiv” måte samarbeide med forvaltningen.

Et annet perspektiv (Stjernø 2013), som kan hjelpe oss å nyansere, fokuserer på ulike faggrupper av profesjonsutøvere. Poenget er å vise at ulike grupper utviser forskjellig grad av deltakelsesvilje til å slutte opp om sine respektive organisasjoner og deres interesser.

Sammenligningen blir gjort mellom lærere, sykepleiere og sosionomer. For eksempelets skyld, fokuserer jeg her på det som skrives om sistnevnte, i sammenligningene. For det første pekes det på at av disse tre gruppene, så tiltrekker sosionomstudiet seg de mest radikale studentene av de tre (Stjernø 2013: 143). Muligens gir det grunn til å tro at det er større sjans for at sosionomer vil være å finne i jobber som har med rusproblematikk å gjøre. Stjernøs poeng videre er at sosionomene er den gruppen, fortsatt av de tre, som slutter minst opp rundt profesjonens organisasjoner. En foreslått forklaring er at sosionomer omgås så mange andre yrkesgrupper, at de opplever et mindre press til å slutte opp om sine interesseorganisasjoner (Stjernø 2013: 143). Dermed kan vi kanskje balansere de to ulike tilnærmingene over. Det er ikke nødvendigvis slik at profesjonene *enten* opplever å få endringer ”tredd nedover hodet”, *eller* krever endringer selv. Kanskje avhenger det av hva slags profesjonsgruppe man tilhører.

Med tanke på senere analyse, gir dette noen interessante knagger å henge analytiske poeng på. De studiene som er brukt i den korte drøftingen over, snakker om de offentlige sosial- og velferdstjenestene. Ettersom vi i denne oppgaven skal ta for oss Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen, er vi inne på andre aktører enn de offentlige. Likefremt, som allerede påpekt, er begge organisasjonene tilknyttet det offentlige apparatet gjennom samarbeidsavtaler. Vi vet også at profesjonelle utøvere på helse- og rusfeltet har gjort sitt inntog i både Bymisjonen og Frelsesarmeen. Dette er med på å utforme konteksten informantene vi senere skal se på jobber

i. I tillegg til å se etter religiøse uttrykk i konteksten av en religiøs organisasjon, har vi også et profesjonsperspektiv som hjelper oss til å se profesjonskonteksten. Dermed kan det også bli interessant å se hvordan aktørene i disse organisasjonene oppfatter sin profesjonsrolle. Eller kanskje organisasjonstilknytning vil ha mer å si.

4 Materiale og metode

Før vi går over til analysen skal jeg si noe om hvordan jeg valgte å angripe problemstillingen jeg kom frem til. Jeg skal først fortelle kort om valg av metode. Deretter skal jeg si litt om utvalget – hvordan jeg gikk frem for å oppnå kontakt med informanter. Etter dette skal jeg fortelle om intervju- og analyseprosessen, før jeg kommer med noen betraktninger rundt etikk i forbindelse med datainnsamlingen.

4.1 Valg av metode

Jeg hadde nok tenkt i retning av å skrive kvalitativt allerede før jeg hadde besluttet hva temaet for oppgaven skulle være, og problemstillingen begynte å ta form. Likevel var det ikke slik at valg av metode var det som virket styrende for valg av tema og spørsmålsstilling. Da tema for oppgaven var bestemt, ga metoden seg på mange måter selv. Ønsket om å se nærmere på folks motivasjoner for å drive sosialt arbeid, samt grave i deres tanker rundt egen innsats og virksomhet, gjorde det naturlig å arbeide kvalitativt. Slik det fremkom av spørsmålsstillingen tidligere, ønsket jeg å se på informantenes egne forståelser og tanker om religion. Dermed er det riktig å si at jeg på forhånd hadde plassert meg innen den fenomenologiske tradisjonen, som, i tråd med mitt utgangspunkt: ”peker på en interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørene egne perspektiver og beskrive verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelse at den virkelige verden er den mennesker oppfatter” (Kvale og Brinkmann 2010: 45).

Heller enn å tilnærme meg feltet helt åpent, uten noen definerte spørsmål, kun med nysgjerrigheten som veileder, hadde jeg altså på forhånd formulert denne nysgjerrigheten. Spørsmålene jeg ønsket å finne svar på gjorde at intervju fremstod som den beste måten å ta fatt på temaet på; jeg ville først og fremst vite hva de *tenker* om arbeidet sitt, fremfor hva de faktisk *gjør* (Silverman 2010: 48). Riktignok, som vi også skal se senere, er det relevant å vite hva de *gjør* også, men det er deres fortalte versjon som da er interessant, ikke en ren observasjon av deres jobb i praksis.

Jeg hadde i forkant av intervjuprosessen utarbeidet en intervjuguide (Vedlegg 1). Denne bestod av 11 spørsmål. Jeg ønsket en forholdsvis kort og ryddig intervjuguide. En grunn til det er fordi jeg ikke ville oppleve det som et stressmoment å skulle komme gjennom alle spørsmålene. En annen grunn var at jeg ville ha et tydelig samtalepreg på intervjuet, og var redd at en svært omfattende intervjuguide ville gjøre det vanskelig å konsentrere seg om svarene jeg fikk, og på den måten miste anledningen til å stille oppfølgingsspørsmål der det var relevant. Rollen som forsker, det å skulle ut ”i felten” og gjøre intervjuer, var noe jeg hadde lite erfaring med, hvilket jeg mente det var viktig å ta høyde for i forberedelsesprosessen.

Guiden åpnet med enkle spørsmål om alder, utdanningsbakgrunn og fartstid i daværende stilling. Hensikten med dette var å innhente informasjon til bakgrunnsvariabler som kunne være relevante i senere analyse og tolkning. I tillegg var tanken at enkle og konsise spørsmål kunne bidra til å ”bryte isen” og få samtalen i gang. Videre stilte jeg åpne spørsmål om deres egne arbeidsoppgaver og om de rusavhengige de jobber med. Jeg ønsket at intervjuene skulle forløpe i tråd med det som kan kalles semistrukturert forskningsintervju, som ”fokuserer på den intervjuedes opplevelse av emnet” (Kvale og Brinkmann 2010: 45) gjerne også betegnet som semistrukturerte dybdeintervjuer – ”in-depth semi-structured interviews” (Silverman 2010: 194).

Jeg valgte bevisst ikke å spørre direkte om religion. Grunnen til dette var at jeg ikke ville virke ledende. Ettersom det ikke var informantenes meninger om og tanker rundt religion generelt jeg ville finne ut av, men heller se om, og i så fall hvordan, de selv trakk det inn i det sosiale arbeidet de driver, mente jeg dette var den beste fremgangsmåten. Slik forsøkte jeg å unngå at informantene fikk en klar oppfatning av hva mine interesser var umiddelbart, noe som kunne påvirke deres svar. Dette kunne i sin tur gjøre tolkningen endimensjonal, i den forstand at jeg fort kunne ende opp med bare å rapportere det informantene fortalte (Silverman 2010: 197). Ved å angripe intervjuene på dette viset, risikerte jeg riktignok at religion ikke ble nevnt overhodet. Det ville ikke vært ødeleggende, eller negativt på noen måte, men ville heller vært et interessant funn i seg selv. I denne forbindelse husket jeg Lise Kjølrsruds (2010) innledende påminnelse om at ”negative funn kan være like viktige som positive” (Kjølrsrud 2010: 271). Det er verdt å påpeke at jeg ved å gjøre det på denne måten ikke kunne garantere at jeg unngikk å virke ledende i intervjusituasjonen, da mine egne

”verbale og kroppslige responser” på svarene som ble gitt, også kan fungere som ”positive eller negative forsterkere” (Kvale og Brinkmann 2010: 183).

Min oppfatning underveis og i etterkant av intervjuene jeg gjorde, ga meg ikke inntrykk av at jeg fremstod som spesielt ledende. Dette er spørsmål som tar for seg forskerrollen, grad av uavhengighet og tilknytning til den gruppen man studerer (Kvale og Brinkmann 2010: 92-94). Man kan kanskje fort se for seg et visst maktaspekt i møtet mellom ”forskeren”, med en slags ”kunnskapsautoritet”, som skal hente informasjon fra informantene (Kvale og Brinkmann 2010: 93). Slik sett vil det kanskje være naturlig å forestille seg at informantene vil føle at de må svare på en måte som ”autoriteten” finner tilfredsstillende, for å sette det på spissen. En slik situasjon mener jeg at jeg unngikk på en noe tilfeldig måte. Med kun ett unntak var alle jeg snakket med over tyve år eldre enn meg selv. Dette satt sammen med deres erfaring på feltet mener jeg bidro til å unngå at jeg satt med et ”overtak”. En slik aldersautoritet sammen med erfaring gjorde nok heller at jeg startet de aller tidligste intervjuene med en liten følelse av å ha noe å bevise selv. Denne følelsen gikk imidlertid over relativt fort i intervjuene.

4.2 Utvalg

Jeg ønsket i utgangspunktet å intervju de som jobbet for organisasjonene på frivillig basis. Etter å ha lest om utviklingen av rusomsorgsarbeidet hos de respektive organisasjonene, forstod jeg at det kunne bli et vanskelig krav å innfri, på grunn av profesjonaliseringen dette arbeidet har gjennomgått. Jeg valgte derfor ikke å spørre etter informanter som kun jobbet der frivillig, men forhørte meg rett og slett om ”noen som jobber der” kunne tenke seg å stille opp.

Jakten på informanter ble innledet med telefon- og eposthenvendelser til rusomsorgsstasjoner drevet av henholdsvis Frelsesarmeen og Kirkens Bymisjon. Ettersom jeg søkte innpass i det som, gjennom sine statuser som organisasjoner, kan sies å være ”lukkede settinger”, var jeg avhengig av å opprette kontakt med noen på innsiden – ”gatekeepers” (Silverman 2010: 203). Jeg henvendte meg først til de daglige lederne ved hver stasjon, for å gjøre prosessen så ryddig som mulig dersom jeg skulle trenge tillatelse til å snakke med de som jobber der. Disse lederne ble mine ”gatekeepers”. På denne måten fikk jeg også spredt forespørselen blant

mange potensielle informanter, da de jeg korresponderte med informerte sine ansatte om min oppgave.

Jeg kom forholdsvis sent i gang med datainnsamlingen. Jeg begynte å forhøre meg med organisasjonene i slutten av januar 2014, men allerede i løpet av bare en snau uke hadde jeg fått kontakt med to fra hver organisasjon. De to siste avtalene ble gjort kort tid etter. Etter det stoppet det imidlertid opp. Til tross for flere telefoner og eposter, både til mine ”gatekeepers” og til de jeg allerede hadde intervjuet, hvor jeg forhørte meg om flere potensielle deltakere, var det ingen respons. Jeg måtte derfor ta til takke med det jeg hadde, selv om jeg altså helst skulle gjort flere. Dog, ettersom jeg ikke har som formål å generalisere, verken innad i de to organisasjonene, eller på samfunnsnivå, mener jeg seks informanter likevel er tilstrekkelig for det som *er* mitt formål. Med flere informanter hadde jeg riktignok fått muligheten til å nyansere studien mer, og generelt gitt den mer ”kjøtt på beina”, så jeg vil påstå at antallet informanter er på et minimumsnivå.

Prosessen kulminerte altså i seks intervjuer. Disse er fordelt likt på hver organisasjon, slik at utvalget består av tre informanter fra Kirkens Bymisjon, og tre fra Frelsesarmeen. Fra Bymisjonen er det tre menn, fra Frelsesarmeen to kvinner og en mann. Jeg var ikke i utgangspunktet opptatt av et kjønnsaspekt i oppgaven, slik at denne skjevfordelingen av kjønn ikke ble oppfattet problematisk. Det er også på sin plass å nevne at jeg ikke har gitt informantene pseudonymer. I stedet har jeg valgt å la de forbli fullstendig navnløse. Grunnen til dette er kun personlig preferanse; ettersom det ikke er interessant for oppgaven hva disse menneskene virkelig heter, er det heller ikke viktig å eksemplifisere hva de *ikke* heter. Dette kan muligens gjøre lesningen noe omstendelig for noen, men jeg synes dette er en like ryddig måte å fremstille informantene på som å klistre falske navnelapper på dem. Dessuten kan også en rekke navn gjøre at lesningen oppleves som uoversiktlig.

4.3 Intervjuprosessen

Det var ikke til å unngå at man begynner en slik prosess uten visse forhåndsantakelser om hvordan stedene, miljøene og menneskene vil være. Mine gikk i hovedsak ut på at jeg trodde jeg ville oppleve den ene organisasjonen – Kirkens Bymisjon – som lettere

å komme i kontakt med enn den andre. Dette hadde nok mest å gjøre med at jeg hadde opplevd Kirkens Bymisjon som forholdsvis moderat i offentligheten. Med det mener jeg at de ikke er uniformerte, og at de ikke har vært involvert i samme type negative mediestorm som Frelsesarmeen, i forbindelse med syn på homofili (Ryste 2005). Det er altså snakk om forholdsvis sveipende, overflatiske tanker om to organisasjoner jeg i utgangspunktet ikke kjente veldig godt til. Det viste seg imidlertid fort at det å oppnå kontakt med, og skaffe tillatelse til å forhøre meg blant potensielle informanter, var like enkelt hos begge organisasjonene.

Intervjuene fant sted på informantenes respektive rusomsorgsstasjoner. Selv om dataene som analyseres i oppgaven primært er intervjuene, var det klart at opplevelsen av å være tilstede på de ulike russtasjonene ga noe informasjon. Etter å ha vært innom én stasjon fra hver organisasjon, stod jeg igjen med noen ganske sterke, og ulike, inntrykk. Kirkens Bymisjon var den første organisasjonen jeg besøkte. For å komme inn i lokalene måtte jeg ringe på en dørklokke. Innenfor døren var det en smal gang, omkranset av lukkede dører som ledet inn til kontorer, arbeidere synlige bak PC-skjermer gjennom store vinduer. Lenger inn i lokalet satt en håndfull brukere i sofaer og stoler, noen sov mens andre fulgte halvhjertet med på en TV på veggen. Det som slo meg var hvordan de som jobbet der var atskilt fra brukerne. Dette kan selvsagt ha vært tilfeldig, jeg kan ha møtt opp på ”feil” tidspunkt. Det var noe formelt ved utformingen av, og stemningen i lokalet. To av intervjuene ble avholdt høyere opp i bygget, i det som var et kontorlandskap.

Et eksempel på inntrykket av distanse mellom brukerne og de som jobbet der, slik jeg opplevde det der og da, ble gjort synlig i en episode som fant sted i gangen, mens jeg ventet på en av informantene. En av brukerne, svært oppglødd mann, skulle hilse på en nyansatt, ung jente. Like etter de hadde tatt hverandre i hånden, strakk jenta seg etter en flaske antibac. Den rusede mannen så dette, og styrtet inn på kontoret og sa ”åja, det er rett på antibacen ja. Få litt jeg og da, som må ta i den smørja di”. Han sa det med et glimt i øyet, selv om det virket som om jenta opplevde det litt ubehagelig.

Til sammenligning var det første møtet med Frelsesarmeen et ganske annet. For det første var det ingen dørklokke jeg måtte ringe på. Døren stod vid åpen, slik at man gikk rett inn lokalet fra gaten; det var ingen gang, entré, eller synlige kontorer. Lokalene i seg selv ga mer følelsen av å komme inn i en brun, gammel pub. Flere benker og bord stod på rekker i rommet. En

mann hoppet fort opp fra en av benkene og henvendte seg til meg – en av de ansatte som sendte meg videre til informanten jeg hadde en avtale med. Her satt de de ansatte sammen med brukerne og snakket ivrig. Også møterommet intervjuet ble avholdt bar preg av et tett forhold mellom brukerne og arbeiderne. Veggene var dekorerte med portrettbilder i sort-hvitt av en rekke mennesker som tidligere hadde benyttet seg av tilbudet deres, flere av dem har nå gått bort. En slags minnevegg.

Forhåndsantakelsene mine ble med andre ord fort avkreftet. Inntrykket jeg satt igjen med var faktisk at Frelsesarmeen opplevdes som varmenere og nærere. Miljøet på stasjonene virket mer avslappet og preget av en nærhet mellom sosialarbeider og rusavhengig.

To av intervjuene fortjener en liten kommentar. I en av samtalene med en informant fra Bymisjonen, gikk opptakeren tom for batteri. Jeg ble oppmerksom på det etter at vi hadde snakket i omtrent et kvarter. Herfra og gjennom resten av intervjuet noterte jeg flittig for å kompensere. Det viste seg imidlertid at batteriet hadde flatet ut allerede etter fem minutter. Dermed har deler av dette intervjuet blitt borte. Med notatene jeg hadde, satt jeg likevel igjen med en god del informasjon fra denne informanten. Analysekapitlene vil imidlertid bære preg av at jeg ikke kan sitere ham på samme måte som de andre.

Det andre intervjuet er et gjort hos Frelsesarmeen. Jeg hadde snakket med en person over telefon noen dager tidligere. Da fikk jeg beskjed om at jeg godt kunne komme ned til et av deres tiltak, og forhøre meg på stedet, med de som jobbet der. Da jeg kom ned viste det seg at personen jeg snakket med hadde allerede hadde funnet en ansatt som ville snakke med meg. Vi gikk inn i møterommet beskrevet over, og det viste seg at mannen jeg snakket med på telefonen og kvinnen han hadde rekruttert, skulle være med. Jeg var usikker på om dette var lurt, da jeg ikke ville at de skulle påvirke hverandre. Her var det nok min egen usikkerhet rundt forsker- og intervjuerrollen som hindret meg i å ta dette opp, og spørre om jeg heller kunne snakke med dem én av gangen. Vi startet likevel, og jeg lurte tidlig på om jeg hadde gjort feil å frastå fra å si noe. Jeg stilte spørsmålene til begge, og kvinnen virket å se bort på mannen før hun, eller mens hun svarte. Dette gjorde at jeg satt med en følelse av at mannen satt der for å overvåke og kontrollere hva kvinnen svarte. Etter en tid endret imidlertid dette inntrykket seg. Kvinnen ble mer og mer ”selvstendig” i svarene, og etter at vi hadde snakket en stund kom uenigheter til overflaten; det viste seg at kvinnen ikke var medlem av Frelsesarmeen, kun ansatt, og hun fortalte ivrig om hvordan hun ikke alltid var ”enig med

organisasjonen”. Jeg tolket derfor hennes nøling innledningsvis mer som en slags usikkerhet eller nervøsitet knyttet til intervjusituasjonen mer generelt, snarere enn at det handlet om hva hun fikk lov til, og ikke fikk lov til å svare. Dette gjorde at jeg syntes det var forsvarlig å bruke dette intervjuet som kilde. Hadde jeg opplevd kvinnens svar som kontrollert og sensurert av den mannlige informanten, ville jeg ikke ha inkludert denne samtalen i oppgaven.

4.4 Analyseprosessen

Når det gjelder valg av metode for selve analysen, så var jeg opptatt av ikke å bestemme for mye for tidlig. Selv om jeg visste hva jeg ønsket å finne ut av, og hva jeg skulle spørre om, kunne jeg ikke være sikker på hva eller hvordan informantene ville svare. Derfor ønsket jeg å avvente til jeg hadde vært gjennom intervjuprosessen; dataene skulle styre analysen, jeg skulle ikke forsøke å presse et sett av fortolkningsverktøy på det jeg hadde av data.

Det er rimelig å si at jeg hadde en forholdsvis ”usystematisk”, eller åpen tilnærming til analyseprosessen. Med dette menes at intervjuanalysen ble gjort uten å bruke en bestemt analyseteknikk konsekvent gjennom hele prosessen. Man kan si at det er ”intervjuanalyse som bricolage”; intervjuene ble lest slik at jeg dannet meg et overordnet bilde, for så å se nærmere på interessante utsagn som fortalte noe om forståelser og holdninger til fenomenet, og relaterte fenomen, som jeg skulle studere (Kvale og Brinkmann 2010: 239).

En teknikk som var til stor hjelp i den tidlige fasen av analysen, var å lage skjemaer som kategoriserte innholdet i intervjuene. I den forbindelse peker Kvale og Brinkmann på at det er viktig at fenomenene man skal studere får omfattende beskrivelser under intervjuene (Kvale og Brinkmann 2010: 212). I mitt tilfelle kunne jeg ikke forvente å få gode beskrivelser av alle fenomenene i intervjuene. Det jeg var ”på jakt etter”, var henvisninger til religion, noe som dermed kan sies å være det sentrale fenomenet. Likevel bestod strategien i å si så lite om religion selv som overhodet mulig. Det sosiale arbeidet derimot, var det jeg ønsket å få beskrevet nøye av informantene, og det var gjennom dette fenomenet, i denne kategorien, at jeg lette etter de religiøse henvisningene. I så måte hadde jeg gjort noe forarbeid gjennom utarbeidelsen av intervjuguiden. Ved å stille spørsmål om deres tanker om eget arbeid, samt om brukerne de jobber med, hadde jeg på forhånd skapt to hovedkategorier for analysen; det

de forteller om seg selv, og det de forteller om målgruppen for arbeidet. I forbindelse med motivasjon og handling, står man således overfor et slags ”indre” og ”ytre” aspekt. Videre handlet analysen da om å se hvorvidt religiøse oppfatninger påvirket hver av disse.

4.5 Etikk

Når man får innpass, ikke bare i en lukket gruppe som en organisasjon, men i andre menneskers tanker og liv, er det som en tillitserklæring å regne. Det blir derfor viktig å forvalte denne tilliten på en ryddig og god måte. Første steg i denne forbindelse var at jeg henvendte meg til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) for å søke om godkjenning av forskningsprosjektet.

Alle informantene som har deltatt i prosjektet ble gitt et informasjonsskriv før intervjuet begynte. I dette skjemaet ble deres anonymitet sikret, samt retten til å trekke seg når som helst. En viktig del av det etiske arbeidet er anonymisering av informantene, og jeg har som nevnt valgt å holde de fullstendig navnløse. En av informantene hadde en stilling ved sin organisasjon som jeg var redd kunne by på problemer med hensyn til anonymitet. At dette ble et potensielt problem merket jeg da jeg skrev analysekapitlene – det ble vanskelig å bruke intervjuet uten også å nevne stillingen i organisasjonen. I stedet for å makulere intervjuet, sendte jeg en epost til denne informanten og spurte om det var greit for ham at jeg fortalte hva han var ansatt som. Dette bekreftet han at var greit, og jeg valgte dermed å beholde intervjuet.

Selve temaet for oppgaven kan sies å være sensitivt. I første omgang er religiøs tro en personlig sak, som det gjerne er knyttet en del følelser til. For meg har det vært viktig å fremstå så nøytral som mulig på dette området. At jeg valgte å la være å spørre direkte om dette mener jeg har, foruten å ha vært en måte å tilnærme meg problemstillingen godt på, hjulpet i å ikke fremlegge mitt personlige synspunkt på temaet, og å behandle det varsomt.

Et annet moment som er verdt å nevne er temaet rusomsorg. Her har man å gjøre med et tema som omfatter mennesker i en svært sårbar posisjon. I store deler av intervjuene snakker altså

informantene om flere som befinner seg i en slik sårbar posisjon. Dermed er det en tredjepart som også må tas hensyn til når det gjelder anonymitet. Det har derfor vært viktig, der informantene snakker om de rusavhengige de arbeider med, å fremstille dette på en måte som også gjør denne tredjeparten anonym.

I prosessen har jeg ikke støtt på noen store etiske utfordringer. Det nærmeste var intervjuet jeg gjorde med to representanter fra Frelsesarmeen samtidig, som jeg har beskrevet over.

Maktforholdet i intervjuene er også beskrevet. Jeg mener som nevnt det ikke har utgjort et etisk problem for forskningen. Dersom det har forekommet en asymmetri i maktforholdet i intervjuene, så har det nok heller gitt seg utslag i nervøsitet fra min side, som også stammer fra manglende erfaring som ”forsker i felten”. Jeg mener imidlertid denne nervøsiteten ga seg fort, at jeg ble raskt ”varm i trøya”, og at jeg har skaffet data som er egnet til å si noe om problemstillingene. De forteller mye om synet på eget arbeid så vel som på de rusavhengige. Dataene sier noe om arbeidere som driver rusomsorg i religiøse organisasjoner, her representert ved Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen.

5 Organisasjonenes religiøse profiler

Vi har nå gått gjennom de respektive organisasjonenes historiske bakgrunner, samt sett litt på hva slags arbeid de driver med i dag. I dette kapittelet skal vi gå litt nærmere inn i organisasjonene. Nærmere bestemt deres verdier. Før resultatene fra intervjuprosessen presenteres og analyseres, skal vi ta for oss deres verdidokumenter. Her skal jeg først gå gjennom utdrag fra informasjonsskriv utgitt av Kirkens Bymisjon, før jeg deretter gjør det samme med Frelsesarmeen. Hensikten er å få en oversikt over hvilke verdier de legger vekt på. Hvordan kommer religionen til uttrykk, og hvordan blir forholdet mellom religion og sosialt arbeid uttrykt fra organisasjonenes side? Foruten sammenligning av organisasjonene, er dette med på å utgjøre en religiøs kontekst som informantenes svar skal tolkes i lys av. Dette skal også brukes til sammenligning: sosialarbeidernes syn satt opp mot organisasjonenes religiøse profiler. Hvilke likheter og forskjeller finner vi?

5.1 Kirkens Bymisjon

På nettsidene til Kirkens Bymisjons Osloavdeling finner vi deres verdidokument. Dette ”legger grunnlaget for Kirkens Bymisjons arbeid”, og viser til deres ”grunnleggende verdier: verdighet, fellesskap, rettferdighet, solidaritet, barmhjertighet, håp og tro” (Bymisjon 2014). Dokumentet er sentrert rundt det de fremhever som sine grunnleggende verdier: verdighet, fellesskap, rettferdighet, solidaritet, barmhjertighet, håp og tro. Det er bygget opp slik at hver av disse verdiene fungerer som en underoverskrift, utdypet med et fåtalls korte avsnitt. Korte dikt, vers og bilder pryder flere av sidene. Med andre ord finner vi her selve verdifundamentet for deres virksomhet. Jeg skal her trekke frem enkelte momenter.

I innledningen til Kirkens Bymisjons verdidokument finner vi følgende avsnitt:

Kirkens Bymisjons visjon er at mennesker i byen opplever respekt, rettferdighet og omsorg. Denne visjonen springer ut av troen på Gud som livets gud. En Gud som reiser opp den nedbøyde, og inviterer til fellesskap på tvers av forskjeller og livshistorier. En Gud på gata og i dagligstua på sykehjemmet. En Gud med menneskelige ansiktstrekk (Bymisjon 2014)

Sitatet fremhever religionens rolle som motiverende faktor for arbeidet Kirkens Bymisjon gjør. For det første sies det her klart og tydelig at visjonen om respekt, rettferdighet og omsorg er forankret i en gudstro. For det andre trekkes Gud direkte inn i selve arbeidet – ”en Gud som reiser opp den nedbøyde” – hvilket gir et bilde av sosialarbeiderne som agenter som handler på vegne av Gud. Eller mer presist at Gud handler gjennom disse. Dette kan leses som at religion er viktigst for de som jobber for organisasjonen; at ens egen gudstro inspirerer egen innsats. Man kan imidlertid argumentere like godt, kanskje til og med bedre, for at gudstro her er ment å være langt mer omfattende. I stedet for å være en ressurs for ansatte og brukere, later det heller til å være et gjennomgripende og meningsskapende aspekt ved arbeidet. Forstått slik er det altså ikke bare snakk om et overordnet ideal, eller et slags imageprosjekt fra organisasjonens side. Det omfatter også arbeidet lenger ned i organisasjonen, og refererer til nære, mellommenneskelige forhold. Slik sett kan man argumentere for at det vil være å forvente at man vil støte på dette religiøse aspektet når man går nærmere inn i dataene som er samlet inn lenger ned i organisasjonen.

Under overskriften ”fellesskap”, står det i verdidokumentet:

I vårt land har materialismen stått sterkt de senere år. Vi tror og mener at andre verdier er viktigere og mer avgjørende for et verdig menneskeliv. Vi ønsker gjennom våre fellesskap å være en motkultur mot det forbruk som ødelegger og krenker. Vi vil skape møtesteder hvor individet kjenner seg sett og hørt uavhengig av status, utdanning eller økonomiske muligheter (Bymisjon.no).

Sitatet kan på mange måter sies å spille tilbake til organisasjonens oppstart. Vi husker hvordan den startet som en mer eller mindre ren forkynnerorganisasjon – i utgangspunktet bekymret over den ”åndelige nød” hovedstaden led under, og som etter kort tid startet sosialt arbeid blant byens fattige og syke. Måten de her tar avstand fra materielle verdier på, kan ses som en forlengelse av det som var kjernen da organisasjonen ble opprettet. Det gir en retning for arbeidet; de ønsker å kommunisere andre verdier enn de man oppfatter som rådende i samfunnet. Riktignok sier de ikke at de derfor skal gå ut og misjonere. Til tross for at man tar såpass tydelig avstand til materialisme, er man kun antydende når det kommer til substituttet. Det er ”fellesskapene” som skal binde menneskene sammen, men det sies ikke noe eksplisitt om hva fellesskapene er tuftet på. Dette kommer man derimot innpå under fanen ”rettferdighet”:

Alle har rett til liv, helse, bolig, utdanning, arbeid, religionsutøvelse og rettssikkerhet. Dette er begrunnet i alle menneskers unike verdi. Alt liv er gitt og skapt av Gud. Vi skal forvalte alt etter Guds vilje. Gud har bedt oss forvalte det slik at alle får sin del og spesielt bedt oss sikre at fattige og undertrykte får det de har rettmessig krav på. Kirkens Bymisjon vil delta i samfunnsdebatten på en måte som bidrar til at det etableres ordninger og systemer som sikrer at alle får del i samfunnets goder (Bymisjon.no)

Sitatet forteller tre ting som er sentrale i forbindelse med det som er i vår interesse. For det første åpner det med en henvisning til menneskerettighetene – ”alle har rett til liv, helse, bolig, utdanning, arbeid, religionsutøvelse og rettssikkerhet”. De plasserer altså arbeidet i en rettighetsdiskurs. For det andre presiserer det et ønske om å bidra til å skape og forme samfunnsmessige ordninger, gjennom å aktivt delta i samfunnsdebatten. Det tredje poenget forteller oss noe mer overordnet om organisasjonens teologiske utgangspunkt og innfallsvinkel. Mer presist er det forholdet mellom mennesker og Gud som er sentralt. Bymisjonens rolle som *forvalter* blir tydelig understreket ved to anledninger. Som de selv uttrykker så har menneskene blitt gitt liv og verdenen rundt oss, og det er deres oppgave å forvalte dette, ”etter Guds vilje”, på best mulig måte. På samme måte som at det er gartnerens ansvar å legge til rette for at planter og blomster skal gro og leve, er det forvalterens ansvar å tilrettelegge for at menneskene i samfunnet skal kunne leve godt og bli tatt vare på. Gjennom forvalterrollen kommer også deres samfunnsengasjerte og politiske side til syne. Ved å delta aktivt i samfunnsdebatt og utvikling av ordninger og systemer, driver man administrasjon, stell og styre med det vi har ”blitt gitt av Gud”.

I tråd med det innledende avsnittet, ser vi her hvordan religion knyttes tett til den innsatsen organisasjonen gjør. Her er det ikke snakk om rusomsorgs spesielt, men hvordan ”alt ”springer ut av gudstroen; ”vi skal forvalte alt etter Guds vilje”. Sett under ett kan vi peke på to fremtredende linjer i den religiøse profilen til Kirkens Bymisjon som blir tegnet her. Den ene er den forholdsvis vide definisjonen av Gud og religion. Ved å holde det såpass åpent, blir religionen – til tross for å være en svært tydelig del av deres profil – mer som et bakteppe å regne. Det danner utgangspunktet for arbeidet, men det kommer ikke som en definert plan eller pakke, som skal overrekkes andre. Mer presist kan man si at ved å definere det religiøse innholdet bredt, unngår man at det religiøse aspektet blir et ekskluderende element. Den andre fremtredende linjen er organisasjonens politiske side. Denne springer ut av det teologiske

forståelsen av forvalterrollen, hvor man ønsker å bidra til å ta best mulig vare på det som er ”gitt” av Gud. Rollen som forvalter fører til arbeid som tar sikte på å danne samfunnsmessige ordninger.

5.2 Frelsesarmeen

”Det er nødvendig å organisere redningsekspedisjoner for å befri de ulykkelige fra deres fangenskap og føre dem ut i virkelig frihet og til et verdig liv”

- William Booth (2009)

Her skal vi se på informasjon man finner om Frelsesarmeen på deres norske nettsider. Vi finner ikke et verdidokument i egen fil, slik vi gjorde hos Kirkens Bymisjon. Likevel gir disse sidene en god del informasjon om Frelsesarmeens arbeid, og om deres tro, verdier og utgangspunkt for å drive sosialt arbeid.

Frelsesarmeens norske nettsider siterer ”The Salvation Army International Mission Statement”, som sier:

Frelsesarmeen er en internasjonal evangelisk bevegelse og en del av den universelle kristne kirke. Budskapet bygger på Bibelen. Tjenesten er motivert av kjærligheten til Gud. Oppdraget er å forkynne Jesu Kristi evangelium og i hans navn møte menneskelige behov uten diskriminering (Frelsesarmeen.no).

Dette er en relativt kort beskrivelse av hva Frelsesarmeen er og gjør, og fungerer som en innledning til seksjonen ”Tro & verdier”, som man finner på deres norske nettsider. De plasserer seg dermed tydelig i en større kontekst. Den norske avdeling er kun en liten gren av en langt større organisasjon. Også her ser vi en tydelig forankring av arbeidet i en gudstro og i religion. Arbeidet omtales for øvrig som ”tjenesten” – alle deres forskjellige virksomheter samles i ett begrep, og alt er ”motivert av kjærligheten til Gud”. Det er også verdt å merke at de er noenlunde konkrete når det gjelder å spesifisere det religiøse innholdet ved å understreke at det bygger på Bibelen. Formuleringer som ”universelle *kristne* kirke”, og ”å

forkynne *Jesu Kristi* evangelium”, bidrar også til å tydeliggjøre hvilken religion , hvilken religiøs retning, som ligger til grunn. Et siste interessant poeng ved ”The Salvation Army International Mission Statement”, er hvordan det eksplisitt forteller at virksomheten, ”tjenesten”, innebærer å ”spre budskapet”. En tjeneste kan forstås som et slags tilbud, noe folk som har behov for den gitte tjenesten selv oppsøker. Det kan også forstås som noe godt som gjøres for noen andre uten at de nødvendigvis har bedt om hjelp. Uansett hvilken av disse alternativene man bruker for å tolke det å spre et kristent budskap som en ”tjeneste”, er det interessant at nettopp dette begrepet blir brukt.

Videre, og fortsatt i seksjonen som heter ”Tro & verdier”, finner vi følgende utdrag:

Det er særlig to særpreg ved Frelsesarmeens teologi. Det ene er vektleggelsen av at frelsen ikke er avhengig av ytre handlinger. Det andre er vektleggingen av å med ens individuelle skaperplan og Jesus som forbilde; kalt helliggjørelse.

Sitatet sier mye om det teologiske utgangspunktet for Frelsesarmeens arbeid, og også kjernen i den religiøse profilen deres. Nok en gang skal vi se at det sentrale punktet er menneskets forhold til Gud. Som sitatet over viser, så er det for denne organisasjonen menneskets *individuelle og personlige* forhold til Gud som står i sentrum. Stikkordet i den sammenhengen er helliggjørelse. I metodistisk tenkning handler helliggjørelse om at man gjennom frelsen kommer nærmere Gud. Frelsen starter en prosess som varer gjennom hele livet, en prosess som fører den frelste ”stadig lenger inn i det livet Gud selv har skapt oss til” (Hjerpseth 2012: 5). De mener med andre ord at man gjennom frelse starter en prosess som gjør en til et bedre menneske. Derfor blir det for Frelsesarmeen viktig å bedre menneskers personlige forhold til Gud, nettopp for å starte denne prosessen. Dersom man blir frelst vil flere endringer til det bedre følge etter.

I skisseringen av det ideologiske grunnlaget man finner på Frelsesarmeens nettsider, ser vi likevel en nyansering av poenget som har å gjøre med personlig frelse og individuelt forhold til Gud:

Ideologien som Frelsesarmeen bygger på kalles gjerne ”salvasjonisme” og oppsummeres i nøkkelbegrepene ”*Suppe, såpe og frelse*” (...) Mennesket er mer enn sjel, og det må få praktiske konsekvenser for arbeidet.

Frelsesarmeens grunnleggere ønsket å formidle at Guds kjærlighet var grenseløs og livsforvandlende. Og at alle mennesker hadde lik rett til forandring, utvikling og vekst. Ingenting av dette var en selvfølge i et strengt klassesdelt samfunn i viktoriatidens England. Men det de raskt fant ut, var at sultne og fornedrede mennesker ikke var i stand til å ta imot budskapet de kom med. Sulten – eller andre grunnleggende behov sto i veien. Denne erkjennelsen har vært viktig for hvordan Frelsesarmeen har arbeidet i alle år siden da (Frelsesarmeen.no).

Dette er delvis en gjentakelse av det vi husker fra organisasjonens historie. Omtrent på samme tid som etableringen i Norge begynte, endret Frelsesarmeen seg fra å drive mer eller mindre utelukkende med forkynnelse, til å starte det omfattende sosiale arbeidet. Selv om den personlige omvendelsen i utgangspunktet skal gjøre en til et bedre menneske, og på den måten skape grobunn for et bedre liv – helliggjørelse – blir det her tydelig at noe mer må til før man er i stand til å nå frem til de man vil frelse. Dette oppsummeres altså i parolen ”Suppe, såpe, frelse”. ”Suppe” viser til de grunnleggende, fysiske behovene. ”Såpe” viser til verdighet, inkludering og selvrespekt. ”Frelse” har, som nevnt å gjøre med det personlige forholdet til Gud, og om å bli et bedre menneske etter omvendelse (Bymisjonen.no). Det interessante med dette siste sitatet er at det viser en innrømmelse av at frelse alene ikke er nok, eller at man må legge forholdene til rette for frelsen.

5.3 Kontraster til sammenligning

Denne opptegningen av organisasjonenes religiøse profiler gir et nyttig og interessant bidrag til sammenligning videre. Før vi går videre skal vi sette profilene opp mot hverandre. Vi står altså overfor to organisasjoner som fremhever Gud som sentral, ikke bare for arbeidet deres, men for hele deres verdensbilde. Religion blir en motiverende faktor både for Frelsesarmeen og Kirkens Bymisjon, for det sosiale arbeidet begge organisasjonene utfører. Likevel er det tydelig at vi har å gjøre med to religiøse organisasjoner som har ganske ulike tilnærminger til det sosiale arbeidet de driver, på et overordnet, ideologisk nivå. En forskjell som springer ut fra deler av det teologiske grunnlaget de respektive organisasjonene er tuftet på.

Nøkkelen til å forstå denne forskjellen ligger i forholdet til Gud. Resultatet av dette kan på forenklet vis uttrykkes som fokus på samfunn versus fokus på individ. Som vi husker fra

Kirkens Bymisjon, ble Gud omtalt som en som har gitt oss livet og den verdenen vi lever i. Gud ”aktiviseres” ikke noe utover dette. Frelsesarmeen derimot, snakker om et nærere og mer personlig forhold til Gud; en Gud som skal gripe inn i det individuelle menneskets liv. Dette teologiske skillet gir seg så utslag i to forholdsvis kontrasterende tilnærminger til det sosiale arbeidet. For Bymisjonen blir aktiv deltakelse i samfunnsdebatt, samt å bidra til å utbygge nye tiltak og ordninger det definerende trekket, basert på profilen jeg har tegnet over. Når det gjelder Frelsesarmeen fremstår personlig tro og frelse som det definerende trekket ved deres tilnærming til det sosiale arbeidet. Senere i analysen skal vi se om dette i sin tur slår ut i ulikt syn hos de som arbeider for de ulike organisasjonene.

Bymisjonen tar det på seg å skulle forvalte det som er ”gitt av Gud”, best mulig ”etter Guds vilje”. På denne måten skiller det seg en politisk gren ut fra den religiøse stammen i organisasjonen. En beskrivelse som dette – at det vokser en politisk gren ut av den religiøse stammen – må ses som min beskrivelse. Det er rimelig å anta at organisasjonen ser det politiske arbeidet mer som en integrert del av stammen. Denne politiske grenen tar sikte på å være aktiv i samfunnsdebatt og –liv, for på den måten å kunne bidra til å skape samfunnsmessige ordninger og tiltak som er i tråd med forvalterrollen de ser seg selv i. Dette kan sies å være en samfunnsrettet innfallsvinkel til sosialt arbeid. Enkeltindividet tas vare på gjennom sosiale ordninger. Frelsesarmeen har en annen tilnærming. De blir et eksempel på en tilnærming til sosialt arbeid som i noe større grad kan sies å være mer individorientert i sitt ideologiske utgangspunkt. Ettersom det å komme nærmere Gud, og det livet han selv ”har skapt oss til”, blir personlig frelse en vesentlig del av arbeidet, eller ”tjenesten”, organisasjonen står for. I dette tilfellet vokser det altså ut en evangelisk gren fra den religiøse stammen i organisasjonen. For Frelsesarmeen blir det slik at frelse fører til et bedre liv.

Er det slik at dette kommer til uttrykk lenger ned i organisasjonene? Profileringen av religionen på et overordnet, formelt nivå viser, som vi har sett, en grunnleggende ulikhet i tilnærmingen. I hvilken grad snakker de jeg har intervjuet fra hver av disse organisasjonene i tråd med de verdiene som profileres fra høyere hold? Ser vi tydelige skiller mellom Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen? Finner vi skiller innad i organisasjonene? Og kan det tenkes at det er andre elementer disse menneskene vektlegger gjennom sine erfaringer av, og tanker om den jobben de gjør?

6 Synet på seg selv og arbeidet

Det første spørsmålet i problemstillingen var ” *hvem er det som jobber med rusavhengige for henholdsvis Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen, og hva oppgir de som motivasjon for å jobbe i rusomsorgen?* ” Informantene ble spurt om utdannings- og arbeidsbakgrunnen sin, for å tegne et lite kart over veien frem til rusomsorgen. For å få et innblikk i hvordan de ser på sin egen rolle ble de spurt om hvilke arbeidsoppgaver de har, og hvilke tjenester de kan yte. De ble også stilt et direkte spørsmål om hvorfor de valgte å jobbe med rusavhengige. Hva forteller de om utdannings- og arbeidsbakgrunnen sin? I hvilken grad oppgir de å være motivert av religiøs tro? På hvilken måte kommer religiøsitet til uttrykk i deres syn på egen virksomhet, hvis det gjør det overhodet?

6.1 Veien til jobb

Her skal jeg først tegne et bilde av informantenes utdannings- og arbeidsbakgrunner. En mann i slutten av femtiårene, som har jobbet for Kirkens Bymisjon i tre år forteller:

Jeg er sosionom, og så har jeg grunnfag i religionshistorie, psykologi, mellomfag i antropologi. Og så har jeg halv master i sosialarbeid før jeg slutta (...) Jeg har jobba i mange år med rus og psykisk lidelse, og folk med dobbeltdiagnoser. (Jeg har jobbet på) psykiatrisk institusjon i 10 år, og så har jeg jobba på sossialsenter. Ellers har jeg jobba i geriatrien og psykiatrien i mange år, og på barnehem og barnevernpsykiatri. Jeg har alltid hatt mer enn én jobb, for å si det sånn. Så har jeg jobba som ekstravakt på institusjoner og sånn.

Flere momenter står frem som interessante. Det første er utdanningen. Ved å utdanne seg til sosionom, er det rimelig å anta at dette er en informant som har vært bevisst på en karriere innen omsorgssektoren. For det andre, og beslektet med utdanningen, er fartstid og erfaring på feltet. I tillegg presiserer han også innsatsviljen. Foruten å kommunisere yrkesstolthet, er kompetanse det som kanskje først og fremst fremstår som viktig for ham; kompetanse gjennom utdanning, men også erfaring. Han uttrykker seg på en måte som kan gi inntrykk av at det er hans evner og kunnskaper på feltet, tilegnet gjennom utdanning så vel som arbeidserfaring, som har gjort ham til en ressurs for organisasjonen. Interessant er det også at

religionshistorie utgjør en del av utdanningsbakgrunnen hans. Naturligvis sier det ingenting om hans personlige religiøse ståsted. Det vitner imidlertid om en interesse for religion, hvilket er av betydning her, all den tid fokus ligger på en religiøs organisasjon. Jobben hos Kirkens Bymisjon er altså et ledd i en lengre rekke omsorgsjobber, forankret i en sosionomutdanning.

En annen mann fra Kirkens Bymisjon, i trettiårene, har jobbet for organisasjonen i fire år:

Jeg er siviløkonom og journalist (...) Jeg flyttet tilbake hit, og så begynte jeg på psykiatrisk institusjon som ekstravakt. Der jobbet jeg i tre år, og så ble jeg vel litt lei. Så hørte jeg om dette på radioen, og så ringte jeg. Så jobbet jeg ett år som ekstravakt her, og har jobbet fast siden da.

Det er verdt å merke forskjellen i utdanningsbakgrunn. Ulike informantkategorier, basert på utdanning, viser seg tidlig i datamaterialet. Disse kategoriene kan i all enkelhet betegnes som faglært og ufaglært. At han ikke har utdannet seg inn i omsorgssektoren gjenspeiles også i måten han forteller om egen progresjon gjennom arbeidslivet. Jobben han hadde på psykiatrisk institusjon omtales ikke som noe kompetansegivende. Nesten tvert i mot var det noe han ”ble lei” av, og derfor valgte noe annet. Dette gjør det problematisk å sette han i samme kategori som første informant, ettersom han ikke representerer profesjonaliseringen av Kirkens Bymisjons rusomsorg på samme måte. Han er dermed i ufaglærtekategorien. Likevel bør man merke seg at også for denne mannen er jobben i organisasjonen *nok en* jobb i omsorgssektoren. Til tross for å være ufaglært og lei av sin tidligere jobb, kan man kanskje si at han har ”vokst inn” i den profesjonaliserte siden av Kirkens Bymisjon; sosialisert inn gjennom erfaring han selv underspiller, fremfor utdanning. Han forteller ikke hva det var som fikk ham til å søke jobb på psykiatrisk institusjon, men det var helt klart et brudd med utdanningsbakgrunnen og hans tidligere arbeid. At han hørte om tiltaket drevet av Kirkens Bymisjon gjennom radioen var kanskje tilfeldig, men det er påfallende at også denne mannen kom til organisasjonen fra en jobb i psykiatrien.

Den tredje informanten fra Kirkens Bymisjon er også en mann i 50-årene. Han har en litt spesiell stilling sammenlignet med de to andre, hvilket også gjør at han har en enkelte særegne arbeidsoppgaver. Denne mannen er ansatt i bymisjonen som prest. Han har vært en del av Kirkens Bymisjon i nærmere 20 år. Gjennom sin stilling som prest skiller han seg ut fra de to forrige informantene. Det legger også visse føringer for forventningene til svarene hans

videre; det er naturlig å forvente en større vektlegging av religion fra denne mannen, enn fra de andre to mennene fra denne organisasjonen.

Hvordan ser så bakgrunnen til de i utvalget fra Frelsesarmeen ut til sammenligning? Med i overkant av 14 års erfaring fra Frelsesarmeens rusomsorg, forteller denne kvinnen i 50-årene:

Ja, jeg er sosionom. Og så har jeg noe videreutdanning i klinisk rusbehandling, veiledning, og noe som heter bolig, sosialt arbeid, rus og psykiatri (...) Det som favner det meste her, i alle fall (...) Jeg har jo jobba litt i staten, i trygdeetaten. Jeg har vært litt innom sosialkontor. Jeg har jobba mange år med mishandla kvinner. Og så her.

Kvinnen har en utdanningsbakgrunn som virker å være skreddersydd for en jobb i rusomsorgen. Gjennom sin arbeidserfaring befester hun også posisjonen i faglærtekategorien. Hennes presisering av at det hun har av utdanning "favner det meste" av de oppgavene hun har i jobben hos Frelsesarmeen, kan tolkes som en vektlegging av kompetanse. Dette kjenner vi igjen fra den første informanten fra Kirkens Bymisjon. Man kan imidlertid skimte en forskjell i måten dette kommer til uttrykk på. I motsetning til mannen fra Bymisjonen, hvis svar kunne tolkes i retning av å fremheve egen kompetanse som en ressurs for organisasjonen, høres denne kvinnen mer forsiktig ut. Mer presist knytter hun utdannelsen til arbeidet på en annen måte. Fremfor å summere opp de relevante utdannings- og arbeidserfaringene på en måte som leder lytteren til å se henne som viktig for organisasjonens arbeid, snakker hun om dette forholdet på en måte som går i retning av å se det som et mer formelt kvalifikasjonsspørsmål. Satt på spissen kan man illustrere forskjellen på følgende vis: i første tilfelle er organisasjonen heldig som har en ansatt med et slikt kunnskaps- og kompetansenivå; i det andre tilfelle har informanten bare innfridd formelle krav til stillingen.

Begge deler uttrykker profesjonalisering, dog på ulike måter. For ordens skyld er det også verdt å merke at dette er en tolkning av ordlyden i informantenes svar, ikke en beskrivelse av hvordan organisasjonene forholder seg til ansettelse på et formelt nivå. Man kan også stille spørsmål ved hvorvidt dette uttrykker en kjønnsforskjell i synet på hvordan og hvorfor man har blitt ansatt i sine respektive stillinger. Mannens svar kan i så måte sies å utstråle en viss selvsikkerhet, og stolthet over å ha vunnet en form for "kompetansekamp". Kvinnen på sin side høres mer forsiktig ut, da hun nærmest underspiller sin egen utdanning – det er ikke veldig mye, men "det favner det meste her".

Nok en kvinne fra Frelsesarmeen, i slutten av 40-årene og som har vært ansatt i 15 år, forteller om sin bakgrunn:

Jeg er vernepleier, med grunnfag og mellomfag i pedagogikk, og grunnfag i statsvitenskap (...) Jeg har jobba noen år med psykisk utviklingshemmede, som miljøterapeut. Og så har jeg jobba som konsulent i Oslo kommune i et tiltak der (...) det var familievoldsproblematikk. Tiltaket var hovedsakelig retta mot eldre personer da, så jeg har jo møtt noen av mine tidligere klienters barn her! Og så har jeg jobba innafor rusbehandling.

Utdanninger innenfor helse- og omsorgssektoren begynner å tre frem som et sentralt moment, og noe som igjen underbygger organisasjonenes endring i tilnærmingen til rusomsorgen – fra å være et enkelt, frivillig lavterskeltilbud til å bli en mer innarbeidet, profesjonalisert del av virksomheten, med et forholdsvis bredt tilbud. Her har vi også å gjøre med en som har vært gjennom et knippe omsorgsjobber tidligere. I likhet med de andre faglærte har hun jobbet for offentlige institusjoner på feltet tidligere. Overgangen fra ett omsorgsykke til et annet begynner for alvor å tre frem som en rød tråd. Så langt er det yrket i seg selv som fremheves. Organisasjonen man jobber for later ikke til å tillegges mye vekt. Pål Repstad (1997: 157 – 161) har skrevet om helse- og sosialarbeidere, og spenningsforholdet mellom lojalitet til yrke og lojalitet til arbeidsplass. Vel å merke i forbindelse med konfliktsituasjoner på jobb. Så langt har ingen slike konflikter kommet frem i intervjuene. Likevel kan det være verdt å ha det i mente, da det kanskje er en rimelig tolkning at svarene hittil vektlegger nettopp yrke fremfor arbeidsplass.

En annen informant fra Frelsesarmeen, en mann i starten av 50-årene, gir oss ytterligere innsikt: Han er utdannet sosionom, og har i tillegg fordypning i veiledning og coaching, foruten kokkeutdanning. I motsetning til de to foregående informantene har han også gått Frelsesarmeens offiserskole.

For min del så er det offiserskolen til Frelsesarmeen. Jeg er offiser i Frelsesarmeen. Og så er det sosialhøyskolen, altså sosionom. Og så har jeg videreutdanning i veiledning og coaching, pluss pluss pluss. Det er vel det som er hovedgreia (...) Jeg har jo tredivde år som offiser, over det og faktisk, i Frelsesarmeen. Og da har jeg jobba med rusmisbrukere i alle dissa åra, på forskjellige steder i landet – Bergen, Trondheim, Vestby, mange år i Oslo.

Med denne informanten nyanseres kategoriene som hittil har blitt definert som faglært versus ufaglært. De andre faglærte har ikke gitt uttrykk for en tydelig organisasjonstilknytning utover et normalt arbeidstakerforhold. Mannen sitatet over er fra viser imidlertid et sterkere bånd til organisasjonens ideologi². Dermed blir det naturlig å dele faglærtekategorien i to: én for de med en tydelig organisasjonstilknytning, og én uten. Han nevner utdannelsen han har gjennom Frelsesarmeen først, noe som kan forstås som at han ser seg selv *først og fremst* er frelsoffiser, ikke sosialarbeider for Frelsesarmeen. Understrekingen av hvor mye erfaring han har kjenner vi igjen fra den første informanten fra Kirkens Bymisjon. Også her kan det synes som om kompetanse er et viktig moment for informantene å få frem.

Hos både Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen ser vi informanter med forholdsvis lik bakgrunn. Det mest påfallende fellestrekket er at de er fagutdannede sosialarbeidere. Så langt ser vi eksempler på profesjonaliseringen av rusomsorgsarbeidet. De er alle ansatte i sine organisasjoner; ingen jobber som frivillig. Unntakene finner vi i Bymisjonen, representert ved presten og mannen som er utdannet siviløkonom. Vi har også sett en kjønnsforskjell i utvalget. Denne forskjellen består i at menn tenderer mot å omtale utdanningen og erfaringen som noe som gir dem en styrke organisasjonen de jobber for drar nytte av. Kvinnene på sin side, tenderer heller mot å snakke om utdanningen noe mer distansert, som formelle kvalifikasjonskrav de oppfyller. Så langt uttrykker dette sammensatte forhold internt, mer enn forskjeller organisasjonene imellom.

6.2 Hvilke tjenester yter de?

Etter å ha fått vite hva informantene har av utdanning, og tegnet et lite bilde over hva de har drevet med før de endte opp i jobbene de nå har, skal vi se nærmere på hva arbeidet de nå har faktisk innebærer. Alle ble i denne forbindelse bedt om å fortelle om sine arbeidsoppgaver, samt stilt spørsmål om hvilke tjenester de kan yte.

Vi husker den mannlige sosionomen i 50-årene fra Kirkens Bymisjon. Om sitt arbeid sier han følgende:

Ja, det går jo ut på... når noen kommer med problemer de ønsker hjelp til, å finne ut av hvordan vi kan hjelpe de, og gjøre det i samarbeid med førstelinjen, og i samarbeid med spesialisthelsetjenesten og institusjoner (...) Jeg kan ha samtaler med folk, og følge opp mennesker over kortere eller lengre tid. Være med på møter, følge de til lege, møter med NAV, og være i ansvarsgruppe. En del av jobben er jo det å være med, for det er en del av de vi jobber med som kan være ganske farlige, og true mye, så hvis vi kan få en god relasjon kan vi gjøre så det ikke blir så hett, kanskje. Det blir ikke så mye bråk, og det er en viktig sak!

Arbeidsoppgavene varierer altså fra å være en ledsager i ganske generell forstand, til å skulle drive forebyggende "fredsarbeid" i møte med offentlige institusjoner. Fokuset ligger hele veien på å løse praktiske oppgaver i konkrete situasjoner. Han definerer sin egen rolle som en brikke i et større puslespill, som et virkemiddel på vei mot et større mål. Målt opp mot vektleggingen av egen kompetanse og erfaring vi husker fra tidligere, kan rollen han beskriver her nesten virke litt beskjeden og ydmyk. Det som likevel blir tydelig ut fra det han beskriver, er viktigheten av å komme nær brukerne. Måten han uttrykker dette på er interessant, for det forteller mer enn kun om forholdet mellom ham selv og de han arbeider med. Nærheten til brukerne og kjennskap til deres situasjon blir stående som en motpart til det forholdet brukerne har til de offentlige tjenestene, som i sin tur preges av stor avstand og lite kunnskap om hver enkelt bruker. Dette er et gjennomgående poeng for Evy Frantzen (2001), og hennes kritiske bemerkninger til narkotikapolitikken, i boken *Metadonmakt*. Avstanden mellom de offentlige tilbudene og brukerne blir det dermed informantens jobb å minske, noe som gjøres ved at han gjør avstanden mellom seg selv om brukeren så liten som mulig. Med andre ord tegner han et bilde av seg selv om en mellommann; en konsulent som har en fot i hver leir – én på gata og én i de offentlige systemene.

Mannen i 30-årene fra Kirkens Bymisjon forteller om sine oppgaver:

Jeg driver mest med oppfølging, så jeg er vel kanskje av ukens fem dager, så er jeg én her da, og drifter stedet på en måte. Ellers så har jeg sånn gjennomsnittlig tre-fire dager som jeg bestemmer over selv. Og da driver jeg oppfølging av enkeltklienter da (...) assa, innfri rettigheter, som de i teorien har, men ikke klarer å innfri selv. Og også få tak i mer rettigheter, ikke sant. Altså, salgsarbeid overfor systemene. Det er egentlig det jeg gjør.

Han snakker mer generelt enn hva den litt eldre mannen over gjorde. I stedet for å komme med eksempler på konkrete situasjoner han er med i, og problemer han må løse, snakker han i

videre termer om rettigheter. Dette er med på å gi et inntrykk av at han i stedet for å skulle sluse brukerne inn i et større system av hjelpeinstanser, heller skal oppnå konkrete enkeltmål på vegne av dem. Måten han definerer sin rolle på feltet på er en ganske annen enn hva den forrige informanten gjorde. I stedet for å se seg selv som en ledsager og problemløser, omtaler han seg selv som en selger; kanskje hans bakgrunn som siviløkonom får betydning her. To så ulike beskrivelser, gjør det naturlig å tenke i form av ulike roller og rolleforventninger. De to merkelappene – ledsager og selger – gir ganske ulike assosiasjoner. Det kan utvilsomt ligge noe negativt i omtalen av en selger (man tenker kanskje på en stereotypisk ”sleip bruktbilhandler”, eller en innpåsliten person på gaten som selger tranpiller eller avisabonnementer). Dette har imidlertid å gjøre med forholdet mellom selger og kjøper. Desto mer relevant i denne sammenhengen er hva en slik merkelapp sier om forholdet mellom selgeren og produktet, sistnevnte i dette tilfellet den rusavhengige. Her står vi overfor en som skal drive ”salgsarbeid *overfor systemene*”, som han selv sier, ikke klienten. En selger kan naturligvis drive handel med et produkt han er glad i. Likevel er det kanskje lettere å forestille seg et noe mer kynisk forhold selgeren har til sitt produkt. Sett på den måten kan mannens fremstilling ses som et uttrykk for en større avstand mellom ham selv og de brukerne han hjelper, enn hva tilfelle var for forrige informant. Denne tolkningen er nok likevel bare én av flere mulige, og ikke nødvendigvis den mest treffende. Betegnelsen til tross, er det fremdeles tydelig at han handler – eller, for å være pedantisk, selger – for å hjelpe. Arbeidsoppgavene later også til å bestå i mye av det samme, selv om den andre mannen er mer kortfattet i beskrivelsen enn hva den første var. Dermed later det ikke til å være noen stor forskjell på ledsageren og selgeren.

Den tredje informanten fra Kirkens Bymisjon er altså ansatt som prest. Stillingen medfører dermed enkelte oppgaver, særegent for ham i forhold til de andre informantene. Som prest tar han seg blant annet av ukentlige gudstjenester, samt mer spesielle seremonier, for eksempel i forbindelse med dødsfall. I likhet med de andre to jobber han også tett på brukerne. Bortsett fra presteoppgavene, deler han ut medisiner. Han presiserer at de opererer med ”akuttfasen”, men bemerker at en akuttfase kan vare i mange år. Hans hovedoppgaver var noe annerledes enn de andre informantene fra samme organisasjon. Dette gjorde at hans oppfølging av brukerne nok var av en noe annen art enn de andre. Bortsett fra å gi medisiner handlet det mer om å være tilstede som en samtalepartner og moralsk støttespiller, både i det daglige og ved spesielle anledninger. Likevel fikk jeg inntrykk av at han kunne bistå på mange ulike plan.

Arbeidet jeg har fått høre om fra Kirkens Bymisjon virker som nevnt å være preget av konkret problemløsning, og praktiske oppgaver. Stikkord som oppsummerer dette arbeidet er oppfølging, veiledning og bistand. Jeg er derfor spent på å høre om arbeidet det fortelles om hos Frelsesarmeen arter seg annerledes. Mer presist er det spennende å høre deres versjon; arter deres arbeidsdag seg annerledes, og ser de på egen innsats på en annen måte? Den kvinnelige informanten i 50-årene forteller:

Samtaler er det jo hovedsakelig, for det må jo begynne et sted, med kartlegging. Det er motiverende samtaler, endringsarbeid. Praktiske oppgaver er jo det å hjelpe dem, for eksempel det å være en link til det offentlige, hvis dem kanskje har en veldig dårlig relasjon til det offentlige. Se hva dem har behov for, ta kontakt med det offentlige – noen har jo ikke kontakt i det hele tatt. Jeg på hjemmebesøk, følger dem i prosesser, kan være med dem å handle, kan være med dem til lege, kan være med til NAV! Hjælpe dem med å fylle ut søknader, for det er jo mange som har problemer med lesing og skriving. Det er alt fra A til Å, sånn innen sosialt arbeid.

Hun er forholdsvis nøye i beskrivelsene. Arbeidsoppgavene det fortelles om høres kjente ut. De gjenspeiler rollen som en ledsager eller mellommann kjenner vi igjen fra Kirkens Bymisjon. Der hun sier at de skal være ”en link til det offentlige” er hun inne på at det også her handler om å drive forebyggende, konfliktreduserende arbeid, i tillegg til å rette opp relasjoner som allerede er dårlige. Det er imidlertid noe nytt som blir introdusert av denne kvinnen. ”Kartlegging”, ”motivering” og ”endring” er tre stikkord som hittil ikke har figurert i informantenes svar. Umiddelbart skimter man altså en nyanseforskjell mellom denne kvinnen fra Frelsesarmeen, og de tre informantene fra Kirkens Bymisjon. Satt opp mot stikkordene oppfølging, veiledning og bistand, gir stikkordene som her trer frem et annet inntrykk av informantens syn på eget arbeid. Kartlegging, motivering og endringsarbeid er alle begreper som gir assosiasjoner til en mer aktiv sosialarbeider. Sagt på en annen måte skyver de sosialarbeideren lenger frem i prosessen. Fremfor å geleide brukeren mellom instanser som skal stå for endringene, danner disse tre siste begrepene et bilde av en sosialarbeider som selv er med på å skape en endring. Desto mer konkret: de er forteller om en sosialarbeider som skaper endring i brukeren. Hvorvidt dette er et gjennomgående trekk ved informantene fra Frelsesarmeen gjenstår altså å se. Den mannlige informanten nikkete kun bekreftende til det som ble ramset opp av kvinnen, og gikk ikke selv inn på arbeidsoppgaver. Han skjøt imidlertid inn for å informere ytterligere om én ting:

Det handler også litt om å finne ut hvilke begrensninger det er jeg har, og å være bevisst på dem. Og ikke gjøre ting vi ikke kan (...) Så får vi heller ta å gjøre det vi er gode på, og så får vi heller sende videre disse juridiske tinga, disse økonomiske tinga som ikke kan gjøre noe med. De får vi heller sende videre til de som KAN gjøre noe med det.

Denne nyanseringen er mer i tråd med det som ble fortalt fra Kirkens Bymisjon. Sitatet plasserer sosialarbeideren i forhold til andre institusjoner, som tilbyr mer spesialisert hjelp. Likefremt ligger fokus altså på arbeiderens begrensninger snarere enn de andre systemenes styrker. Slik kan mannens innskyttelse ses som en fortsettelse av det kvinnen fortalte; også han fremhever sosialarbeidere, men gjør ham i samme vending noe mer ydmyk. Svaret gjenspeiler også at det her snakk om et lavterskeltilbud; det er de nære tingene man kan gjøre noe med og man kan komme inn ”rett fra gata”. Man ser gjennom det en bevissthet rundt at det man selv tilbyr er en bedring av *hverdagen* – for å kunne bedre *livet* må flere andre instanser på banen også. Dette må ikke forveksles med et forsøk på å si at jobben disse lavterskeltilbudene gjør er av liten betydning. For å kunne vite hvilke andre instanser man skal inkludere i hjelpearbeidet, må man ha tilstrekkelig kunnskap om brukerne. Så langt er det altså kun informanter fra Frelsesarmeen som har lagt vekt på kartlegging av brukere. Selv om svarene fra samtlige informanter viser at deres kunnskap om brukerne de jobber med, er utslagsgivende for hva slags hjelp de kan få videre.

Den siste informanten fra Frelsesarmeen, kvinnen med vernepleier utdannelse som er i slutten av 40-årene har følgende å fortelle:

Altså, botida her er på tre måneder. Den er det også Oslo kommune som har satt. Tidligere så kunne du komme inn her ved at sosialtjenesten ringte og sa at de hadde en person som trengte tak over huet, og at vedkommende ruser seg, og så sa vi ja. Og da var det på en måte ikke noe mer mål i forhold til det. Det fant vi ut at er lite hensiktsmessig. For i utgangspunktet er målet at når folk har bodd her i tre måneder så skal dem forhåpentlig fløtte over til en...

Hun blir avbrutt av at en yngre ansatt banker på døren for å stille et spørsmål. Etter å ha hjulpet henne fortsetter hun:

Nå så forlanger vi en bestilling fra sosialtjenesten for oppholdet. Det er så veldig lite opp til oss om folk kan flytte herfra og videre til et annet tiltak, og det har med kø å gjøre. Derfor så

har vi snevra oss inn på kartleggingsbiten, hvor vi kartlegger observasjoner gjort i forhold til rusnivå. Hvor rusa vi oppfatter deg som. Det er ikke noen vitenskapelig måling, men vi har lagt oss en egen skala på én, to og tre. Én er folk som ikke fremstår som rusa, og tre da er du kjemperusa. Vi prøver da å bistå folk med å, for noen etablere, for andre reetablere. Vi ser litt på hvordan du fungerer i nærmiljøet. Vi jobber jo ikke medisinsk, men vi observerer jo såpass mye at vi kan tenke at her er det antakelig noe mer enn rus også. Og så er det jo en del primære ting. De fleste her sliter jo med at de for eksempel ikke har tenner. Prøve å hjelpe folk av gårde, få seg fastlege, få time hos tannlege og reint grunnleggende ting. Det er liksom det hovedoppgaven går ut på. Og så at dem får mat, selvfølgelig. Muligheten til å ta seg en dusj, sove, vaske klær. Så du kan si at på sett vis, så vil kanskje noen kalle det for skadereduksjon.

I det første sitatet snakker hun generelt om stedet hun jobber på, og gjør det klart at tiltaket er et overnattingssted, hvilket skiller det fra de andre omsorgssentrene de øvrige informantene jobber for. Her gjør hun det også klart at de jobber sammen med Oslo kommune. I det andre sitatet kan det virke som om dette samarbeidet oppleves som noe hemmende for deler av deres arbeid; ”det er så lite opp til oss om folk kan flytte videre til andre tiltak” fremmer denne fornemmelsen. Det er verdt å merke seg at hun er svært tydelig på at de fokuserer på å kartlegge. Det minner om hva vi hørte fra forrige kvinne fra Frelsesarmeen. Også fra denne informanten får man høre om mange av de samme oppgavene som fra tidligere, fra begge organisasjonene. Nok en kvinne fra Frelsesarmeen snakker også på en måte som gir inntrykk av en sosialarbeider som er forholdsvis sentral i behandlingen, utover kun å veilede. Hun beskriver et kategoriorientert arbeid, noe Madsen og Øster (2005) peker på som et kjennetegn ved den endrede profesjonsidentiteten. Klientene inndeles i kategorier for ”avvikelse av normaliteten” (Madsen og Øster 2005: 217). Dette kommer tydelig til uttrykk der hun forteller om måling av rusnivå.

En rød tråd gjennom alle beskrivelsene er at de ser seg selv om en del av en lang kjede med instanser som kan, burde og skal hjelpe de rushavhengige. Deres hjelp er ikke endelig, og det er mye de ikke kan få gjort noe med. På den ene siden skal de trekke potensiale frem hos brukeren, samtidig som de skyver de over til neste ledd i kjeden. Svarene viser imidlertid at informantene fra Frelsesarmeen kan sies å snakke om sine roller i arbeidet som noe mer aktive, eller pådrivende, enn det vi har fått høre fra Kirkens Bymisjon. Det er likevel klart at de i praksis utfører mye av det samme arbeidet – muligens med unntak av den ene kvinnen

hos Frelsesarmeen, som arbeider på et overnattingsssenter – og at det derfor er snakk om forskjeller i hvordan de selv oppfatter sine roller.

6.3 Motivasjon for arbeidet

Så langt har vi sett på informantenes bakgrunn, fått et innblikk i hva deres arbeidshverdag består i, og hvordan de forstår tjenestene de kan yte. Nå endres spørsmålsstillingen, og blikket vendes til *hvorfor* de har valgt å jobbe med rusavhengige. Hvilke motivasjoner oppgir informantene å ha for å drive arbeid med rusavhengige? Hvorfor har de valgt denne jobben? Sosionomen i 50-årene fra Kirkens Bymisjon forteller:

I utgangspunktet så jobba jeg på sosialkontoret, og da er jo det en del av jobben din. Men så jobbet jeg på psykiatrisk institusjon, og det er nok det at jeg har kommet inn i det via psykiatrien, tenker jeg. Første stedet jeg begynte å jobbe det var jo i psykiatrien. Og så er det jo mange som har en psykisk lidelse som ruser seg, så da kommer det av seg sjøl, egentlig.

Han gjentar her det han tidligere har fortalt om arbeidsbakgrunnen sin, og forsterker dermed inntrykket av at han ser kompetanse og fartstid som både sammenvevet og viktig. Arbeid med rusavhengige har altså utgjort en del av arbeidet hans i lang tid, men har tidligere vært en mindre del enn det er i dag. Overgangen fra å jobbe med noe som til en viss grad er knyttet opp til rusproblematikk, til å gjøre det på heltid, virker han nesten litt distansert til. Det er nesten så han virker uinteressert i å sette ord på det. Ettersom koplingen mellom psykiske lidelser og rusproblemer er såpass tett at det ”kommer av seg selv”, er det alt som trenger å sies. Dog forteller det lite eller ingenting om hva det var som fikk han til å jobbe med rusavhengige på heltid. Overgangen kan derfor fremstå som litt diffus. En mulig tolkning av dette er at det rett og slett ikke er så vesentlig hva det er som gjør at menneskene han hjelper sliter. Hovedpoenget er ene og alene å hjelpe. Antall år i ulike omsorgs- og tjenesteyrker som dette gir inntrykk av et menneske som arbeider ut fra en lyst til å hjelpe andre. Mer presist hjelpe de som trenger det mest. Motivasjonen til å jobbe i rusomsorgen virker å være begrunnet i et ønske om å rette opp urettferdighet. Dette minner om en av Yeungs konklusjoner angående frivillig arbeid, som sier at folk melder seg av omtanke for andre (Yeung 2004: 43). Slik får det også en politisk brodd. Dette er noe han nevner selv, da jeg avslutningsvis spør om han føler han har noe usagt om sine tanker rundt arbeidet:

Nei, jeg vet ikke hva det skulle være. Bare at det er jo veldig merkelig det der med forfølgelsen som skjer fra politiets side. Og kommunen. Det har jo vært sånn i mange år. Altså, folk som ikke har penger... Så blir de tatt med en dose, eller beskyldt for å selge eller kjøpe. Så blir de bortvist i 48 timer, og så blir de tatt her igjen, så får de ti tusen kroner i bot, så tyve tusen kroner i bot, og så ender de opp med femti tusen kroner i bot. Så må de sitte inne i hundre dager, og da er det ikke snakk om verken storselgere eller farlige forbrytere. Det skjer hele tida! Som er helt...

Han gir her klart uttrykk for en opprørthet og oppgitthet over den behandlingen mange av byens rusavhengige utsettes for. Sitatet kan leses som en kritikk av narkotikapolitikken. I det minste deler av den. At han setter sitt og sin organisasjons arbeid opp mot, i første omgang, offentlige instanser, tyder kanskje på at han ikke ser på sin organisasjon som en i hovedsak religiøs organisasjon. Eller mer presist: arbeidet de gjør er ikke først og fremst religiøst betinget. En slik reaksjon bygger opp under tolkningen av mannen som en som i første omgang er ute etter å hjelpe. Han ønsker å bidra til å rette opp rettferdighet. Vi husker at denne informanten har hatt en rekke andre jobber i omsorgssektoren tidligere. Satt sammen med sitatet over, kan man få inntrykk av at dette er en mann med altruistiske motivasjoner, en som virkelig jobber for å bedre andres tilværelse. Dette må imidlertid stå som en *mulig* tolkning, all den tid vi har Elsters (Elster 2007: 96-97) problematisering, som at noen motivasjoner kan "mime" altruisme. *Inntrykket* er imidlertid at han virker å ha oppriktig altruistiske hensikter.

Kanskje avslører det også at han ser arbeidet han og organisasjonen han jobber for gjør, som også et politisk arbeid. Dette ville i så fall være gjenkjennelig med det som ble skrevet om organisasjonens politiske slagside, tidligere i oppgaven. En ting som imidlertid er klart, er hvor vanskelig det er å finne noe som kan minne om religiøse motivasjoner for å drive dette arbeidet. Verken i eksplisitt eller i mer antydnet form figurerer noe som kan sies å være tydelig religiøst, i den forstand at det vises til noe "høyere", "større", eller transcendent. Selv poenget om å bekjempe urettferdighet blir ikke sagt rett ut.

I intervjuet med den litt over 30-år gamle mannen fra Kirkens Bymisjon, kom dette temaet opp på en litt annen måte. Han hadde i en stund vært ganske kortfattet, og ga inntrykk av å være litt rastløs og å ha dårlig tid. Mest sannsynlig i frykt for å få for lite informasjon fra

intervjuet, spør jeg ham om hvordan det er å jobbe for en organisasjon som har et tydelig kristent verdigrunnlag. Dette fletter jeg inn i spørsmålet om hvorfor han har valgt å jobbe med rusavhengige. Jeg understreker i spørsmålet at jeg naturligvis ikke vet noe om informantens religiøse bakgrunn:

Hm, jeg tenker ikke noe på det. Jeg er ikke noe spesielt kristen selv (...) Jeg synes det er kule folk da! Jeg synes mange av de er veldig kule. Og så er jeg jo ganske fri, ikke sant. Jeg styrer jo over min egen dag (...) Det er jo en litt politisk organisasjon også da, og det skiller jo Frelsesarmeen og Bymisjonen. Det synes jeg er litt kult, fordi jeg tenker jo at vi har ganske mye å bidra med inn mot systemet. Så jeg synes det er fint at vi fronter det (...) Sjefen er jo ateist, og har fått godtatt på styret at hun ikke trenger å møte opp når det er kirkelige ting og sånt.

I motsetning til den forrige mannen, som er mer antydende om organisasjonens politiske profil, er han helt klar på at det er en forlokkende side ved Kirkens Bymisjon som arbeidsgiver. Også her kan man lese en vilje til å bidra – et ønske om å utgjøre en forskjell. Interessant er det også at han sammenligner Kirkens Bymisjon med Frelsesarmeen, helt uten at jeg har styrt intervjuet i den retningen. Det er nok en rimelig tolkning at dette er et uttrykk for en oppfatning av at organisasjonens kunnskap og kompetanse utnyttes best gjennom en politisk slagside, og at de har noe å bidra med i en offentlig diskusjon om rus og rusbehandling. Som en del av forklaringen på hvorfor han har valgt denne jobben, fremhever han aspekter ved organisasjonen; han forsøker å fremstille enkelte sider i et godt lys. I den forbindelse er det nærliggende å peke tilbake på Elster (Elster 2007: 98), og begrepet ”approbateness” som en ”motivational coin”. Ikke bare er arbeidet godt fordi man hjelper mennesker som trenger det, men det settes i et desto bedre lys ved at organisasjonen har ”noe å bidra med inn mot systemet”. Uansett er det et poeng verdt å merke at det er det politiske han trekker frem som positivt skille mellom de to organisasjonene av informanten. Tatt i betraktning hvordan en mulig skillelinje mellom organisasjonene ble identifisert i form av ulik fremhevelse av sosialarbeideren i prosessen, er dette et interessant svar. Foruten det han faktisk sier, viser han med ansiktsuttrykk og fakter at religion er noe han har levnet lite tid. I tillegg gjør han et poeng ut av hvor lite vekt religion tillegges i organisasjonen for øvrig.

Presten jeg snakket med var tydelig i sitt svar på spørsmål om hvorfor han hadde valgt å jobbe med rusavhengige. ”For meg er det en grunnleggende kristen verdi å drive diakonalt arbeid”,

fortalte han. Med andre ord en tydelig religiøs forankret motivasjon. Der de andre snakker om tilfeldigheter, noe som bare skjedde, eller fordi det var et naturlig steg videre fra forrige arbeidsplass, bruker han eksplisitt sitt verdisyn som argument. Et verdisyn som er knyttet til hans religiøse overbevisninger. Presten er den eneste som også uttrykker det Elster (Elster 2007: 81-82) beskriver som ikke-konsekvensialistisk tilnærming til arbeidet. Det er ikke med det sagt at han *ikke* er opptatt av at arbeidet resulterer i noe positivt for de rusavhengige. Men sitatet over viser at han også legger vekt på, og ser en verdi i arbeidet som sådan. Dette henger også sammen med hva Yeung (Yeung 2004: 123) finner i sin studie av frivillig kirkebasert arbeid. Frivillighet ble av noen forklart som en måte å praktisere religion på. På samme måte uttrykker presten her at det diakonale arbeidet er ”religion i praksis”. Mannen i 30-årene tenkte på sin side ikke noe over det religiøse ved organisasjonen, slik at begge motpartene vi hentet fra Yeungs studie kan sies å være representert i dette materialet.

I samtalen jeg hadde med to Frelsesarme-representanter var altså den ene, mannen, utdannet frelssesoffiser. Den andre, kvinnen, var ansatt som en del av Frelsesarmeens rusomsorg, uten øvrig tilknytning, eller medlemskap, til organisasjonen. Mannen svarte ikke direkte på spørsmål om hvorfor han hadde valgt å jobbe med rusavhengige. Vi husker dog at da han fortalte om sine tidligere arbeidserfaringer, sa han at han hadde jobbet med rusavhengige hele tiden etter offisersutdannelsen, på flere steder i landet. Senere i samtalen tok han derimot opp igjen denne tråden, slik at dette vil bli tatt opp litt senere. Kvinnen hadde på sin side følgende å si:

Nei det har nok ligget sånn veldig latent. For jeg husker fra jeg var ganske litt, så var det en kar der jeg kommer fra, en litt tørst mann, som spurte meg (...) jeg måtte vel være fjorten, 'hva skal du bli når du blir stor a?'. Da sier jeg at 'jo jeg skal bli sosialarbeider, og jeg skal jobbe i Frelsesarmeen!'.

Hun fortalte at dette var en mann som ofte kom innom jobben hun hadde som ung jente, og hun mente at samtalene med han bidro til å forsterke interessen for rusomsorg. At Frelsesarmeen jobbet mye med alkoholikere var noe hun hadde hørt. Det forble noe usikkert om det var møtene med denne mannen som både var opphavet til hennes ønske om å bli sosialarbeider for Frelsesarmeen, og det som næret opp under det. En slik kopling var vanskelig å se for seg gitt det lille hun fortalte. Jeg spurte derfor om disse møtene med denne tørste mannen var hennes innfallsport til Frelsesarmeen:

Ja på én måte. Jeg hadde en venninne hvor foreldra var frelsesarmeenfolk. Så jeg var jo med henne som frelsesarmeenspeider, og jeg spilte i juniorhornmusikken, så jeg var ikke helt ukjent med Frelsesarmeen nei.

I motsetning til de andre jeg hadde snakket med så langt, hadde hun hatt et ønske om å jobbe for organisasjonen fra hun var ganske ung. Selv om de andre nok ikke havnet i sine rusomsorgsjobber ved rene tilfeldigheter, later det ikke til at de ønsket seg til én bestemt organisasjon. Uten klare svar på akkurat dette direkte fra informantene blir det vanskelig å konkludere hvorfor. At denne kvinnen ønsket seg til nettopp Frelsesarmeen virker ikke være på grunn av et religiøst-ideologisk standpunkt. Likevel snakket hun om hvordan hun følte stolthet over å jobbe for nettopp denne organisasjonen:

Jeg hadde vært skuffa om jobben min ikke hadde en Frelsesarmeen-profil. Jeg vil jo heller at dem skal sitte her enn på McDonald's, liksom.

Dette understreker nok en gang at det har vært viktig for henne å jobbe spesifikt for denne organisasjonen. Hun snakket som om Frelsesarmeen er et kvalitetsstempel på det arbeidet som blir gjort, en bekreftelse av deres styrker og kvaliteter på rusomsorgsfeltet. Selv om det ikke fremkom noen motivasjoner basert på religiøse tanker, så ble det klart at hun ikke havnet i Frelsesarmeen ved en ren tilfeldighet, men at miljøet rundt henne var en viktig påvirkning. Når man også kjenner til Frelsesarmeens historie, og deres lange tradisjoner for å hjelpe mennesker med rusproblemer, kan det være rimelig å anta at denne kvinnens venninne, og hennes foreldre, bidro til mer enn bare å reklamere for organisasjonen. Det er ikke utenkelig at selve ønsket om å drive sosialarbeid i utgangspunktet var påvirket av denne familien. Slik blir ikke bare nettverket fra tidlig av noe som påvirket valg av arbeidssted, men også yrkesvalget i en bredere forstand.

Den andre kvinnelige informanten fra Frelsesarmeen kunne fortelle følgende om hvorfor hun nå jobber med rusavhengige:

I sin tid var det faktisk veldig tilfeldig. Fordi at da hadde jeg en jobb som jeg tenkte jeg skulle søke meg bort fra, og jeg var litt usikker på hva jeg skulle søke. Så hadde jeg ei venninne, også tidligere kollega, som da dreiv og jobba på behandlingsinstitusjon drivi av Frelsesarmeen, som

sa at vi kommer til å lyse ut et par stillinger nå. Så da endte det med at jeg søkte en av de stillingene, og fikk den.

Hun sier selv at hun havnet i Frelsesarmeens rusomsorg ved en tilfeldighet, men man kan stille spørsmål ved hvor tilfeldig det egentlig var, all den tid venninnen spilte en sentral rolle i å tipse om ledige stillinger. Noe lignende fant vi også hos den forrige kvinnen fra Frelsesarmeen, som også vektla vennenettverkets betydning for hennes involvering i Frelsesarmeen, dog på et tidligere tidspunkt i livet. Studier av religiøse bevegelser har understreket betydningen av nettverk som den best fruktbare kanalen for rekruttering (Gerlach og Hine 1970). Man står i dette tilfellet overfor et noe annerledes utgangspunkt når det gjelder rekruttering og deltakelse i religiøse bevegelser og organisasjoner. Det er viktig ikke å glemme at det her er snakk om yrkesvalg, og ikke deltakelse på frivillig basis, slik man kanskje ser for seg når man snakker om religiøse bevegelser og organisasjoner generelt. Likevel ser man her eksempler på at nettverk spiller en rolle i rekrutteringen, om enn i en litt annerledes kontekst. Også når det gjelder å fylle profesjonsstillinger i religiøse organisasjoner, ser vi muligens her et par eksempler på nettverkenes betydning.

Vi husker altså at presten fra Kirkens Bymisjon var den eneste som brukte religion, og det han omtalte som religiøse verdier, som grunn for å drive diakonalt arbeid. Han er imidlertid ikke den eneste som tar initiativ til å gå inn på religion som tema. Da intervjuet med to av representantene for Frelsesarmeen egentlig var avsluttet, fortsatte imidlertid samtalen om organisasjonen og arbeidet de gjør. Opptakeren var altså skrudd av, men jeg fortsatte å notere. Da tok den mannlige informanten, som ikke hadde svart direkte på spørsmål om hvorfor han hadde valgt å jobbe med rusavhengige, opp tråden igjen og fortalte litt om hva han mente var viktig ved arbeidet deres:

Suppe, såpe, frelse. Det er ikke tilfeldig rekkefølge da! Ingen blir jo frelst på tom mage. Da sitter dem bare og hører på romlinga. Først må dem få i seg mat. Men når dem er mette kjenner dem at dem lukter vondt, og da blir dem flaue for det. Først må man dekke de behova (...) Dem blir lydhøre etter det.

Selv om han ikke hadde sagt noe om hvilke motivasjoner han hadde for sin jobb – kanskje fordi han var offiser og dermed antok at motivene var mer eller mindre klare – sier dette sitatet en del. Det ble tydelig at han så mat og klær som de absolutt største behovene, og som

de definitivt viktigste å ta tak i først. Både mannen og kvinnen nevnte, da de i en periode begynte å snakke i munnen på hverandre, Maslows behovspyramide. Likevel tydeliggjorde mannen, ved måten han la dette frem på, at frelse også var en sentral del av arbeidet. Ordlyden – ”dem blir lydhøre etter det” – signaliserer at suppe og såpe, mat og varme, ikke bare er mål i seg selv; suppe og såpe leder frem til frelse.

Profesjonaliseringen av rusomsorgsarbeidet gjenspeiles på mange måter i datamaterialet over. Kanskje først og fremst ved at de alle er *ansatte* i sine respektive organisasjoner. Dette er ikke noe de gjør med overskuddsenergi på fritiden; jobben med å bedre brukernes hverdag er en heltidsgeskjeft. For det andre er denne jobben, for de fleste av de jeg snakket med, én av flere liknende jobber. De fleste har tidligere erfaring fra psykiatrien, sosialkontor og andre jobber som innebærer å ivareta svake og syke menneskers rettigheter, samt rett og slett bare ta vare på mennesker i en sårbar posisjon. Den røde tråden gjennom svarene er fremhevelsen av profesjon, fremfor arbeidsplass. Selv hos Frelsesarmeen hvor, gitt deres strenge strukturering, man kanskje skulle forvente å finne en tettere tilknytning til organisasjonen, var det kun én som var tilknyttet organisasjonen gjennom utdanning og medlemskap. De resterende var der som sosialarbeidere, ikke frelessoldater og –offiserer.

Likhetene mellom de to organisasjonene, sett ”fra gulvet” i dette materialet, er med andre ord flere og mer synlige enn forskjellene. Tatt i betraktning deres utdannings- og arbeidsbakgrunner, og satt sammen med motivasjonene de oppgir, er det lite som tyder på at det er spesielt viktig for dem at det er nettopp Bymisjonen eller Frelsesarmeen de arbeider for. Man kan nok argumentere for at den ene kvinnen fra Frelsesarmeen sin insistering på at det er viktig at jobben hennes har en ”Frelsesarmeen-profil” er et unntak. I motsetning til informantene fra Kirkens Bymisjon, som ikke spesifikt trekker frem organisasjonen de jobber for, vektlegger hun faktisk viktigheten (for henne selv) av organisasjonen hun jobber for. Likevel er det ikke et gjennomgående tema for henne. I bunn og grunn virker det som om det er et ønske om å hjelpe de rusavhengige som er avgjørende, og at Frelsesarmeen var en del av hennes bevissthet fra det øyeblikk hun fant ut at hun ville jobbe som sosialarbeider. Om man vil leke litt med hypotetiske situasjoner, så er det lite i hennes svar som taler mot at det skulle vært Kirkens Bymisjon hun hadde jobbet for i dag, dersom hun hadde hatt en venninne med foreldre tilknyttet dem. Det er også verdt å merke at kommentaren hennes i dette tilfelle kan ha blitt preget av at hun satt ved siden av en frelessoffiser under intervjuet.

Forskjellene representeres best ved frelsesoffiseren og presten, som begge skiller seg ut i hver sin organisasjon. Fra Kirkens Bymisjon husker vi at det var presten som fortalte at han så diakonalt arbeid som en viktig kristen verdi. Hos Frelsesarmeen var det den mannlige informanten som fortalte hvordan bistand som mat og klær var viktig med tanke på frelse. Disse to er altså like i den forstand at de uttrykker religiøse motiver og motivasjoner for det arbeidet de gjør. Riktignok gjør de det på ulike måter. For presten er religionen på sett og vis avgrenset til ham selv – de kristne verdiene driver ham til diakonalt arbeid, uten at de nødvendigvis skal overføres til brukeren. Hos frelsesoffiseren derimot, uttrykkes det religiøse aspektet som forhåpentligvis *skal* overføres til brukeren, og ham selv og organisasjonen bidrar til å forberede dette ved å gi daglig, praktisk bistand. På denne måten ser vi hvordan Aaslunds (Aaslund 2008: 13) skille mellom organisasjonenes bruk av håpsbegrepet kanskje likevel har noe å bidra med. Selv om ”talsmennene for religionen” er i fåtall, ser det i hvert fall ut til at de knytter religionen til arbeidet på ulike måter.

Hvordan knytter man dette tettere til de innledende spørsmålene i kapittelet? Rollen informantene beskriver minner mer om en pragmatisk mellommann, enn en som driver ”Guds arbeid”, det være seg gjennom frelse eller forvaltning. Stikkord som religiøs plikt og identitet, samt henvisninger til noe ”høyere” eller ”større”, som inngikk i de tidlige forhåndsantakelsene, og som er nærliggende å forestille seg at er viktige når man husker organisasjonenes religiøse profiler, er så godt som fraværende. Den som treffer nærmest disse forhåndsantakelsene er presten fra Kirkens Bymisjon.

Det gir mening å si at de snakker om et arbeid basert på ”social care”, med trykk på ”care”. I dette ligger nettopp et holistisk syn på mennesket. De materielle behovene anerkjennes, men ses kun som en avgrenset del av problemet man må ta tak i og jobbe med. Dette har blitt hevdet å være et definerende trekk ved religiøse organisasjoner (Jawad 2013: 232). Jawads poeng hviler imidlertid også på følgende argument: ”(...) religious people hepled those in need not just because they deserved to be helped but because it was part of their religious duty and identity to do so” (Jawad 2013: 232). Åpenbart når man ser på intervjuene, er fraværet av begreper som religiøs identitet og plikt. Kun én knytter diakonalt arbeid direkte til sin religiøse tro. Jawads kopling mellom ”social care” og religiøs plikt og identitet får med andre ord lite støtte i dette datamaterialet; ”social care” utføres kanskje av religiøse organisasjoner, men blant de som arbeider for slike organisasjoner, virker det ikke som religionen er spesielt fremtredende.

7 Synet på de rusavhengige

Vi har nå sett på hvordan informantene ser på sin rolle på feltet. Hvordan uttrykker de så sitt syn på brukerne de jobber med? Så langt har vi altså kunnet konstatere at de som har blitt intervjuet i svært liten grad virker å knytte noe religiøst til egen virksomhet. Riktignok med et par unntak. Når vi så spør om deres syn på brukerne av de tiltakene de jobber for, vil det være interessant å se hvordan dette henger sammen med det som har blitt sagt om deres egne roller. I større grad enn hva tilfelle var i forrige kapittel, handler det i denne omgangen om fortolkning. For å danne et bilde av hvordan de ser på brukerne, ble de bedt om å fortelle hvilket begrep de selv bruker – pasient, klient, bruker osv. De ble også bedt om å fortelle litt om brukerne. Senere i intervjuet ble de spurt om hvilke behov hos brukerne de selv mener de jobber for å tilfredsstille. Det siste spørsmålet som dekker dette temaet var hva slags hjelp de mener brukerne trenger mest. I tråd med analysen hittil, vil jeg dekke disse spørsmålene som egne undertemaer.

7.1 Hvilke definisjoner bruker de?

Ordene og begrepene informantene bruker om de rusavhengige forteller ikke bare en hel del om hvordan de ser på dem, men kan også si noe om distansen mellom dem selv og de rusavhengige. Det kan også spille litt tilbake på det som allerede er dekket, nemlig informantenes hensikt med arbeidet.

Sosionomen fra Kirkens Bymisjon forteller:

Vi bruker bruker. Brukere eller pasienter. For de er som regel pasienter. Det er mange som trenger hjelp til somatikk, eller til medisinerings i perioder. Så brukere eller pasienter, det er det.

Han er nølende i begynnelsen av svaret. Begrepet ”bruker” er det som dukker opp først, men som han selv sier så er de ”som regel pasienter”, slik at det er like, om ikke mer naturlig å bruke dette begrepet. Riktignok åpner han for at de benytter seg av begrepet ”bruker” også. Det blir ikke avklart om han mener ”bruker” i form av en som bruker rusmidler, eller en

bruker av tiltaket. At jeg ikke ba om en spesifisering i intervjusituasjonen kan nok tilskrives en viss nervøsitet da dette var det aller første intervjuet. Jeg fikk imidlertid inntrykk av at det var sistnevnte forståelse av begrepet han brukte. Grunnen til det var i hovedsak at han ikke fokuserte på rus i svaret sitt, men heller på andre helsemessige faktorer som de trenger hjelp med. Måten han begrunner bruken av pasient på viser til tjenester de trenger hjelp med. Tiltaket han jobber for tilbyr tjenester, og de rusavhengige som kommer til ham for hjelp er følgelig brukere av *tjenester*. Dette er altså min tolkning av måten han bruker begrepet på.

Tydelig er det likevel at betegnelsene er flytende. Denne mannen har allerede beskrevet sine arbeidsoppgaver på en måte som fortalte at han møter de rusavhengige i ulike situasjoner. Satt opp mot den bakgrunnen, er det nok rimelig å tolke dette som en gjenspeiling av ledsageren som bistår den rusavhengige i en rekke ulike situasjoner. Dette kan i sin tur leses på to ulike måter. På den ene siden står man overfor en som lar definisjonen avhenge av hvilken institusjon han følger personen til. Sett på den måten overlater han på sett og vis ansvaret for defineringen til institusjonen han møter. Dette kan ses som et uttrykk for distanse mellom ham selv og brukeren. Han skyver brukeren *fra* seg selv, og *mot* de offentlige institusjonene. Dette gjenspeiler kanskje det som tidligere har blitt nevnt angående tolkning av sosialarbeiderens rolle i denne organisasjonen – en som geleider brukeren til institusjonene som står for endringene. På den andre siden, er en motstridende tolkning at det heller viser en *nærhet* mellom ham selv og brukeren. Det er ikke så viktig hvilket begrep man selv bruker, så lenge man bistår og hjelper. Det er ikke først og fremst som ”pasient” eller som ”bruker” han møter disse personene, det er som *mennesker*.

Den litt yngre informanten, selgeren, forteller kortfattet om hvilke begreper og definisjoner han bruker:

Altså, det spørres litt. Hvis jeg prater med et sykehus så sier jeg pasient. Ellers så sier jeg klient.

Også denne mannen fra Kirkens Bymisjon skiller mellom to ulike definisjoner. I likhet med forrige informant er det ene begrepet ”pasient”. Det andre begrepet derimot, ”klient”, er et annet begrepet enn hva sosionomen brukte. De ulike begrepene henviser til ulike sfærer. ”Pasient”, som begge opererer med, viser til kropp og helse. Det er lett å tenke seg kropp og helse i en klinisk forstand, gjerne i forbindelse med sykehusbesøk. Sistnevnte kan imidlertid også vise til den politiske og juridiske sfæren. Med dette menes oppfatningen av rusmisbruk,

og behandlingen av de rusavhengige – ”brukerne” – som et politisk og juridisk definert problem. Skillet mellom dette og å se det som først og fremst et helsefaglig anliggende har tidligere blitt pekt på, da for å vise hvordan den norske helsevesenet har vektlagt den strafferettslige vurdering av rusavhengige, fremfor den medisinske (Frantzen 2007: 120). Begrepet ”klient” uttrykker dette skillet, ved å opptre som en motpart til det helsefaglige ordet ”pasient”, desto tydeligere. Vi husker hvordan denne informanten snakket om egen virksomhet som salgsarbeid. Dette bidrar til å tolke forståelsen av en ”klient”, som en han jobber på vegne av, en han driver ”salgsarbeid overfor systemene” på vegne av.

Vi har allerede sett at informantene fra Frelsesarmeen er forholdsvis like de fra Bymisjonen, og at de stort sett utfører de samme oppgavene. Er likhetene like synlige når vi endrer fokus til deres definering av, og syn på brukerne? Fra den kvinnelige og mannlige sosionomen får vi høre følgende:

Det er pasient når dem er hos sykepleier og lege, og så er det kanskje en klient hos meg, og så er det bruker på huset. Og så kan vi si gjest. Dem skjønner hva vi mener når vi snakker til dem (ler).

Mannen nikket bekreftende, og skjøt kort tid etter inn for å gi sin verbale støtte: ”Det går litt om hverandre”. Nok en gang ser vi altså at de rusavhengige som informantene jobber med og for, har flere, skiftende definisjoner. Vi får også vite at de endres i takt med de forskjellige møtene brukerne er i; pasienter når de står overfor helsetjenestene, brukere og/eller klienter når de er på rusomsorgsstasjon. Det er verdt å legge merke til det nye begrepet hun introduserer, nemlig ”gjest”. For det første er det i tråd med den type tiltak hun jobber for. Som beskrevet tidligere kan stedet nesten minne om en gammel, brun pub idet man kommer inn for første gang. Nærheten virket tydelig, og nettopp denne nærheten gjenspeiles også i begrepet ”gjest”. I motsetning ”pasient”, ”klient” og ”bruker”, er ”gjest” uformelt, uhøytidelig, og vennskapelig. Distansen er minsket, og det *profesjonaliserte* sosiale arbeidet blir på mange måter tonet ned. Det har blitt antydnet hvordan moderniseringen av offentlige velferdsinstitusjoner har flyttet fokus fra å hjelpe målgruppene til å hjelpe produktivitetene. Et resultat av dette er angivelig at profesjonsutøverne i økende grad disponert for distanserte forhold til arbeidets målgruppe (Mathiesen 2005: 58). Begreper som pasient, klient og bruker følger på mange måter denne tanken. Med introduksjonen av ”gjest” derimot, har man muligens en indikasjon på hvordan noe sosialt arbeid – i denne

sammenhengen drevet av religiøse organisasjoner – kanskje ikke i samme grad har tatt del i samme utvikling som de offentlige institusjonene, hvor det altså har blitt hevdet at profesjonalisering og byråkratisering har skapt avstand mellom brukere av tiltak og sosialarbeidere. Med andre ord: til tross for en profesjonalisering av arbeidet, har de klart å opprettholde et nært forhold til målgruppen. Dette underbygger det vi har sett av deres egne beskrivelser av arbeidet de gjør; mye av jobben består i å være en link til det systemene, hvilket åpner for at de må ”tett et hull” som har oppstått mellom det offentlige og målgruppen.

Den andre kvinnen fra Frelsesarmeen var svært kortfattet og konsis:

Vi bruker som regel beboer, faktisk. Det gjør vi.

Hun er den eneste som ikke veksler mellom ulike definisjoner. Hun introduserer en ny betegnelse, som, i likhet med gjestbegrepet over, gjenspeiler hva slags institusjon hun jobber for. Med tanke på at dette er en overnattingsinstitusjon, med en botid på tre måneder, fremstår ”beboer” som et opplagt begrep å bruke. Dette er kanskje ikke et like avslappet og uformelt begrep som ”gjest”, men likevel ikke så formelt og avstandsbetont som ”pasient”, ”klient”, eller ”bruker”. Med andre ord skimter vi kanskje nok en gang en indikasjon på at man her står overfor et sosialt arbeid som er mer lik den ”gamle” typen, enn den moderniserte, institusjonelle utgaven. Felles for alle svarene er en oppdeling av definisjonene; ulike kategorier av situasjoner åpner for ulike definisjoner av de rusavhengige. Her ser man muligens et eksempel på hvordan også disse sosialarbeiderne har drevet i retning av en mer byråkratisert måte å forholde seg til brukerne på. Dette inntrykket forsterker ytterligere når man husker hva kvinnen siste sitat er fra, fortalte om hvordan institusjonen hun jobber for kategoriserer ”graden av rusethet” tidligere. Andre har hevdet at moderniseringen av sosialt arbeid har flyttet arbeidernes fokus, fra klientenes interesser til forvaltningens (Madsen og Øster 2005: 208-209). Et poeng i den forbindelse er et i større grad kategorisert arbeid. Klientene deles inn i kategorier – mer presist i kategorier for avvikelse av normaliteten (Madsen og Øster 2005: 217).

7.2 Hvordan beskriver de brukerne?

Vi ser altså at man opererer med flere ulike definisjoner. Hvilken av disse man bruker på et gitt tidspunkt, avhenger av hvilke andre institusjoner man samarbeider med på det tidspunktet. Enkelte definisjoner gjenspeiler også hva slags type rusomsorgsstasjon det er snakk om. Videre skal vi se på hva informantene har å fortelle om brukerne. Hvordan presenteres den gjennomsnittlige brukeren, hvis de prøver å lage en slik beskrivelse overhodet? Hva legger de vekt på? Fra Bymisjonen forteller sosionomen:

Det er jo flest menn. Kanskje det er en tredjedel kvinner, eller mellom en fjerdedel og en tredjedel kvinner, det bruker det ofte å være. Det er jo egentlig alle aldre, men det er en del unge faktisk. Og de kommer jo fra forskjellige miljøer og forskjellige kanter av byen da, i tillegg til andre steder i landet. Du vet, det er mange som kommer til Oslo fordi de rømmer vel vekk fra hjemstedet. Hjemstedet har vel blitt litt lei dem, og de har blitt lei hjemstedet. Og så er det jo billigere dop her! Mange bare strander her. Jeg har mange som vi sammen med Uteseksjonen prøver å hjelpe hjem. Det som er felles er at de fleste har rusa seg i mange år. Selv de som er unge har jo rusa seg i ti-tolv år. Enten stjålet piller av mor eller begynt å røyke hasjis, kanskje. Og så er det mange som har vært gjennom institusjonsbehandling, barnevernsinstitusjoner og så videre. Men det er jo noen av de og, som er førti-femti år og har holdt på lenge og aldri vært i behandling.

Beskrivelsen hans tar tak i flere ulike momenter. Han driver her en slags kartlegging i grove trekk. Fremstillingen hans kan nesten bære preg av rapportskriving. Nok en gang virker det som om han ønsker å fremheve kompetanse, evnen til å se de store linjene. Likevel reflekterer han ikke rundt alt, for eksempel hvorfor det er en så stor overvekt av menn. Han er mer utfyllende, og uttrykker nesten en tydeligere nærhet til brukerne når han snakker om startfasen av deres problemfylte liv. Et annet fremtredende trekk ved svaret til informanten er at han gjennom nesten hele sitatet forsøker å gi en forklaring på hvorfor brukerne har havnet i den situasjonen de er i. I den forbindelse ser vi at han trekker frem enkelte samfunnsmessige og sosiale forhold. Eksempler på dette er forholdet mellom bygd og by, og antydninger om problematiske familieforhold.

Mannen i 30-årene fra Bymisjonen forteller i forholdsvis korte trekk:

De er jo som oftest bostedsløse da, og de har vært bostedsløse i veldig lang tid. Og så er det et omfattende rusmisbruk. Og så er de ganske plaga av galle fra fødselen av egentlig, eller tidlig da. Aldersmessig er det ingen under 18 da, for da er det jo barnevernet.

I motsetning til informanten over, er han forholdsvis kortfattet. Begge nevner at langvarig rusmisbruk er et fellestrekk ved de aller fleste. I tillegg til å påpeke bosituasjonen, ser han også et mønster hos de han jobber med; problemene har startet i ung alder. Likevel, og noe som er felles for begge disse informantene fra Bymisjonen, er at de er lite beskrivende når det gjelder brukernes problemer. De var mer utfyllende om sine egne arbeidsoppgaver, selv om disse er tett knyttet opp til brukernes problemer og behov. Følging til legetimer, bistand i møter med NAV og andre institusjoner, innfrielse av rettigheter – alt dette forteller noe om brukerne også, ikke bare om deres egne arbeidsoppgaver. Over ser vi derimot at de er langt mindre presise når de blir bedt om å skjære bort sin egen rolle, og kun fokusere på brukerne. Denne vektleggingen kan sies å uttrykke en distanse mellom dem selv og brukerne. Det gir inntrykk av arbeidere som fokuserer mer på hva de selv kan tilby enn de ulike problemene brukerne kommer med. I så måte kan man argumentere for at det gjenspeiler ikke bare profesjonaliseringen av arbeidet, men også hvordan organisasjonen er tett knyttet sammen med andre institusjoner. Samtidig legger vi merke til at det er helt i tråd med hvordan begge disse informantene fra Bymisjonen la vekt på den politiske siden arbeidsgiveren deres fronter. Vi husker at begge ga uttrykk for et politisk engasjement i forbindelse med det sosiale arbeidet. Fokuseringen på bakenforliggende, samfunnsmessige forhold da de ble bedt om fortelle om brukerne, kan derfor være et uttrykk for et resultat av dette politiske engasjementet. Et ønske om rette fokus på årsakene til at noen havner på siden av samfunnet. Dette er noe vi også kjenner igjen fra organisasjonsprofilen som ble beskrevet tidligere.

Vi ser altså at de informantene fra Kirkens Bymisjon jeg snakket med er forholdsvis like når det kommer til hva de selv fremhever ved brukerne. De snakker også i tråd med det som har blitt trukket frem som Bymisjonens ”politiske gren”. Hva legger så informantene fra Frelsesarmeen vekt på?

Den kvinnelige sosionomen forteller følgende:

For det første så har dem jo gjerne et rusproblem, et fysisk problem, og et psykisk problem, som dem må ha hjelp til. Og i kjølvannet av det så har dem kanskje et økonomisk problem.

Dem har et bostedsproblem, dem har et nettverksproblem. Dem har problemer med lite skolegang. Noen er høyt utdanna, så dem er jo så forskjellige som alle oss andre i samfunnet. De har kanskje ikke klart kravene som stilles til å bo der dem bor, for dem har jo ikke vært vant til det. Eller så makter dem det ikke, de orker ikke. Nå for tida har jeg holdt mye på i leiligheter hos folk, som blir kræsja helt, så det er ingenting igjen. Det må bygges oppå nesten helt på nytt. Andre har det så fullt så du har bare en sti å gå på, og det har kanskje ikke vært gjort reint på flere år. Det må mange instanser inn, og det må være en koordinator for å få inn alle disse aktørene, for å få til en jobb. Så en klient kan jo, hvis man kan kalle det det, kan jo bruke hele min dag.

Hun er systematisk når det gjelder å dele inn de ulike problemområdene knyttet til brukerne. Igjen ser vi også en fokusering på bosituasjonen. Der man kunne se tegn på en viss distanse i svarene fra Bymisjonen-informantene, ser vi kanskje her tegn på det motsatte. Hun snakker om hvor variert gruppen av brukere er, og sier at de er ”så forskjellige som alle oss andre i samfunnet”. På denne måten gjør hun avstanden mellom ”dem” og ”oss” mindre. Selv om de skiller seg fra oss gjennom deres omfattende problemer med alt fra manglende utdanning og bostedsproblemer, til omfattende, tungt rusmisbruk, er de ”plukket fra samme pott”. Vi ser altså en forskjell fra Bymisjonens informanter. Ved å fokusere på hvor tidlig i livsløpet problemene begynte å hope seg opp for brukerne, forsterker man fornemmelsen av avstand mellom brukerne og resten av samfunnet, ikke bare i nåtid, men nærmest helt fra starten av. Det samme kan altså ikke sies for beskrivelsen fra kvinnen hos Frelsesarmeen, som unngår en slik avstand, ved eksplisitt å trekke brukerne nærmere ”alle oss andre i samfunnet”. Hun avslutter med å si at en klient kan ”ta hele hennes dag”.

Vernepleieren fra Frelsesarmeen sier:

Det er et kriterie at du er over atten. Et annet kriterie er at du er i aktiv rus, som det kalles. Det er begge kjønn. Hovedklienten her, altså hvis du tar gjennomsnittsklienten her, så er det en mann på ca. førti, som bruker illegale rusmidler, og har gjort det siden tidlig ungdom. Det er gjennomsnittspersonen, rett og slett. Vi har til enhver tid rundt tjue prosent kvinner og åtti prosent menn. Ca. ti prosent bruker alkohol som hovedrusmiddel. Resten bruker i grunnen alt som er av illegale rusmidler. Vi har også muligheten til å ta imot folk som har egen leilighet, det ble en ny ting i kontrakten vår med Oslo kommune ved forrige anbudsrunde. Men det er veldig sjelden de kommer hit hvis de har det, så hovedklienten er også uten fast bopel.

Hun fokuserer både på rusproblemer og bosituasjon. At hun gjør bosted til et poeng kommer nok som et resultat av arbeidsplassen hennes, ettersom hun jobber på en rusomsorgsstasjon som tilbyr bosted for tre måneder. Stasjonens krav og kriterier blir dermed naturlig å trekke inn. Det er verdt å merke seg at hun gjennomgående snakker om ”klienter”. Vi husker fra tidligere at hun var den eneste informanten som kun nevnte ett begrep, én definisjon, på spørsmål om hvilke(t) begrep(er) de bruker. Da fortalte hun at de brukte ”beboer”. Dette gjør at det skinner gjennom en viss ”klinisk tone”, som underbygges av den presise gjennomgangen av ”gjennomsnittsklienten”. I likhet med forrige informant, er hun forholdsvis grundig i beskrivelsen.

Hittil har det virket som om organisasjonene, gjennom svarene fra disse informantene, har kunnet skilles ut fra hvor nære de gir inntrykk av å være til brukerne de jobber med og for. Samt hvor nære de virker å være knyttet til offentlige institusjoner i arbeidet. Etter svarene i delkapittelet over, kan man argumentere for at rollene virker å være noe endret. Selv om Bymisjonen fortsetter å fremstå som noe mer distansert til brukerne, samt opptatt av kjernen av problemet, og på den måten kan tolkes som å gi uttrykk for et politisk-inspirert ståsted, og et ønske om å ”ta tak”, snakker de på en måte som kan fremstå mindre systematisk, og formalisert, enn hva tilfellet er for Frelsesarmeen-informantene.

7.3 Hva slags hjelp mener man brukerne trenger mest?

Siste del av analysen utgjøres av det som i intervjuguiden var et ønske om å finne et religiøst element i sosialarbeidernes forståelse av eget arbeid, som av ulike grunner ikke ble uttrykt eksplisitt. Informantene ble stilt spørsmålet ”hva slags hjelp mener du brukerne trenger mest?”. Tanken var å finne ut hva de selv fokuserte på som den viktigste årsaken til, eller best kjennetegnet, den situasjonen brukerne befinner seg i. I korthet handlet forventningene om å avdekke et eventuelt skille mellom sykdom og fortapelse – materiell versus ”åndelig” nød. Første informant fra Kirkens Bymisjon forteller:

Jeg tror det er noe individuelt over det. Men i samarbeid med kommune og pasienten, eller brukerne, så er det jo å få et riktigst mulig botilbud, i første omgang. Noen er jo ikke interessert i å slutte å ruse seg i det hele tatt, og da nytter det jo ikke å drive og jobbe med det i det uendelige. Så at folk kan få et botilbud som er ålreit, samtidig som at de kan ruse seg. Og

det bør være mer variert. Det har blitt bedre i de siste femten årene, altså i Oslo. Men fremdeles så kunne en få mer varierte tilbud, egentlig. Så jeg tror bolig er en stor greie.

Han er klar på at ulike brukere har ulike behov, men legger likevel ekstra vekt på bolig. Rusproblemet blir satt til side, ettersom noen ”ikke er interessert i å slutte å ruse seg i det hele tatt”. Han uttrykker her at han har gitt opp avrusning for enkelte. Det har ikke noe for seg. Rusen må heller inkluderes i løsningen, slik at de kan få et sted å bo hvor de kan fortsette å ruse seg. Med andre ord er det de materielle forholdene han forholder seg til. Han virker mer opptatt av å bidra til å *bedre* og *lindre* deres situasjoner. Det handler om å legge forutsetningene til rette på en måte som gjør at brukerne kan leve det livet de selv ønsker. I tillegg ser vi henvisninger til politiske avgjørelser, der han snakker om botilbudene som eksisterer i dag. Det er rimelig å si at det er *sosionomen* som snakker. Det er ingenting av det som fortelles som virkelig gjenspeiler det faktum at han jobber for en religiøs organisasjon. Denne mannen har hele veien stått tydelig plassert på ”sosionomsiden”, i den forstand at han snakker om eget arbeid så vel som brukerne, på en måte som knytter ham selv til *profesjonen*. Riktignok uttrykker han gjennomgående et politisk engasjement i rusfeltet, noe som klinger godt med organisasjonens politiske engasjement og involvering. I så måte er det interessant at det er nettopp den politiske siden som er koplingen mellom de to, og ikke det religiøse.

Siviløkonomen, eller ”selgeren”, fra Bymisjonen har følgende å fortelle:

De trenger mat, søvn og medisiner. Helt basis. Ikke sant. De bor ute, er sjuke på alle mulige måter, somatisk og psykisk.

Den svært korte beskrivelsen er også presis. Igjen er det de nære, kroppslige, materielle forholdene som står i sentrum. Selv om han sier lite, forteller det likevel en del. I forrige informants tilfelle så vi at utdanningen som sosionom følger svarene hans hele veien gjennom, og at vi står overfor det man kan kalle et ”yrkesfokus”. Selv om mannen i sitatet over har en annen utdanning, så er det rimelig å si at han snakker som en sosionom. Selv om han ikke er sosionom av utdanning, har han fortalt at arbeidet han gjør består av mange lignende oppgaver. Det gir derfor mening å si at også denne mannen passer inn i samme kategori som de andre som utviser et ”profesjonsfokus”. Det er påfallende at han, i likhet med mannen før, også har understreket betydningen av politisk involvering. Av det som hittil er

vist av dette materialet virker informantene fra Bymisjonen å identifisere seg mer med organisasjonens politiske side, enn den religiøse.

En som imidlertid kan nyansere dette er presten fra Bymisjonen. Da jeg spurte om hva slags hjelp han mener brukerne trenger mest, svarte han:

De spør om mat, tøy, varme... men ofte er det å bli sett det viktigste (...) Vi gir dem en hverdag. Det er viktig for de som lever et kaotisk liv på gaten.

Vi legger først og fremst merke til at han skiller seg fra de to andre mennene fra Bymisjonen. Han starter med å fortelle hva brukerne selv ønsker, noe han er alene om å gjøre blant informantene. Så langt har de svarene vi har sett på vært mer konstaterende, og vært en slags kartlegging i grove trekk. Det har blitt sagt mer om brukernes situasjoner i tiden som ledet frem til involveringen av Bymisjonen. Presten snakker i større grad om ”her og nå”. Vi ser også at han så langt er den eneste som fremlegger sitt svar som en egen tolkning. Han skiller mellom materielle, og det vi kan kalle åndelige behov, uten at det nødvendigvis trenger å ligge noe religiøst i sistnevnte. Men han går også lenger; etter å ha laget et skille mellom de materielle og ”åndelige” behovene, rangerer han dem deretter ut fra hva som er viktigst for brukeren. Her er det muligens yrkesbakgrunnen hans som er utslagsgivende. Som prest fokuserer han på andre sider av arbeidet i organisasjonen enn hva sosionomene, og de med sosionomoppgaver, gjør. Dermed ser vi kanskje skille mellom en profesjonalisert og en ”ideologisk” gren i organisasjonen. Men det er ikke bare profesjonene som snakker her. Et fellestrekk ved alle informantene fra Bymisjonen er at de gir uttrykk for at de har blitt preget av det de ser på gaten. Enten det er folk som ikke vil slutte å ruse seg, prekære mat- og medisinerbehov, eller folk som først og fremst trenger å ”bli sett”, så ser vi informanter som snakker på bakgrunn av erfaring og direkte møter med de rusavhengige. Vi husker Yeungs (Yeung 2004: 121) kopling mellom aktiv deltakelse og refleksjoner rundt personlig identitet. Som en parallell til dette kan man kanskje argumentere for at en nær og aktiv relasjon til de rusavhengige fremmer refleksjoner rundt profesjonsidentitet.

Vi ser altså et nyanseskiller internt i Bymisjonen i dette spørsmålet, samtidig som det er tydelig at direkte møter med brukerne preger deres svar. Finner vi de samme nyansene hos Frelsesarmeen, eller ser vi likheter her som vi har gjort tidligere? Den kvinnelige sosionomen var den som svarte først på dette spørsmålet:

Det er så forskjellig så... Det er like mye som det er klienter, tenker jeg (...) Rusbehandling og akutt avrusning, for eksempel. Og noen kommer bare for å få en liten prat. Det kan være nok. De sitter og kan prate i ti minutter og jeg hører på dem. Så sier jeg at det her kan ikke jeg få gjort noe med, da må du ta kontakt med NAV, for eksempel. Du må kanskje ha en god relasjon til NAV. Så det er deres behov da. Så sitter dem og prater, og jeg har egentlig ikke fått gjort en skit, for å si det på godt norsk. Så går dem ut og sier tusen takk for hjelpa, og så tenker jeg, ja hvilken hjelp? Men jeg har hørt på dem! Og det er vel det som kanskje var behovet da (...) Trygghet, tillit, alt ting... det er jo det som er cluet altså.

Nok en gang får vi høre at ulike brukere kommer med ulike behov. Likevel er det det litt mindre håndfaste hun legger vekt på utover i svaret. I stedet for mat, klær, varme osv. fokuserer hun på momenter som ”trygghet” og ”tillit”. Beskrivelsene av samtaler hun har hatt, hvor hun selv ikke er klar over at hun har vært til hjelp, viser også at hun blir gjort oppmerksom på at brukerne har andre behov enn de rent fysiske. På den ene siden har hun dette til felles med presten fra Bymisjonen. Likevel ser vi hvordan de uttrykker det på ulike måter. Presten virker å oppleve det som noe mer selvsagt, gjennom måten han omtaler det på – ”de spør om mat, tøy, varme, men ofte er det å bli sett det viktigste”. Kvinnen fra Frelsesarmeen derimot, blir overrasket når hun får vite at hun har vært til hjelp. Her ser vi muligens hvordan deres utdanningsbakgrunn og arbeidstilnærming spiller ut på ulike måter. Som prest er mannen fra Bymisjonen kanskje mer innstilt på å se ”forbi” det materielle. Hans profesjon er mer rettet mot nettopp mer overhengende, noe flyktige momenter som ”å bli sett”. Kvinnen derimot, med bakgrunn som sosionom og erfaring fra sosialkontor, kan kanskje sies å ha en tilnærming til jobben som baserer seg på konkret problemløsning. Derfor blir det, for henne, overraskende å høre at bare en prat med et menneske som gjennom samtalen føler seg sett og hørt, oppgir å ha fått hjelp. På denne måten vises ulike profesjonsroller, og med det ulike tilnærminger og tolkninger av eget arbeid.

Mannen som tok del i samme intervju utdypet med sitt syn:

Det er så forskjellig. Noen trenger bare en dusj og litt klær, mens andre trenger ganske omfattende hjelp i forhold til, som hun (kvinnelige informant) beskriver. Altså, bolig, penger, jobb og andre ting. Jeg tror nøkkelen til veldig mye av dette her er at folk har en opplevelse av å bli hørt og sett. Altså, folk kommer hit, vi vet hvem dem er. Når vi ser dem så hilser vi på dem, og hvis vi husker navnet så bruker vi selvfølgelig navnet. Det kan redde dagen for noen.

Det behøver ikke være mer enn det. Så er det ikke sikkert dem har behov for å snakke med noen utover dette her, at dem bare har blitt sett.

Igjen ser vi at det å ”bli sett og hørt” blir trukket frem. Men vi ser her, som hos forrige informant, at også andre og mer konkrete ting blir nevnt. Her omtales det å bli ”sett og hørt” som en slags samlebetegnelse for all slags hjelp. Det er det samme som å bli tatt på alvor, bli tilbudt hjelp og gitt en mulighet til å få et bedre liv. Vi husker at denne mannen snakket i samsvar med organisasjonens ideologi tidligere, når det gjaldt betydningen av frelse, og hensikten med å gi mat og klær. Det er lite å spore av denne tankegangen her. Han snakker om å være tilstede, om å ha tid til brukerne og å gi dem en god følelse, men det er ikke lett å finne spor av organisasjonens ideologi i samme grad som tidligere. Han snakket om frelse på en måte som fikk det til å virke som en vesentlig del av arbeidet. Likevel peker han ikke på det som et behov hos brukerne, som noe de trenger hjelp til. Igjen er det mulig å peke på utdanningsbakgrunnen hans, og stille spørsmål ved hvorvidt den trekker i to ulike retninger. Som nevnt han både et sosionomutdanning og utdanning gjennom Frelsesarmeen. Slik kan man forstå at han på den ene siden er klar på hva han som frelsoffiser og representant for organisasjonen ønsker, mens han på den andre ser behovene hos de som organisasjonen hjelper fra en sosionoms ståsted.

Sist ut er den kvinnelige vernepleieren som arbeider ved et av Frelsesarmeens sentre med boplass:

Ja det var egentlig et godt spørsmål, siden ting er så sammensatt. Det som er kjempeviktig er å klare å etablere en relasjon, og forutsigbarhet, i hvert fall underveis i booppholdet. Så kan du jo si, at hvis man skal rangere, så blir det litt ettersom hvem du spør. For hvis du spør politikerene, hvis du spør hjelpeapparatet, så vil jo kanskje de fleste si at det de som bor her trenger mest, det er jo rusbehandling. Bli nyktre. Og så er ikke verden sånn at overhodet alle som bor her tenker tanken om at de noensinne skal bli rusfrie. Noen fordi de ikke er ferdige med festen, for å kalle det det. Noen fordi dem rett og slett ikke tør. Dem skriker etter mestringsfølelse. Så det er vel et fellestrekk at de vil ha en følelse av å kunne noe, en følelse av å bety noe.

Måten hun konkluderer på er forholdsvis lik det vi har hørt fra de andre informantene i Frelsesarmeen, samt presten fra Bymisjonen. Følelsen av å ”bety noe” kan sies å henge sammen med det å bli sett og hørt. Selv om hun ikke er like nøye med å ramse opp spesifikke

felt brukerne har behov for hjelp på, slik andre har gjort, forteller svaret at det er en rekke hensyn som må tas. Insisteringen på viktigheten av å ”bli sett”, ”bli hørt”, ”bety noe”, kan tas til inntekt for å være en vektlegging av noe man mener mangler i de øvrige tilbudene som finnes. Nøkkelen til denne tolkningen finner vi i samme sitat. Vi kjenner igjen poenget om at rusbehandling ikke nødvendigvis er det viktigste. Dette var det Bymisjonens første informant som tok opp. Vi ser imidlertid at hun tilfører et konfliktelement i den forbindelse. Ikke alle klientene er interesserte i å slutte å ruse seg, noe det er viser seg i datamaterialet at både Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen aksepterer. Det finnes derimot andre aktører, ”politikere og hjelpeapparatet” ifølge informanten over, som har andre og motstridende tanker og mål. Dette er en måte å sette seg i opposisjon til hva andre instanser har av fremgangsmåter i rusomsorgen.

Selv om altså presten fra Bymisjonen svarte forholdsvis likt som informantene fra Frelsesarmeen, er det nærliggende å foreslå at vi også står overfor noe som kan tyde på en nyanseforskjell mellom de to organisasjonene. Det er klart at begge driver et forholdsvis nært samarbeid med ulike offentlige instanser. Dette har kommet til uttrykk av informanter fra begge leire. I den forbindelse har det blitt synliggjort, igjen fra begge sider, at man står i en mellomposisjon. Man er en del av det offentlige tilbudet, men står samtidig på siden, som selvstendige aktører med egne agendaer. Insisteringen på at viktigheten av å ”se” brukerne, ta seg tid til å få de til å ”føle at de betyr noe”, finner vi hos Frelsesarmeen, med presten fra Bymisjonen som unntak (det er allerede nevnt årsaker til hvorfor han skiller seg fra de andre i samme organisasjon). De øvrige informantene fra Bymisjonen er på sin side vektlegger fysiske behov som mat, søvn, medisiner og bolig. En mulig tolkning av dette kan være at Bymisjonen har hatt et tettere samarbeid med det offentlige i en lengre periode på rusomsorgsfeltet. Dette var vi inne på i den historiske fremstillingen av organisasjonen. Hvis det ligger noe i dette vil man kanskje kunne innvende at vi i så fall kan se en form for organisasjonslojalitet, ved at informantene har tatt innover seg forholdet mellom egen organisasjon og det offentlige, og snakker som ”ansatt i Kirkens Bymisjon/Frelsesarmeen”, mer enn som ”sosionom”.

Vi har sett flere ulike definisjoner av brukerne. ”Bruker”, ”klient”, ”gjest, beboer”, ”pasient”, har alle blitt nevnt. Informantene har i varierende grad snakket om en bevissthet rundt når de ulike begrepene benyttes. Felles er at de blir brukt om hverandre. De velger å vektlegge ulike aspekter ved brukerne når de blir bedt om å ”fortelle mer” om dem. I disse beskrivelsene

fremstår informantene fra Frelsesarmeen mer systematiske og grundige. Man kan også hevde at fremstillingene gir inntrykk av at de vi har hørt av fra Frelsesarmeen indikerer en nærhet til brukerne vi ikke finner i samme grad hos Bymisjonen-informantene. På spørsmål om hva slags hjelp de mener brukerne trenger mest, snur derimot presisjonen noe, og informantene fra Bymisjonen er de som kommer med konkrete behov, mens vi fra Frelsesarmeen-informantene får mer flyktige antydninger om å "bli sett".

8 Konklusjon

Nå som resultatene fra intervjuprosessen er presentert og analysert, er det på sin plass med noen konkluderende og samlende bemerkninger. Jeg vil her, med problemstillingene i tankene, trekke frem sentrale poeng fra analysen. I denne diskusjonen vil jeg trekke tråder tilbake til teori, og tidligere forskning der det er relevant. Underveis i diskusjonen skal jeg presentere kritiske bemerkninger og kommentarer til tolkninger og data, fremfor å lage et eget delkapittel til samme formål.

Fra starten av var det forventet å finne svar som refererte til religion som en motiverende faktor for det sosiale arbeidet. Denne forventningen ble noe moderert etter å ha lest om utviklingen de respektive organisasjonenes rusomsorgsarbeid har gjennomgått. Som påpekt i den forbindelse, handler det i stor grad om profesjonaliseringen av arbeidet, noe som har blitt nevnt som en pådriver for en differensiering av arbeidsgruppen hva angår religiøsitet. Kanskje spesielt er dette relevant for Kirkens Bymisjon. Det ustrakte samarbeidet med det offentlige er nok en faktor som underbygger samme forventning. Likevel arbeider alle jeg snakket med for religiøse organisasjoner, hvilket gjør det naturlig å forestille seg at religion på et eller annet nivå, i en eller annen form, vil gjøre seg gjeldene i deres arbeid. I den forbindelse vil man forvente å finne henvisninger til noe ”større” og ”høyere”; noe som plasserer deres arbeid i et større system, gjerne med et enten eksplisitt eller implisitt transcendentalt aspekt.

Det vi sitter igjen med etter at funnene er presentert, er et bilde som på mange måter modererer forhåndsantakelsene ytterligere, eller bryter med dem fullstendig. I materialet er det rimelig å si at vi har å gjøre med profesjonelle omsorgsarbeidere fra både Bymisjonen og Frelsesarmeen. Mennesker som også gir uttrykk for en profesjonsidentitet mer enn en religiøs identitet. Felles er at de oppgir at de jobber i rusomsorgen fordi de ønsker å hjelpe. Dette kjenner vi igjen fra Yeungs studie av frivillig religiøst arbeid, og fungerer som en slags parallell (Yeung 2004: 43). De fleste har en tidligere omsorgsjobb bak seg, gjerne flere, og har kommet inn i rusomsorgen via disse. Dette forsterker ikke bare inntrykket av profesjonelle omsorgsarbeidere, men underbygger samtidig inntrykket av at de er genuint opptatt av å hjelpe mennesker som befinner seg i en sårbar posisjon.

Likevel ser vi en forskjell, om enn bare i nyanse, i måten deres profesjonsidentitet kommer til uttrykk på, når man sammenligner med det som har blitt presentert av studier i den teoretiske

drøftingen (Eriksen og Jørgensen 2005; Mathiesen 2005; Therkelsen 2005; Madsen og Øster 2005). Felles for disse studiene er at de beskriver distanserte, upersonlige forhold mellom sosialarbeidere og de som benytter seg av de sosiale velferdstjenestene. Mine informanter forteller tvert imot om nære, personlige forhold til de som benytter seg av deres tiltak og tjenester. De beskriver en praksisform som ligner mer på situasjonen i forkant av moderniseringen av velferdsinstitusjonene vi husker fra tidligere, enn om det som angivelig er dagens (Mathiesen 2005: 74-78).

Forteller kanskje dette oss noe i retning av at de religiøse organisasjonene jeg har sett på ikke har fulgt den samme utviklingslinjen hva angår profesjonalisering, som de offentlige tjenestene? Dette er ikke noe man kan konkludere med i den ene eller andre retningen på bakgrunn av denne studien. Jeg har ikke her data til å foreta noen generalisering av en slik sort. Med et så begrenset utvalg kan jeg ikke regne med å stå overfor et nyansespekter som gir et korrekt bilde av organisasjonene i sin helhet. Med et annet utvalg kunne svarene sett ganske annerledes ut. Det datamaterialet jeg har gir imidlertid et lite innblikk i det rusomsorgsarbeidet disse menneskene utfører, og tanker de har rundt arbeidet.

Når jeg setter begreper som profesjonsidentitet eller profesjonstilhørighet opp mot begreper som religiøs identitet, viser det seg at det altså ikke handler om to gjensidig utelukkende kategorier. Presten fra Bymisjonen og frelsesoffiseren fra Frelsesarmeen kan begge sies å uttrykke deres respektive organisasjoners religiøse profiler, men likevel snakke gjennom en profesjonsidentitet. Dette kan tolkes som et uttrykk for ”religion i praksis”, at velferdsarbeidet er en måte å praktisere religionen på (Yeung 2004: 123). I så måte ser vi kanskje individuelle ”value guardians”, som vi husker fra Angell (Angell 2010: 58).

Likevel er det en påfallende mangel på religiøse grunner og motivasjoner i datamaterialet. De som ikke ”utøver religion i praksis” er like opptatt av å hjelpe. De jeg har snakket med sier lite eller ingenting som gir grunn til å kople arbeidet de gjør til noe eksplisitt religiøst, i form av uttrykte verdier eller grunner. Det høres med andre ord ikke ut som de driver rusomsorg i kraft av å være religiøse. På spørsmål som omfatter de rusavhengige kommer det dessuten frem at de er svært preget av hva de ser og observerer på gata. Møtene med de rusavhengige og deres umiddelbare behov, er det de legger vekt på. Med andre ord ser vi at yrkespraksisen antakeligvis preger dem. Kanskje kan Yeungs (Yeung 2004: 121) kopling mellom aktiv deltakelse i frivillig arbeid og refleksjoner rundt personlig identitet tjene som en parallell

illustrasjon her. Hvor yrkespraksis erstattes med frivillig deltakelse, og personlig identitet med profesjonsidentitet.

Jeg kan imidlertid ikke utelukke muligheten for at min måte å tilnærme meg temaet religion ikke slo tilbake på meg. Det kan være at jeg ville fått oppriktige svar som ga et annet bilde av informantenes tanker om religion i arbeidet, enn hva tilfellet er, dersom jeg hadde tatt det opp som tema i intervjuene. I det ene intervjuet hvor jeg nevnte det, ble jeg fortalt at religion ikke var noe han tenkte på i tilknytning til arbeidet. Jeg kan ikke gå ut fra at de andre ville svart likt. Likevel så var jeg ikke avhengig av å finne religiøse grunner, slik problemstillingen spurte etter. Tvert i mot er det manglende religiøse innholdet et funn i seg selv. I den forbindelse har profesjonsperspektivet vist seg som et nyttig redskap – både som en motpart, og som et supplement.

Selv om det lave antallet informanter er en svakhet ved avhandlingen, mener jeg det er en styrke at de jeg snakket med var forholdsvis utfyllende. Noen mer enn andre. Ettersom jeg aldri hadde noen hensikt om å generalisere, eller gi et detaljert bilde av organisasjonenes virksomhet – noe begrensningene for oppgaven ikke ville tillatt – mener jeg dataene jeg har er tilstrekkelige for å si noe om det jeg er ute etter.

For kort å oppsummere resultatene i lys av problemstillingene: På spørsmål om hvem disse menneskene i utvalget er, er svaret profesjonelle omsorgsarbeidere. Bakgrunnene deres forteller om mennesker som har utdannet seg inn i helse- og omsorgssektoren. Jobben i den religiøse organisasjonen er den siste i rekken av jobber på dette feltet. Dermed er det nærliggende å tolke det som et tegn på at det i første rekke er i kraft av profesjonen de har disse jobbene, ikke religiøs tilknytning til organisasjonene. Dette underbygges av at de ikke nevner religion som en motiverende faktor.

Når spørsmålene dreier over på deres syn på brukerne er det opplagt at de snakker ut fra hva de har observert, og hva som går innpå dem. Det er snakk om umiddelbare behov, materielle så vel som psykologiske. De ”religiøse velferdsprodusentene” som utgjør mitt datamateriale fremstår som profesjonelle sosialarbeidere med et genuint ønske om å skape en bedre hverdag for noen av de mest sårbare og utsatte menneskene i samfunnet. Den religiøse fanen de arbeider under later til å ha lite påvirkning på jobben de gjør, på møtene de har med de

rusavhengige, og på måten de tenker om sin egen jobb. De virker å være *profesjonelle* velferdsprodusenter, først og fremst.

Litteraturliste

Angell, Olav Helge (2010): "Sacred Welfare Agents in Secular Welfare Space: The Church of Norway in Drammen", i Bäckström, Anders; Davie, Grace; Edgardh, Ninna; Pettersson, Per (red.) *Welfare and Religion in 21st Century Europe: Volume 1. Configuring the Connections*. Ashgate 2010.

Booth, William (2009): *I mørkeste England og veien ut*. Frelsesarmeen i Norge, Island og Færøyene 2009.

Botvar, Pål Ketil (2009): "Skjebnetro, selvutvikling og samfunnsengasjement. Den politiske betydningen av ulike former for religiøsitet blant norske velgere". Avhandling for Ph.D. graden, Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo. KIFO 2009.

Boudon, Raymond (2001): "Generalizing the 'Rational Choice Model' into a Cognitivist Model". Kap. 5 i *The Origin of Values*. New Brunswick, N.J.: Transaction Publ. (25 sider)

Bymisjon (2014): Ukjent forfatter, generell informasjon om verdidokument; URL:

<http://bymisjon.no/Byer/Oslo/Vare-visjoner/>

Sist sjekket 27.06.2014

Bymisjon (2014): Ukjent forfatter, verdidokument; URL:

<http://bymisjon.no/PageFiles/3218/Verdidokument%202009-low%20%201%20korr%20%282%29.pdf>

Sist sjekket 27.06.2014

Bymisjon (2014): Ukjent forfatter, informasjon om 24sju; URL:

<http://bymisjon.no/Virksomheter/24SJU/>

Sist sjekket 27.06.2014

Bymisjon (2014): Ukjent forfatter, informasjon om A-senteret; URL:

<http://bymisjon.no/Virksomheter/A-Senteret/>

Sist sjekket 27.06.2014

Bymisjon (2014): Ukjent forfatter, om Origosenteret; URL:

<http://bymisjon.no/Virksomheter/Origosenteret/>

Sist sjekket 27.06.2014

Bymisjon (2014): Ukjent forfatter, om navneendring; URL:

<http://www.bymisjon.no/Support/Jubileum-2005/Jubileum-2005/Jubileumsnyheter/Med-hjertet-midt-i-byen--i-150-ar/>

Sist sjekket 27.06.2014

Davis, Nancy J.; Robert, Robinson V. (2012): *Claiming Society for God. Religious Movements and Social Welfare*. Indiana University Press 2012.

Elster, Jon (2007): *Explaining Social Behavior – More Bolts and Nuts for the Social Sciences*. Cambridge University Press 2007.

Enstad, Nils-Petter (2013): ”De første 100 år”, i Solevåg, Anna Rebecca (Red.) *Suppe, såpe, frelse siden 1888 – Frelsesarmeen i Norge 125 år*. Bibelselskapet/Verbum 2013.

Eriksen, Trine Rask; Jørgensen, Anne Mette (red.) 2005: *Professionsidentitet i forandring*. Akademisk forlag, 2005.

Frantzen, Evy (2001): *Metadonmakt. Møte mellom narkotikabrukere og norsk metadonpolitikk*. Universitetsforlaget. Oslo 2001.

Frelsesarmeen (2014): Ukjent forfatter, nøkkelfakta; URL:

http://www.frelsesarmeen.no/no/om_frelsesarmeen/nokkelfakta/Frelsesarmeen+i+tall.b7C_xdzKXk.ips#content

Sist sjekket 27.06.2014

Frelsesarmeen (2014) Ukjent forfatter, meldemskap og rang; URL:

http://www.frelsesarmeen.no/no/om_frelsesarmeen/medlemskap_og_rang/Hva+er+en+soldat+i+Frelsesarmeen%3F.b7C_wRfMYg.ips#content

Sist sjekket 27.06.2014

Gerlach, Luther P.; Hine, Virginia H. (1970): "People, Power, Change: Movements of Social Transformation". American Journal of Sociology, Col. 78, No.1 URL:

<http://www.jstor.org/stable/2776590>

Sist sjekket 27.06.2014

Gulbrandsen, Trygve; Ødegård, Guro (2011): "Frivillige organisasjoner i en ny tid – utfordringer og endringsprosesser". Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Rapport 2011:1. Oslo/Bergen 2011.

Henriksen, P (1996): I Henriksen, P. (Red.) *Store norske leksikon* (3. utg., B. 5, s. 521). Oslo: Kunnskapsforlaget 1996.

Hjerpseth, Steinar (2012): "Hvilken betydning har fokus på en åndelig dimensjon for mennesker som går inn i en prosess med AAs tolvtrinnsprogram, sett i lys av metodistisk helliggjørelseslære?" Masteravhandling i teologi – Det teologiske menighetsfakultet – Høst 2012.

Irgens, Eirik J. (2007): *Profesjon og organisasjon. Å arbeide som profesjonsutdannet*. Fagbokforlaget. 2007

Jawad, Rana (2012): Religion and faith-based welfare. From wellbeing to ways of being. The Policy Press. University of Bristol. 2012.

Kjølrsrud, Lise (2010): "Om å følge dit vinden blåser. Et problemdrevet design tar form", i Album, Dag; Hansen, Marianne Nordli; Widerberg, Karin (red.) *Metodene våre. Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning*. Oslo: Universitetsforlaget 2010.

Kullerud, Dag (2005): *Kirkens Bymisjon – Respekt, omsorg, rettferd*. Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) 2005. DOBBELTSJEKK AT ER I TEKST!

Kvale, Steinar; Brinkmann, Svend (2010): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. 2010.

Lundby, Knut (1980): *Mellom vekkelse og velferd: bymisjon i opp- og nedgangstider*. Oslo: Land og kirke/Gyldendal 1980.

Lydholm, Gudrun (2013): "Trossamfunnet Frelsesarmeen", i Solevåg, Anna Rebecca (Red.) *Suppe, såpe, frelse siden 1888 – Frelsesarmeens i Norge 125 år*. Bibelselskapet/Verbum 2013.

Madsen, Tommy Dalegaard; Øster, Bodil (2005): "Professionsforandring i praksis – Et feltanalytisk blik på betingelserne for det sociale arbejde", i (red.) Eriksen, Tine Rask og Jørgensen, Anne Mette (2005): *Professionsidentitet i forandring*. Akademisk forlag, 2005.

Mathiesen, Anders (2005): "Velfærdsprofessionenes arbejde i det liberaliserede videnssamfund", i (red.) Eriksen, Tine Rask og Jørgensen, Anne Mette (red.): *Professionsidentitet i forandring*. Akademisk forlag, 2005.

Myklebust, Marit (2013): "Et gatenært sykehus", i Solevåg, Anna Rebecca (red.) *Suppe såpe frelse siden 1888. Frelsesarmeen i Norge 125 år*. Bibelselskapet/Verbum 2013.

Norum, Charles (1991): *Med en stjerne i hjertet: biografiske blad om Frelsesarmeens historie i Norge*. Oslo: Ansgar 1991.

Oftestad, Bernt T. (2005): "Kirken i det nye Norge", i Oftestad, Bernt T., Rasmussen, Tarald, Schumacher, Jan (red.) *Norsk Kirkehistorie*. Oslo: Universitetsforlaget 2005.

Repstad, Pål (1997): *Sosiologiske perspektiver for helse- og sosialarbeidere*. Tano Aschehoug 1997.

Ryste, Camilla (2005): "Den nye ledelsen strammer inn: mister jobben i Frelsesarmeen fordi han er homofil", i Verdens Gang 11.05.2005. URL:
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/mistet-jobben-i-frelsesarmeen-fordi-han-er-homofil/a/296741/>

Sist sjekket 27.06.2014

Rønning, Rolf, 2005: "Den institusjonelle ydmykingen", i Nordisk Sosialt Arbeid, nr. 2 2005, vol. 25 s. 111-121. Universitetsforlaget, 2005.

Silverman, David (2010): *Doing Qualitative Research*. London: Sage Publications Ltd. 2010.

Skartveit, Emil (2011): *Fylliker er også folk: Frelsesarmeens rusomsorg i Oslo – siden 1891*. Oslo: Frelsesarmeens rusomsorg 2011.

Stanghelle, John (2002): *Kommandør av Guds nåde – En historie om Frelsesarmeen*. Oslo: Andresen & Butenschøn 2002.

Stjernø, Steinar (2013): "Profesjon og solidaritet" i Molander, Anders; Suneby, Jens-Christian (red.) *Profesjonsstudier 2*. Universitetsforlaget 2013.

Solevåg, Anna Rebecca (2013): *Suppe, såpe, frelse siden 1888 – Frelsesarmeen i Norge 125 år*. Bibelselskapet/Verbum 2013.

Tandberg, H.A.; Raubakken, Per (1962): *Hæren Gud ga våpen : historisk oversikt over hvordan Frelsesarmeen ble til, og hvordan den kom til Norge og har utviklet det evangeliske og sosiale virket sitt her fram til 75-årsjubileet 1963* / H.A. Tandberg, Per Raubakken. Oslo, Salvata.

Therkelsen, Ingrid (2005): "Det professionaliserede møde i det sociale arbejde", i (red.) Eriksen, Tine Rask og Jørgensen, Anne Mette (red.): *Professionsidentitet i forandring*. Akademisk forlag, 2005.

Yeung, Anne Birgitta (2004): *Individually Together. Volunteering in Late Modernity: Social Work in the Finnish Church*. The Finnish Federation for Social Welfare and Health. Helsinki 2004.

Aaslund, Håvard (2008): "Mestring og marginalisering. Opplevd kontroll og håp blant brukere av frivillige velferdstiltak". Masteroppgave i sosialt arbeid. Høgskolen i Oslo, avdeling for samfunnsfag. Oslo 2008.

Vedlegg 1 - Intervjuguide

Intervjuguide

Kjønn:

Alder:

Utdanning:

Hvor jobber du?

Hva slags stilling har du?

Hvor lenge har du jobbet her?

Hvilke tidligere arbeidserfaringer har du?

Kan du fortelle litt om arbeidet ditt?

Arbeidsoppgaver

Hvilke grupper jobber du med?

Kan du fortelle om klientene dine?

Hvilke tjenester kan du yte?

Hvilke tjenester kan du ikke yte?

Hvorfor har du valgt å jobbe med rusavhengige?

Hvilke behov hos klientene mener du at du jobber for å tilfredsstille?

Hva slags hjelp mener du klientene dine trenger mest?

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

"Religiøse velferdsprodusenter"

Bakgrunn og formål

Studien ønsker å se nærmere på det syn hjelpearbeidere i religiøse organisasjoner har på sitt eget arbeid blant rusavhengige i Oslo. Din tilknytning til en frivillig organisasjon med et religiøst verdigrunnlag gjør at det vil være interessant å høre om dine tanker om arbeidet du utfører. Prosjektet er en masteroppgave i sosiologi, ved institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien innebærer å delta i et intervju/samtale, på omtrent 30-40 minutter. Spørsmålene vil omhandle jobben du gjør i møte med rusavhengige i Oslo, og ditt syn på eget arbeid. Svar vil bli notert, samt tatt opp på lyd. Disse opptakene vil bli slettet når arbeidet er ferdig.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. De eneste som vil ha tilgang på opplysningene som fremkommer av samtalen er meg. Du vil bli holdt fullstendig anonym. Du vil bli gitt et annet navn, og ingen andre identifiserende opplysninger om deg personlig vil bli offentliggjort. Opplysningene vil oppbevares i låsbar kontorskuff.

Prosjektet skal etter planen avsluttes **mai 2014**. Når oppgaven er ferdigstilt, vil eventuelle lydopptak bli slettet, sammen med eventuelle andre opplysninger om deg.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Stian Johansen (tlf. 92020513)

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)